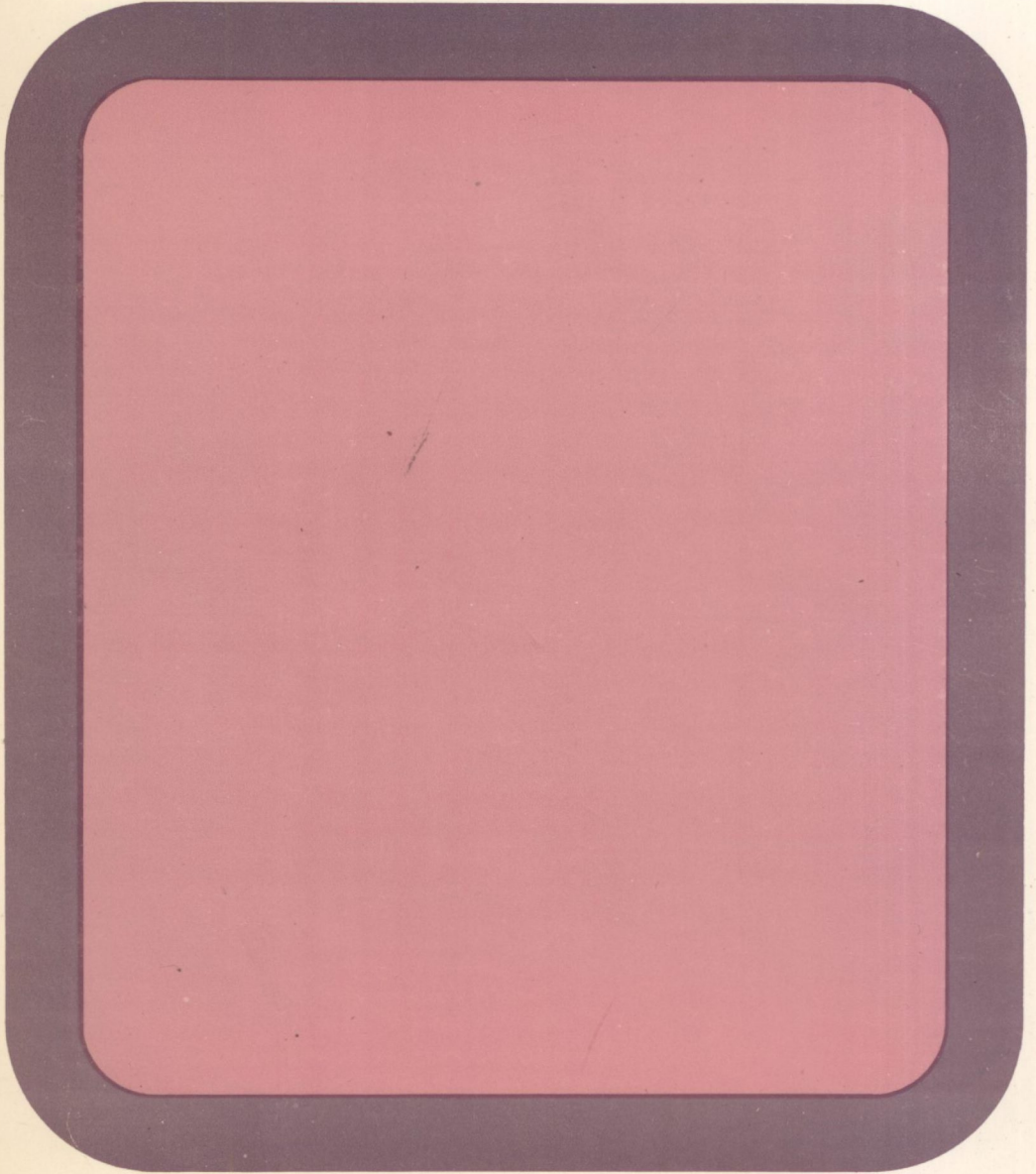

sosyalist isveç ve hür teşebbüs

louis armand

ÖNSÖZ

Ülkemizde sosyalist eğilim, kim ne derse desin, doğmuştur. Şu ya da bu türde, ergeç yerleşecektir.

Bu gelişimi işçi örgütleri kadar, işveren çevreleri de bilmekte ve özellikle son yıllarda, siyasal yaşamda ekonomik koşulların daha halka dönük ve toplum çıkarına saptandığı, değerlendirildiği giderek anlaşılmaktadır.

Yeryüzünde bu evrime ve devrime erişmiş artık birçok ülke vardır. Bu ülkelerin yakın ya da uzak geçmişlerini incelediğimizde, benzer durumların, o tarihlerde, oralarda da belirlendiği ve yerleştiği görülmektedir.

Böyle bir ülkedir İsveç... Kurabilmiş olduğu sosyal ve sosyalist düzeni anlatan bu kitap, ülkemizin şu kritik anında, sanırım ilgi ile karşılanacaktır. Gerçi Türkiye için durum bambaşkadır. Geçmiş, koşulları değişiktir. Türkiye İsveç'e, Türkler de İsveçlilere hiç bir bakıma benzemezler.

Ancak, İsveçlilerin sosyal çatışmalarını ve sınıf kavgalarını çözümlenmekte seçtikleri yöntemler ve bu yöntemleri uygulayabilme olanağı yaratan görüşlerinden ve düşünce metodlarından, şüphesiz, esinlenmek ve yararlanmak gerektir.

Umarız ki, ülkemizde de sosyal kargaşalar benzer yollarla önlenecik ve çıkar kavgalarının da genellikle akıl yönü üstün gelecektir.

Bu kitabı, bu uyarılara ve duygulara yardımcı olacağı ümidi ile sunmaktayız.

Dr. Süheyl GÜRBAŞKAN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
Bölüm 1 — İsveç'e Genel Bakış	9
1. Hür Teşebbüs Ülkesi Sosyalist İsveç	9
2. Kısa Tarihçe	10
3. Anayasa ve İdare	11
4. Günümüzde İsveç'le İlgili Birkaç Rakam	12
5. Akılcılardan Oluşan Bir Millet	12
Bölüm 2 — İşveren - İşçi İlişkilerinin Hareketli Bir Tarihçesi	14
1. Yüzyılımız Başında Sosyal Gerilim ve 1909 Grevi	14
2. Fikirlerin Gelişmesi	16
3. Satsjöbaden Antlaşması ve İki Taraflı Bir Komisyonun Kurulması	18
4. Dıştaki Yankılar : Pontigny, Brüksel, New-York	20
Bölüm 3 — Toplusözleşmelerin İsveç'te Önemi	21
1. İşte Emniyet Örgütlenmesi	21
2. Meslek Eğitimi	23
3. Teşebbüs Komiteleri	24
4. İş Etüdları	28
5. Kadın İşçi Piyasası	29
Bölüm 4 — Sendikalar ve Kooperatifler	31
1. Üç Birliğin Önemi	31
2. SAF, LO ve TCO'nun Ortaklaşa Yaptırmış Oldukları Etüdlar	33
3. Teşebbüslerde İşbirliğinin İslahı İçin Çok Yönlü Kurul	36
4. İşletme Ekonomisi ve Ekonomi Politikası Öğretimi	36
5. Teşebbüs Başkanlarının Sosyal Menşei	40
6. Kooperatiflerin Ekonomik Rollerı	41
Bölüm 5 — İsveç Sosyalizmi	45
1. İsveç Mali Sistemi	46
2. Devlet Bütçesi ve Cemaatler	48
3. Millî Eğitimde Reform	50
4. Tam İstihdamın Devamını Sağlamak	53
5. İsveç'te Şehircilik	54
6. Ziraat Sorunları	55

Bölüm 6 — Zenginliklerin Yeni Baştan Dağıtılması	57
1. Çocukluk, Evlilik ve Annelik	57
2. Hastalık Sigortası	58
3. Millî İhtiyarlık Sigortası, Emeklilere Yardım	59
4. Çalışanların Hepsî İçin — Tamlayıcı Emekli Maaşı	60
S O N U Ç	61

GİRİŞ :

Gazeteciler, iktisatçılar, sosyologlar, birkaç zamandır İsveç'i, ekonomik ve sosyal başarıyı yönünden parmakla göstermektedirler. Ancak hemen ardından, bunun kendine özgü, başkalarının taklit edilemeyecek bir örnek olduğunu da söylemekten geri kalmamaktadırlar. Onlarca bu imkânsızlık, benzeri olmayan ideolojiler, gelenekler ve sosyal ilişkilerin varlığındadır.

Haklıdır; İsveç'te olup biteni, şu anda kopya etme olanağı yoktur. Oysa işverenlerin, ücretlilerin ve devletin, bugünkü dengeye ne şekilde varmış olduklarını araştırmak, bir bilgi ve öğreti kaynağıdır.

Bu denli bir araştırma, bugüne dek yapılmamıştır. Bunda fayda gördüm. Ve ömür boyu süren izlenimlerimi, burada özetledim.

Genellikle, diğer ülkelerde olduğu kadar İsveç'te de, 75 yaştan genç olanların bilmedikleri gerçek şudur ki, yüzyılımızın başına kadar, grev, lokavt ve arada bir kanlı olay şeklindeki sosyal çatışmalar, İsveç'te, diğer ülkelerdekilere kıyasla daha sık yer alırlardı.

Oysa babam, ağabeyimden önce ,Paris'te İsveç Genel Konsolosuydu. Bu nedenle, ben bu sorunların sık sık tartışıldığını duyma olanağına sahiptim. Bunlar daima benim ilgimi çekmişlerdir. Fakat bu arada, belleğime güvenmedim. Geniş kaynaklardan faydalanarak, hatıralarımı belgeledim.

Öte yandan, 1938'de, Auguste Detoeuf, İşverenler Birliği Müdürü Gustav Söderlund ve İşçi Birliği Müdürü August Lindberg'i, Fransız işverenlerine ve Fransız sendikalarına, işbirliği çabalarında önderlik yapmak üzere davet ettiğinde, bu ortak konferansı yönetme görevi bana verildi.

İşverenlerle ücretlilerin "zıt taraflar işbirliği" sistemini yerleştirmelerinde başrolü oynayan bu iki kıymetli kişiyle, samimi ilişkiler kurma olanağını buldum.

Üstesinden gelme zorunda kalmış oldukları engellerle ilgili olarak bana yapmış oldukları açıklamaları, temel kademelerde fikir birliğine varmak yolunda sarfetmiş oldukları çabaları bana anlatmaları, heyecan verici olduğu kadar, dramatik de olmuştur.

Bu eserde, okura, 1909 yılından günümüze, İsveç sosyal ilişkilerini tanıtmaya çalıştım. 1909 yılını seçmiş olmam, bu yılın, çok trajik oluşu ve işverenler için olduğu kadar, ücretliler için de yeni bir görüş açısının yerleşmeye başlamış olduğu yıl olmasındandır.

Gerçekten, o zamana kadar sendikalar, eğilimleri henüz Marksist olan soyal demokrat partiye sıkıca bağlıydılar. Grevcilere hiç bir çıkar sağlamadan, fakat tüm herkes için ekonomik bir felâketle sonuçlanan 1909 genel grevi sonunda, bunun sonucu olarak, sendikalar,

siyasal eylemi amaçları dışında bırakmışlar ve salt ücret istemleri üzerinde durmaya başlamışlardır. İşveren topluluğu ise, daima, yenilenmeye devam eden çatışmalara çare bulmaya koyulmuştur.

Karşıt iki birliğin, devlet yardımı olmaksızın uzlaşma yolunu bulmaları, 30 yıllık çaba gerektirmiştir. Bu erada ,grevsiz, lokavtsız, uzlaşmaya varma yöntemleri geliştirilmiştir.

Oysa devlet, her iki birliğin öngördükleri ve öne sürdükleri yöntemleri geliştirmeye, büyük çapta katkıda bulunmuştur. Gerçekten, 1929'da onaylanan bir yasayla, toplu sözleşmelere borç akdi yükümü veriliyordu. Bu yasa sayesinde, iki birlik, 1938'de bir toplu sözleşme imzalamışlardır. Sonradan buna eklentiler yapılmış ve tümü, gerçek bir iş kanunu haline gelmiştir.

Bu sözleşmeler hakkında bir hayli ayrıntılı bilgi verme zorunda kaldık. Çünkü, bunları bilmeden, İsveç sosyal ilişkilerinin temelini anlamaya imkân yoktur. Ondan sonra, vatandaşların, ne denli fikir nedenleri yordamıyla, bu sözleşmelerin laf ve ruhlarına hürmet etmiş ve onları benimsemiş olduklarını araştırdık.

Ve gördük ki, ortamların hemen hemen tümünde, ekonomik görüş ve bilgiler şaşırtıcı derecede yayılmıştır. Ve ortamların hepsinde, ahlâk eğitimi yönünde de büyük çaba sarfedilmiştir. Uygulanmış olan eğitici yöntemleri kısaca tanımlamaya çabaladık.

Kitabın son kısmı, İsveç sosyalizminin ne şekilde belirdiğini anlatır: Vergi yoluyla gelirlerin ve servetlerin eşitlenmesi, herkese yüksek eğitime erişme olanaklarının sağlanması, konut yapım yardımları, şehircilik çalışmaları ve şehir örgütlenmesi, tam istihdamın sürdürülmesi. Nihayet, artık işten çekilmiş işçilere, yaşlılara, hastalara, sakatlara veya fikir adamlarına yapılan ve gittikçe artan, malî ve manevî yardımlar ve bu alanlardaki şaşırtıcı gerçekleştirmeler dile gelir.

Genel kanı aksine, sanırım İsveç'ten çok şey öğrenebiliriz. Yapılmış veya yapılmakta olanı kopya ederek değil. Fakat ,sınıfsal kavgaları güçlü olmuş bir toplumu, son 25 yıl içinde, önemsiz bile olsa, grevlerin çok ender olarak görüldükleri bir ülke haline getiren ve bu yolda geliştirilen, yöntemlerden esinlenerek.

Paris, 15 Nisan 1970

BÖLÜM 1.

İSVEÇ'E GENEL BAKIŞ

1. Hür Teşebbüs Ülkesi Sosyalist İsveç :

Sosyalizm ve hür teşebbüs, yaklaşımları geleneksel görüşlerimizi şoke edecek iki kavramdır. Bu eserin başlığı, içinde zıtlık var gibi görünmekteyse de, İsveç gerçeklerini yansıtır.

1932'den sonra sosyalist bir çoğunlukla yönetilen İsveç Devleti, hayat seviyesini dengelemek için devamlı çaba halindedir. Bu çaba özellikle, kişisel servet birikimine karşı çıkan tutumlarda belirir. Veraset yoluyla varolan servetlerin öldürükleri sosyal mahsurları önlemeyi hedef tutar bu tedbirler. Aynı zamanda, öğretimin gerçekten demokratlaşmasıyla, çok daha fazla sayıda kişinin yüksek öğretime geçebilmeleri ve ondan sonra bunun gerektirdiği amme ve özel teşebbüs fonksiyonlarına geçme olanaklarını bulmaları sağlanır.

Fakat aynı zamanda, İsveç hükümeti, işçi sendikalarıyla da görüş birliğine vararak, özel teşebbüsün, güçlü bir ekonomik gelişme sağlamakta amme kuruluşundan daha etkin olacağı görüşünü savunmuş, vergi yoluyla, gelirlerin yeniden dağıtımını gerçekleştirmeyi sağlamıştır.

Sosyalist bir devlete hizmet eden bu kapitalizm şeklinin anlaşılabilirliği ve İsveç'in yüksek prodüktivite seviyesini izah etmek, ABD'den sonra ikinci olan hayat seviyesinin nedenlerini anlayabilmek için, daha bu yüzyıl başında, ormancılık ve demir cevheri işletmesiyle fakirlik içinde yaşamış olan ve nüfusunun % 80'i kırsal alanda ve ormanda yaşamış olan bu ülkenin kısaca tanıtılması lâzımdır.

450.000 km² lik alanıyla İsveç, İskandinavya'da birinci, Avrupa'da dördüncüdür. Oysa, alanının % 40'ı göl ve dağ, % 49'u orman ve sadece % 10'u ekilir arazi ile otlak ve meradır. 7,9 milyonluk bir nüfus için bu ekilebilen alan, nüfus başına yarım hektardır. Fransa'da bu rakam bir hektardır.

Üstelik İsveç'in, kömür, petrol, tabii gaz kaynakları yoktur. Onun yerine bol hidrolik güç ve demir cevherine sahiptir.

İsveç'te iklim de uygun değildir. Kuzeyinde yılda 200 gün kadar kar görülür. Kış boyu gün ışığı, birkaç saatliktir ancak. Oysa, ülkenin batısından geçen Gulf Stream, iklimi bir hayli ısıtır ve bu enlemdeki bir ülkeden beklenen sertliği, kısmen de olsa azaltır. Denebilir ki, İsveç

iki iklim temposuyla yaşar: Uzun bir kış; insanları ve her şeyi katılaştırarak, yazın gelmesini bekleyebilmeyi temin için, insanları çabaya iteleven ve gayet güçlü, kısa bir yaz, İsveç'te insanların ömürlerini onu bekleye bekleye yitirdikleri!

2. Kısa Tarihçe :

Burada, İsveç tarihine kısa bir göz atalım.

Bu ülkenin tarihsel geçmişi, cengâverane yaşantı ve derin duygusal inanç ve törelerin karışımından oluşmuştur ve günümüze dek etkisini hissettirmiştir. İsveçliler çağdaşlıklarına rağmen, çocuklarına tarih, töre ve geleneklerini, dinsel bir tutkuyla öğretirler. Bu nedenle bu ülkenin geçmişini bilmek, varlığını anlamak için esastır.

İsveç tarihi, içte denge ve dışta sulhseverlik simgesiye de, bilmekte fayda vardır ki, yüzyıllar boyunca, parlak fetihlerle ve millî felâketlerle bezenmiştir. İsveç tarihini kralları ol-durmuş, *cengâver krallarla idareci krallar*, birbirleri ardından ülkeyi yönetmişler, savaşın verdiği aşırı bıkınlıktan, barışın oluşmasına yolaçmışlardır.

VIII. yüzyılda, ülke güneyindeki *Gotlarla*, ülke kuzeyindeki *Sverler* savaşmış, kuzeylilerin zaferinden Svea ülkesi doğmuş ve böylece İsveç birleşmiştir. Ondan sonra *Vikingler* çağı başlamış, iki ile üç yüzyıl boyunca, Avrupa denizlerinin tek hâkimleri olmuşlardır.

Sonra, putsal devir yavaş yavaş sönmüş ve Fransa'dan üç yüzyıl sonra, İsveç, ortaçağlara girmiştir. Frankların kralı Dindar Lui, misyoner Anschaire'i İsveç'i Hristiyanlaştırmaya göndermiştir. Talânın yerini yavaş yavaş ticaret almağa başlamıştır. İsveç Kilisesi güçlenmiş, zenginleşmiş ve hatta, kendi azizesine da sahip olmuştur : Azize Brigitte'dir bu. Bundan sonra, yukarıda sözedilen kargaşa devri başlar.

1389'da Norveç ve Danimarka'yla birleşen İsveç, 1435'te Engelbrekt tarafından yönetilen köylü kalkınması sonunda egemenliğine kavuşursa da, aradan bir yüzyıl geçmeden, Danimarka boyunduruğuna girer.

O zaman, İsveç'in en ulu kişisi ve çağdaş İsveç'in temelini atan Gustave Vasa belirir. Öyküsü, bir *saga* kadar güzeldir (*saga* : *İsveç destanı*). Asil zümre üyesi bu genç, ülkesini karış karış gezerek, vatandaşlarını Danimarkalılara karşı ayaklanmaya çağırır. Savaştan bıkmış olan halk ona kulak asmaz, kendisi, idam talebiyle arandığından, Norveç sınırına doğru kaçmaya başlar. O zaman, bir gece ormanda, kendisini çağıran sesler duyar. Mora köylüleridir bunlar. Kayaklarını ayaklarına takarak ona yetişmişler, direnişe geçmeğe hazır olduklarını bildirmişlerdir. Bir dönüm noktasıdır bu. Bundan sonra İsveç yükselerek, Avrupa'nın ilk saftaki devletlerine katılacaktır. Her yıl, 9.000 kayakçı, büyük bir yarışa katılarak, bu olayı anarlar.

40 yıllık saltanatı sırasında, Gustave Vasa, ülkenin maliyesini yeniden örgütlendirerek, güçlü bir krallık yaratır. Halen banknotlar, resimleriyle bezenmiştir. Kan dökmeksizin reformu gerçekleştirir. (Yani Katoliklikten ayrılarak Protestanlığa geçer.)

17 yaşında tahta çıkan Gustave Adolf II, İsveç'i en büyük Lüteryen güç haline getirmeğe girişir. Ülke büyük siyasî güç kazanır. Almanya'da kahramanca ölen bu önderden sonra imzalanan Vestfalya antlaşması, İsveç'in Baltık denizi ve üç Alman nehri ağzlarına hâkimiyetini tanır.

Fransız edebiyatına âşık ve Katolikliğe dönük Kraliçe Kristina'nın verdiği aradan sonra, 1654'te tahta çıkan Kral Karl X Gustave, fetih siyasetine devam eder ve Danimarka'yı en verimli topraklarından eder. Ondan sonra onarıma ve kazanılan sahalara kalkındırılmasına sıra gelmiştir. Bu işi başaran Kral XI, tantanasız ve namuslu bir idarecidir. Ölümünde ülkesi, tarihinin en zengin ve nizamlı çağına erişmiştir.

Daha sonra Karl XII, ÷lkeye son büyük savaş devresini yaşatır. Hayatı fetih ve hezimetle geçer. Almanya ve Rusya'da savaşır.

÷lkesini gayet berbat durumda bırakır. Ancak, ÷lkeye, savaş nefretini kazandırmış olduğundan da, ona büyük hizmet etmiş sayılır.

Karl XII'nin 1718'de ölümüyle, İsveç siyasal gücü kadar, mutlak krallık devri de sona ermiş olur.

Meşrutl Krallık, 1723'te kurulur. "şapka" ve "başörtüsü" diye adlandırılan partilerle, siyasal parti hayatı da başlar. Ticaret, sanayi, edebiyat ve bilim o zamana kadar gör÷lmemiş bir güçle ilerleme kaydederler. 1757 Toprak İşkân Kanunu, tarımı destekler. 1766'da Basın Hürriyet Kanunu ilân edilir. Bu yolda, sadece İngiltere İsveç'ten önce davranmıştır.

Bergman ve Scheele gibi kimyagerler, Celsius gibi fizikçiler ve büyük botanik alimi Linne gibi kişiler sayesinde, İsveç'in ünü sınırlarını aşar.

Fransız ihtilâlinin gürültüleri arasında ve Paris'te opera seyredirken tahta çıktığını öğrenen Kral Gustave III (1772), barışçı bir darbeyle, partiler rejimine son verir. Esnafın desteğine dayanarak, dinsel hoşgörü, para, işkence ve imbikten çekilmiş alkol (sert içkiler) le ilgili geniş reformları gerçekleştirir. "Mutlu bir İsveç" yaratma peşindedir. Bir suikast sonucu katledilir. Öngör÷lmüş "mutluluk yolu"nun açılması, daha birkaç badire gerektirecektir. Kral Gustav IV Adolf, Napolyon düşmanları saflarında yer alır. Bu ona, Finlandiya'ya malolur. Bu arada, tahtından da olur. Çocuğ u olmayan Karl XIII, onun yerine geçer ve ölümünde tahta, Fransız imparatorunun hoşuna gitmek için kendini Karl XIV Johan adıyla tanıtan, Mareşal Bernadotte ıkar. Finlandiya'yı yeniden fethetmeğ e çalışmayacak kadar basiret gösterir. Fakat 1814'te Norveç'le birleşmeyi gerçekleştirir. Bu tarihten sonra ve şimdiye kadar, İsveç sulh içinde yaşar. Norveç'in 1905'te ayrılması, sulh içinde yer alır.

Bu kez İsveç, tamamen iç sorunlarına döner. Barışı sağlamlaştırmağ a yönelir. 1842'de ilk eğ itim zorunluğ u yerleştirilir. 1866'da, seçimle başa gelen iki meclisten oluşan bir parlamento kurulur. İsveç, tahta sanayiini keşfeder. Bu sayede, kırsal halk sefaletten kurtulur ve yeni dünyaya akım frenlenir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında İsveç yeni çehresine kavuşur. Çünkü, geç de olsa, bu ağ da sanayileşir. Gecikmenin nedeni, ÷lkenin kömürden yoksun olmasından ötürü, ancak hidrolik gücü elektriğ e dönüştürme olanaklarına kavuşmasından sonra sanayileşebilmiş olmasıdır. Dolayısıyla, sosyalizm İsveç'e geç girebilmiş ve yayılmasını iki kişiye borçlu olmuştur: Terzi August Theodor Palm (1849-1922) ve astronomi alimi Karl Hjalmar Branting. Özellikle ikincisi, "sendikayı ele alarak, onu, eskiden köylüler nazarındaki kilise cemaati kadar, asil ve duygusal bir kuruluş yapmayı başarmıştır."

İşçi sayısının kısıtlı oluşu sosyalizmin ilk adımlarını da kısıtlamış ve ilk sosyal demokrat milletvekili ancak 1896'da seçilmiştir. Sözkonusu Branting'di bu.

Olay belirleyici olmuş, sosyal demokrasi işçi sınıfının gözüne girmiş, işçi oyu toplanarak, 1920'de ilk sosyalist hükümeti oldurmuştur. Onu 1924'te ikincisi takip etmiş ve nihayet 1932'de, sosyalist parti, günümüze kadar sürdüreceğ i bir iktidar devresine oturmuştur.

3. Anayasa ve İdare :

İsveç, 1970'ten bu yana, dolaysız, ÷lke çapında oylamayla seçilerek oluşan bir tek meclisle yönetilir. 1921'den bu yana kadınlar dahil, vatandaşların hepsi oy verme hakkını kazanmışlardır.

İsveç anayasasına göre, devlet kararlarının hepsi, bakanlarıyla istişareden sonra, sadece kral tarafından alınır. Ve yürütme meclisi haftada bir toplanır. *Nazarî olarak* bakanların karar yetkileri yoktur. Oysa *uygulamada*, parlamenter demokratik sistemin yerleşmesinden, yani XX. yüzyılın başlangıcından bu yana, karar gücü, bakanların elindedir.

İsveç'te 12 bakanlık vardır. İcra gücü, bakanlıklarla, bunların "icra ajansları" arasında paylaşılmıştır. Sorumluluk, dolayısıyla, yaygındır. Ve İsveç'te her memur, hareketlerinden *kişisel olarak sorumludur*. Üst makam arkasında mevzilenemez, saklanamaz.

İsveç idaresinde, belirli bir konuyla ilgili olarak kurulan "Kraliyet komiteleri" önemli rol oynarlar. Bakanlık bunların çalışmalarını, yakından izlerse de, ilgili hazırlık çalışmaları, projenin gerektireceği uzmanlıklarda kişilerden kurulan komite tarafından yapılır.

Çalışma sonuçları ilgili dairelere gönderilir ve onlar, yargı, eleştiri ve önerilerini cevaben sunarlar. Bu tür çalışma, kanunların hazırlanmalarında önemli yer tutar.

Riksdag denen kurul, idareyi denetlemek görevini kısıtlı olarak üstüne alan bir komisyondur. Biri sivil, öbürü askerî, iki *omdubsmen* denen kurul, esas idare denetimini yerine getiren kuruldur. Parlamento tarafından tayin edilirler, hükümetten ayırdılır. Omdubsmen, basını büyük dikkatle okur. Basına gönderilen bir şikâyet, resmî başvurma kadar etkili olabilmektedir.

Ombudsmen'ler seyahat eder, araştırır ve gerekirse, suçlu memuru şikâyet edebilirler. Parlamentonun idareye karşı bekç'leridirler. Mahkeme, son merci olarak hüküm verir.

Herhangi bir memur, "ajans" faaliyetleri hakkında basına açıklamada bulunabilir. Askerî sırlar hariç, kendisini kimse, bununla suçlayamaz. Bir gazetenin bilgi ve haber kaynağının araştırılması, zaten İsveç'te suç sayılır.

4. Günümüzde İsveç'te İlgili Birkaç Rakam :

İsveç'te bir yaştan küçük bebeklerin ölüm oranı, dünyanın en düşük seviyesini oldurup, binde 12,6'dır. Bu rakam, Fransa'da binde 21,7, A.B.D.'de binde 23,7'dir.

Gene, konut konusunda İsveç rekor kırmıştır. 1966'da 1000 nüfus başına 11 konut yapılmıştır. Bu rakam, Fransa'da 6, A.B.D.'de 10 olmuştur. Kırsal alandan, sanayileşmiş bölgelere akın yüzünden ,bu çabalara rağmen, konut darlığı çekilmektedir.

1000 nüfus başına 460 telefon vardır. 1000 nüfus başına 277 televizyon ruhsatı vardır. İsveç'te üretilen kamyonlar, Amerika'nın bir ucundan, Asya'nın öbür ucuna kadar dağıtılmaktadırlar. Asır başından bu yana İsveç'teki siyasal ve sosyal çatışmalara göz atarak, bu esenliğin nedenlerini anlamağa çalışacağız.

5. Akılcılardan Oluşan Bir Millet :

İsveçliler, esasen, pozitivisttirler (olgucu). Uygulamada etkinlikleri saptanmamış genel fikirlerin peşinden koşmağa yatkılı değildirler pek.

Büyük ilim adamı yetiştirmişlerdir. Fakat, sivrilmiş felsefeciden, dünya çapında ün salmış politik-sosyal kuramcıdan yoksundurlar.

Çok akılcı (rasyonalist) mizaçlıdırlar. İlim kadar, ekonomik ve sosyal eylemin, herşeyden evvel, kazanılmış tecrübe sonucu olmaları gerektiği görüşünü savunurlar. Bu nedenle, 1909 ve 1945 grev ve lokavtlarından oluşan ekonomik kayıplar, partileri, daha başka çözüm yollarının bulunması gerekeceği görüşüne vardırırmıştır.

Şunu da belirtelim ki, İsveçliler, söze kulak asmazlar, hatiplik onları etkilemez. Dolayısıyla, İsveç parlamentosunda avukatlar oranı sadece % 1'dir.

Gerçekten İsveçli, aynı olaylardan, birden çok sonuç elde etmeğe yönelmiş bir sanata itibar etmez. Lüteryenliğin İsveç'in geçmişinden gelen etkisi, kendini burada hissettirir.

İsveç nüfusunun % 90'ı Devlet Kilisesi olan Lüteryenliğe mensuptur. Oysa, istatistiklere göre, İsveç, Hristiyan devletler arasında, en az dindar olanıdır. Kilise, medenî kayıtları tutmakla görevli olduğundan, İsveçlilerin çoğu, ona, amme hizmet mercii olarak bakarlar. Yani çoğu, vaftiz, rüşt ispatı, evlenme ve cenazeleri dolayısıyla kilise kapısından geçerler. Bir ara Hristiyan hizipler temsilcisi milletvekillerinin parlamentoda birleşmeleri, İsveç'in layiklik yolundaki gelişmesine set çekememiştir.

İş öylesine ilerlemiştir ki, İsveç'te din yaymağa çalışanlara, kişisel hürriyete halel getirmeğe yatkın kişiler gözûyle bakılır.

Buna rağmen, yeryüzünde mutluluk aramağa dönük, mistik yönü zayıf ve gerçeği temel ahlâk kuralı olarak kabul eden Lüteryen dininin etkisi, kendisini İsveç'te güçlü olarak hissettirir.

BÖLÜM 2.

İŞVEREN - İŞÇİ İLİŞKİLERİNİN HAREKETLİ BİR TARİHÇESİ

İsveç mizacının çizmiş olduğumuz hatlarına bakarak, 25 yıl boyunca, İsveç'te, sosyal çatışma yokluğunu ülkenin ırksal yeknesaklığına, İsveçlinin sakin ve şiddetten kaçmağa yatkın kişiliğine bağlayabiliriz.

Diğer ülke komünistleri, genellikle İsveç işçi sınıfını, üretim araçlarını ellerinde tutanlara karşı savaşı bir yana bırakmış oldukları için ihanetle suçlarlar. Bu arada unutulur ki, İsveç'teki Sosyal Demokrasi, uzun vadeli olarak, klasik sosyalizmin hedef tutmuş olduğu nihai safhaya dönüktür. Bu safha ,sosyal sınıflar arasındaki farkları ortadan kaldırmak ve herkes için aynı hayat seviyesini temin etmektir. Gene unutulur ki, İsveç sosyetesı, bu sahada, ileri bir dereceye varmıştır ve bunu, ihtilâl yapmadan, insan kanı dökmeksizin, birkaç nesli hürriyetlerinden mahrum etme gereğini hissetmeksizin gerçekleştirmiştir. Oysa, genel inançlar hilâfına sosyal barış ve ülkenin zenginleşmesine etkileri, gayet yeni olaylardır İsveç'te.

XVII. yüzyılda, greve teşebbüsün cezası ölümdü. Oysa, XIX. yüzyıl boyunca ve XX. yüzyılın ilk 35 yılında İsveç, her yıl, grev ve lokavt birinciliğini alırdı.

1. Yüzyılımız Başında Sosyal Gerilim ve 1909 Grevi :

1909'da, herhalde dünyada ilk olan genel grev, İsveç'te patlak veriyordu. Bu sanayiin tümünü ve kamu hizmetlerinden bazılarını kapsıyordu.

İsveç'in sosyal ve ekonomik gelişmesini etkilemesindeki önemini gözönünde bulundurarak, bu greve özel olarak bakmayı yeğ görüyoruz.

1908 yılından itibaren bir ekonomik kısır döngü içinde kıvranmış olan İsveç, bundan sonuçları daima feci olan deflasyon yolunu tutarak kurtulmağa çalışmıştır. Fakat, örgütlenmesi güçlü bir işçi sınıfı buna karşı koymuştur. Her yerde çatışmalar patlak vermeğe başlamıştır. Sanayiin kritik durumda olmasına rağmen, işçiler, her yerde, örgütlenmeleri güçlü olduğundan, zam elde etmeyi başarıyorlardı. Çoğu kez teşebbüsler, işlerine son vermeğe veya bağımsızlıklarını feda ederek, kendilerini finanse eden bankalara kul olmağa mecbur kalmışlardır.

Arada "LO" isimli İşçi Birliği etkin unsurlarının prestijleri büyümekte ve işçi sınıfları arasında, her zaman geçerli olmuş bir görüş yayılmaktadır: Patronların kârları öylesine geniştir ki, benciliklerinden az bir feragatla, işçi sınıflarının yaşantılarını değiştirebileceklerdir. Buna işverenler tepki göstermiş, aralarında manevî ve hukukî temelleri sağlam antlaşmalara varmışlardır. Grevlere cevapları, lokavtlar olmaktadır. Hatta, yabancı işçi ithal etmeğe kadar gitmektedirler. İki hizip arasında, körlemesine bir hınc, büyür durur. İşçilere göre, patron veya işverenlerin hepsi, sömürücü olmuşlardır. Sağcılar gözüyle, işçi sınıfının daha iyi yaşamasını sağlama tarafları olanların hepsi, sosyetei yıkmağa dönük unsurlardır.

Durum böyleyken, Temmuz 1908'de yarı deli bir anarşist, grevcilere karşı kullanılacak olan İngiliz işçisi getiren bir gemide bomba patlatır. Bir ölü, birkaç yaralı vardır.

Kamuoyu, Malmö limanındaki cinayeti tepkiyle karşılar. Sosyalizm suçlanmaktadır. Ve sosyalist zehirinin etkisini göstermeğe başlamış olmasından söz edilir. Gazeteler, bu yönde yazı yayınlar.

Oysa sosyalist partisinin, Malmö cinayetiyle ilişkisi yoktur ve daima anarşist yöntemleri suçlamış, onlara karşı çıkmıştır. Suçlamalara o da tepki gösterir ve görüşünü, kendi organları vasıtasıyla yansıtır. Yersiz ve haksız bir genel suçlamanın kurbanı olmaktan yakındır. Bununla yetinmeyip, cürmün, diğer partilerin Makavelci bir numarası olduğunu ve kendisini yitirmeğe dönük bir tertip olduğunu da belirtir.

Çünkü, Amelthea gemisine atılarak, Malmö'de bir İngiliz öldürüp, birkaçını yaralayan bomba, ısmarlama patlamıştır adeta. Gerçekten hükümet, bir tahkim komisyonu kurmuş olup, bu, çalışmalarına başlamak üzeredir ve ülkenin tümü huzur hasretiyle kıvrınmaktadır. Sadece, savaşı barışa tercih eden bazı patronlar ve sağcı basın, buna karşıdır. Ve bomba olayı, görüşmeleri zorlaştırmaya dönük bir girişimdir. Sosyalist partiye karşı yöneltilmiş bir saldırı niteliğindedir.

Malmö suikasti kişisel bir olaydır. Ancak, ülke çapında, toplu çatışma sürdürülür. Grevler, lokavtlar birbirini kovalar. Ülke korkunç bir fakirliğe sürüklenmektedir. Bedbinler, bu savaşın sonunu, genel iflâs ve anarşi olarak görürler.

Oysa, bazı sanayi sahiplerinin aşırılığa sürdürmüş oldukları bu bedbin görüşler, eninde sonunda yanlış çıkmış, İsveç harap olmadığı gibi, bu görüşte olan kişiler de, düşkün evlerinde değil, kendi malikânelerinde bitirmişlerdir ömürlerini.

Gene de, o günlerde tüm İsveç, bir korku ve heyecan içindeydi.

İşçi tarafı, hâlâ, sanayiın hayali kârlarının, bir an içinde işçilere dağıtılabileceği, bunun, birikmiş ücret şeklini alacağı zehabıyla avunuyordu.

Öte yandan işverenler de, hâlâ, işçi örgütlenmesinin dağıtılabileceğine, eskisi gibi örgütlenmemiş işçilerle uğraşmanın daha uygun ve çıkarlı olacağına inanmaya devam ediyorlardı. Sınıflar arasında işbirliği kurulabileceği düşüncesi filizlenmemiştir henüz. Bu ancak, hazırlanmakta olan büyük çatışmadan sonra gerçekleşebilecekti.

Temmuz 1909'da patronlar, haksız gördükleri birtakım grev nedeniyle sabırlarını yitirmiş olduklarından, muazzam bir lokavt yapma kararını aldılar. Bu 60.000 ve ondan sonra 50.000 işçiyi kapsayacaktı. LO'nun cevabı, genel grev olmuştur.

Gazeteler ve hizip organları karşılıklı suçlamaları sürdürürler, her taraf kendini güçlü olarak görür.

Bu arada, tipografların greve gitmeleriyle basın susar. Yerine, yanlış ve maksatlı haberler fırtınası duruma hâkim olur.

İşçiler, patronların una el koyduklarını ve kendilerini aç bırakacaklarını söylerler; burjuvalar ise, büyük katliam gecesinin yaklaşmış olduğuna inanırlar.

Oysa, sağ tarafın inaçlarına rağmen, sol taraf, güçlerine çok hâkimdir. Ciddi bir çatışma, yer almaz. Ve amme hizmetleri normal olarak ifa edilir.

Ancak, birkaç hafta süren genel grev, ülkeyi perişan eder, işçi kasaları boşalır, açlık hüküm sürmeğe başlar. Açlık, unun karaborsaya geçmesi ve patronlarca kayırılmasından değil bakkala para verebilecekler sayısının azalmasındandır. Birçok aile, ormanlarda mantar ve böğürtlen toplayarak beslenir.

Kahramanlık kadar, elbirliğinin de sonu gelir ne yazık ki. Eylül'den itibaren, meslek meslek, işçiler, işbaşı yaparlar. Nihayet kasımda ,eski düzen yerini alır. Sükûnet avdet etmiştir.

2. Fikirlerin Gelişmesi :

İşçiler, eski şartlar altında işbaşı yapma zorunda kalmışlardır. Fakat birçok sanayi iflâs etmiş, kapılarını kapatma zorunda kalmıştır.

Binlerce çaresiz işçi, Amerika'ya hicret etme zorunda kalır. Ve LO içinde, bir grevin, başarılı olması için, teşebbüsün ekonomik şartlarını da göz önüne alması gerektiği fikri şekillenmeğe, yerleşmeğe başlar.

Patronlar, işçi sınıfının birbirini tutması, nizamı ve işbirliğiyle çok etkilenmişlerdir. İşveren birliklerinin idarecileri, bu sınıfın, disiplinli bir güç olduğunu, icabında varolan toplumu yıkabileceğini anlamışlardır. Ve ekonomik gerçeklerin bilincine varacağı anda, o güçle anlaşmaya varmanın çok daha çıkarlı olacağı görüşünü savunmağa başlarlar.

Aynı zamanda patronlar, az da olsa, farkına varmışlardır ki, işverenin, sadece görevi değil, fakat çıkan icabı da işçiyi teşebbüse bağlamak için tedbirleri almak gerekir. Dolayısıyla, bolluk yıllarından faydalanılarak, işçi sınıfının iş şartlarını ıslah ve ücretlerinin ayarlanmasına caba sarfedilmesi gerekecektir.

İşçi Birliği LO'da, merkez teşkilâtından siyaseti tamamen uzaklaştırmak kararı alınmıştır. Tüzük değiştirilmiş, o zamana kadar, kuruluşları, sosyalist partiye kaydolmağa zorlayan madde kaldırılmıştır.

Aynı zamanda, kıssadan hisse çıkaran işçi sınıfı, bu grevin sonucu olarak anlamıştır ki genel refah, teknik ilerlemenin, örgütlenmenin, mihanleştirilmenin ve işçilik randımanının bir fonksiyonudur ve bu, en azından, servetin adil dağılımı kadar önemlidir. Anlamıştır ki, burjuva ve işçi sınıfları, zıt çıkarlar ifade etmişlerse de, birçok çıkarları yönünden ortaklırlar. Bir yandan, "mucizeden feragat" diye adlandıracağımız siyaseten bu uzaklaşma, öte yandan, ekonominin bu gerçekçi anlayışı, tedricen, nesnel toplu görüşmelerin yapılması olanağını yaratmış, çalışma konularının sayısını azaltmış ve çoğu kez, barışçı yoldan çözümlenmelerini oldurmuştur. Her iki tarafın kabul etmiş olduğu ilke, ortak refahı oldurabilecek bir formülün bulunması, fakat bu arada, gelirlerin dağılımı yolundaki savaşın da elden bırakılmaması olmuştur.

Her halde, yaratıcıların şaşkınlığı içinde eriyip giden 1909 grevi, ülkenin tüm ekonomik ve sosyal hayatını gayet önemli olarak ve derinlemesine etkilemiştir.

Gerçekten sosyal barış örneği olacak bir pazarlık ve toplu sözleşme gerçekleştirme sisteminin yörüngesine oturtulması, takriben otuz sene sürmüştür. Grevden hemen sonra, sendika üyeliği, bir hayli gerilemiştir.

Sendikalarda geri kalanlar, isteklerini, ücret artışlarıyla kaydetme kararını almışlar, 1909'da olduğu gibi, grevlere siyasal karakter vermekten vazgeçmişlerdir.

Mahallî olarak, bu sayede, çeşitli işçi kategorilerince elde edilen başarılar sonucu olarak sendika üyeliği gene ilerleme kaydetmiş, üyelik, 1936'daki kritik görüşmeler sırasında 700.000'e erişmiştir. Öte yandan, işverenler birliğine üyelik de güçleniyordu.

Doğrusu işverenler, 1909 grevinin genişliğiyle etkilenmişlerdi. Gayet iyi anlamışlardı ki, denge, az daha karşı tarafa kaymış olacaktı. Ve sadece, beraberlik teşkil etmek değil, fakat aynı zamanda, anlaşma yoluyla ve icabında kanun yoluyla, o zamankiler kadar çok sayıda ve önemli çatışmaların yeralabilme olanaklarını kısıtlamak zorunluydu. 1948'den günümüze kadar, bu iki birliğin, olağanüstü gelişmeleriyle ilgili ayrıntıları vereceğiz.

1914-1918 savaşı ve ondan sonra kısa bir süre için beliren bolluk devri, işveren-işçi çatışmalarını geçici olarak durdurdu. Ancak, 20 ve 30 yıllarının ekonomik zorlamalarıyla etkilenen ekonomi, bazı fabrikaların kapanmasını oldurdu, işsizlik belirdi ve bunun doğurduğu garazlar da gene ortaya çıktı. On altı yıl boyunca parlamento ,çatışmaları azaltmaya dönük kanunlar çıkarmak için çok çaba sarfetti. Çabalar boşa çıktı, önerilen kanunların hepsi, kâh sağ, kâh sol tarafından geri çevrildi. Belirli bir metin meydana getirilemedi. Bir istisna oldu ancak : 1929'da geçerli olan bir kanunla, toplu sözleşmeler hukukî nitelik kazandı ve *İş Mahkemesi* kuruldu. Bu mahkemenin görevi, sözkonusu sözleşmelerin uygulanmalarından meydana gelen anlaşmazlıkların çözümlenmesiydi.

Bununla, işveren ve işçi örgütleri arasında imzalanan antlaşmalar, medenî kanun akdî niteliğinden oluyor, taraflar veya taraflara ait kişiler, borçlarını, kusur halinde, zarar ziyan ödemek kaydıyla, ifa etmeğe zorlanıyorlardı.

İşçi tarafın ödeyebileceği tazminat kısıtlanıyor, işveren tazminatı sınırlandırılmıyordu. Aynı şekilde sendikaların tazminatları da kısıtlamaya tabi değildi. Mahkeme, işini, büyük titizlik ve tarafsızlıkla takip ediyor, taraflar da, kanun kadar kararlara da harfiyen riayet ediyorlardı.

İş mahkemesi, bir başkan ve altı üyeden oluşur. Başkan ve iki üyeyi, hükümet tayin eder. Bunlar, işveren veya işçi kurullarını temsil etmez kabul ediliirler. İki üye İşveren Birliği, iki üye de, İşçi Birliği tarafından seçilir. Mahkeme kararları temyiz edilemez. Karar altı hafta içinde verilmelidir.

Bu mahkeme, sözleşme metinlerini yazmakla uğraşmaz. Bundan sadece taraflar sorumludur. Mahkeme, sadece maddelerin tefsiriyle uğraşır. *Bir toplu sözleşme süresince* greve veya lokavta gitmek yasaktır. Buna aykırı hareket edenleri, mahkeme şiddetle cezalandırır.

Toplu sözleşmelerin geçerliği, en çok beş yıllıktır. Çoğu kez, bir, iki yıllık anlaşmalar imzalanır. Üç ay önce ihbar edilmemesi halinde ,otomatik olarak bir yıl süre ile yenilenirler. Oysa 1929'da toplu sözleşmeler, merkezî işveren ve işçi birlikleri tarafından değil, millî ve mahallî meslekî sendikalar tarafından imzalanırlardı. Bu nedenle sözleşmeler, çok sayıda idi ve metinleri çok değişik olurdu. Meslekî şartları kadar, genel şartları da, büyük ayrıntılar gösterirdi.

Böylece, her sözleşmenin yenilenmesi sırasında, sadece ücret değil, bir sürü diğer şart da tartışma konusu oluyordu. Bu tartışmalar, grev ve lokavtlarla neticeleniyor, iş mahkemesi, çatışmalar tefsirden gelmediği fakat sözleşmenin hukukî şartlarının değişmesini tartışmaktan geldikleri için, işe karışmıyordu. Ve ülke ekonomisi de, bu durumun ceremesini çekiyordu.

3. Saltsjöbaden Antlaşması ve İki Taraflı Bir Komisyonun Kurulması :

1931'de müstesna şiddette bir olay patlak verdi. Bir selüloz fabrikası kapıları önünde yapılan bir sendika toplantısı sırasında, ordu müdahale ederek, birçok grevciyi öldürmüştü. Bu dram, Adalen 31 adıyla gösterilen, gayet gerçekçi bir filme konu olmuştur. İsveç kamuoyu, galeyana geldi.

Bu arada, İşçi Birliği kadar, İşveren Birliği de güçleniyordu. O kadar ki, nihayet 1936'da bir gün, bunlara başkanlık edenler, karşılıklı olarak, bir "İŞ PİYASASI KOMİSYONU"nu beraberce kurma kararını aldılar. Maksat, tarafsız bir sahada karşılaşmak ve *örnek* bir toplu sözleşme formülünü kaleme alarak yerleştirmeye girişmekti. Taraflar bunun uygulanmasını garantileyecekler, bu sözleşme metni, genel çıkarlar uğruna, çatışma sayı ve sürelerini azaltmağa çalışacak, devletle parlamentonun o zamana kadar başarısız kalmış oldukları bu alanda, sonuç almak yolunda çaba sarfedecekti.

Karşılaşma, Saltsjöbaden'de oldu. Stockholm yakınlarındaki bu deniz köyü, sonradan varılan anlaşmaya adını verdi.

Taraflar, amme güçlerinin aralarına girmelerine şiddetle muhalefet ettiler. Kendilerini, kendi çıkarlarını bilme ve savunma ve dolayısıyla çözümleme yolunda, devlet mercilerinden çok daha bilinçli görüyorlardı.

Bu araştırma komisyonunun kuruluş haberinin basında çıkması, çeşitli görüşlerin ve tutumların olmasına yol açtı. Sağcılarla merkezçiler, işverenleri hafiften destekler göründüler. Sosyal demokrat gazeteler, genel olarak bunu uygun buldular. Fakat, hayranlık ifade etmekten kaçındılar.

Aksine aşırı solcu gazeteler, alınan kararı, şiddetle kınadılar.

İşçi Birliğinin bu görüşmelere katılması, bir bakıma, çok cesaret gerektiriyordu. "LO" başkanı, işbirlikçilikle suçlanıyor, sınıfsal kavganın sosyal demokrat politikacılar tarafından sindirilmek istendiği, İşçi Birliği yöneticilerinin de satılarak, temsilcisi oldukları 700.000 kişilik işçi kitlesine ihanet ettikleri iddia ediliyordu. Ve İşveren Birliğiyle İşçi Birliği birleşmesinden doğacak olan hilkat garibesinin neye benzeyeceği, merakla bekleniyordu.

Sözkonusu hilkat garibesi, gerçekte, örnek çocuk şeklinde dünyaya geldi, bütün dünyanın hayranlıklarına mazhar oldu. Sayesinde, İsveçli işçi, Avrupa'nın en yüksek hayat seviyesine erişiyordu. Sosyal sınıflar arasındaki farklar, her zamankinden çok azaltılıyordu.

Komitenin görüşmeleri, uzun çalışma gerektirdi ve protokol, ancak iki yıl sonunda imzalanabildi.

Görüşmeler sırasında, taraflar sorunlarını listelediler ve her soruna çözüm arandı.

Komite, İşveren Birliğiyle İşçi Birliğine, aşağıdaki hedefleri kapsayan bir temel sözleşmeye varılmasını teklif etti:

- İş şartlarından doğan çatışmalar nedeniyle girilen pazarlıklarda usulün tek şekle bağlanması.
- Kişisel ve toplu işe son verme şekil ve şartları.
- Genel çıkar fonksiyonlarını etkileyen çatışmaları çözümleme şekli.

İş piyasasını bulandıran çatışmaların cinsi ve genliği, çözümlenmelerine büyük önem kazandırıyor. Bu sadece, ilgili taraflar yönünden değil, başka sosyal kategoriler için de böyleydi.

Sendika hayatının genişlemesi ve sözleşmelerin çoğalması, bu öneme ağırlık kazandırmıştı. O zamanlarda çıkan çatışmalar yüzünden, devlet müdahalesiyle bunların kısıtlanması ve denenmesini isteyen görüşlerin yayılması da, bu duruma tanıklık etmekteydi. Devlet müdahalesinin istenmesi, büyük çatışmaların ekonomik hayata etkileri ve bazı grevlerin, genel çıkarıca olan hizmetleri engelleyebilmesi endişesinin sonucuydu.

Uzun görüşmeler sırasında taraflar, aralarındaki görüş ayrılıklarını açık çatışmaya varmadan halletmede ne denli karşılıklı çıkarları olduğunu gitgide artan bir bilinçle anladılar. Gerçekten işverenler kadar ücretliler de, farkına varmışlardı ki, çatışmalardan elde edilen sonuçlar çoğu kez, bu denli çatışmaların oldurdukları masrafları ve daha başka fedakârlıkları karşılamaktan uzak kalıyorlardı.

Ancak, iş piyasası çatışmalarını dostane şekilde çözümlmek yolundaki çabalarına rağmen, taraflar, bazı anlaşmazlıkları daima önlemeye imkân olmadığını da teslim etme zorunda kalmışlardır. Ve bu sonuca varmışlardır ki, çatışmalardan olan ekonomik zararlar ne olursa olsunlar, devletçi bir rejimin getireceği nizamla, o zamanki pazarlık hürriyetini yok etmeyi haklı çıkaramayacaktır.

Devletin salt sosyal kanunlar dışında, işverenlere ve işçilere, bir iş şartları nizamını kabul ettirmesi, daha başka görüşler açısından da savunulamazdı. Bu görüş, şu şekilde ifade edilmiştir :

"İş piyasasında bulunan örgütler, faaliyetlerine bağlı toplum genel çıkarlarına hürmet etmeğe hazır oldukları müddetçe, sosyal barış ıcaı akıl yoluyla zorunlu oldukları görülen tedbirleri almağa daha yetkili görünmekte'ir.er."

Bu görüşlerden esinlenen, iş piyasası komitesi, çıkar ayrılıklarının barışçı yoldan çözümlenmesini kolaylaştırmayı sağlamak üzere, devamlı merkezî bir "İş Piyasası Danıştay"ı kurmayı kararlaştırdı. Bunda taraflar, eşit olarak temsil edilecekti. Bu Danıştay, sosyal barışın gerektirdiği her sorun ve çözümden sorumlu olacak, öte yandan, işten çıkarma olaylarında çatışmaları uzlaştırmak üzere, bir tahkim komisyonu şeklinde de çalışacaktı. Ancak, tahkim komisyonundan sonra, suçlu taraf, istediği takdirde, temyiz yolu olmayan, İş Mahkemesine başvurma hakkını haiz olmağa devam edecekti. Temel sözleşmenin ana maddeleri, şunlarla ilgilidi :

- 1) İşe son verme halinde ihbar,
- 2) Amme hizmetlerinin ifasında kötü sonuç verebilecek herhangi bir çatışma ihtimaliyle ilgili antlaşmazlıkları İş Piyasası komitesinin kararına sunma lüzumu. Gerçek çatışmalar, devlet müdahalesi gerektirecekti ve taraflar na pahasına olursa olsun, bunu engellemeye kararlıydılar.
- 3) Sözleşme geçerliği sırasındaki antlaşmazlıkların halliyle ilgili ve yenilmeyi red durumundaki usul ayrıntıları.

Yenileme reddi, sözleşme sonundan üç ay önce ihbarla bildirilir ve istenen tadilat teklifleriyle birlikte gönderilmelidir. Sözleşme sonundan itibaren, grev veya lokavt gibi tedbirlere izin vardır. Ancak, bir hafta öncelikle ihbara tabidirler. Bu hafta zarfında taraflar, devletçe tayin edilecek bir arabulucuya müracaat etmeğe mecburdurlar. Arabulucu, karar alma hakkını haiz değildir. Sadece taraflara, geçerli görüşlerini bildirmekle görevlidir. Tavsiyelerinin tarafları etkilemesi olağandır. Böylece, çatışmayı önleyebilir.

Kuşkusuz bu usul, otuz yıldan beri, daima artan bir etkinlik göstermiş ve daha sonra sözünü edeceğimiz 1970 olayları, buna istisna teşkil etmiştir.

Girişilen antlaşmalar ve aktedilen borç antlaşmaları kadar, tarafların ortaklaşa ve gayet samimi olarak, bulunması zor çözümleri aramak yolunda çaba sarfetmiş olmaları, önem taşır.

Bu araştırma sırasında, çok engelle karşılaşmıştır. Çünkü iştirakçiler, çoğu kez, zıt sınılan çıkarların temsilcileriydiler. Çalışmalar ilerledikçe görülmüştür ki, zıtlık ve karşı koymak, sadece, taraflardan birinin, liberal bir rejimin devam ettirilebilmesi için, teşebbüs gelişmesinin herkes için çıkarlı olması gerektiği gerçeğini unuttuğu oranda belirir.

İş piyasası komisyonu kurulalı öylesine bir işbirliği ve kardeşlik havası doğmuştur ki, komisyon üyeleri, aralarında senli-benli olmuşlardır.

4. Dıştaki Yankılar : Pontigny, Brüksel, New-York.

İşveren-işçi işbirliğinin dış ülkelerde duyulmasıyla, olumlu ve olumsuz eleştiriler duyulmaya başlanmıştır.

Ünlü sanayici ve düşünür Detoef, iş piyasası komisyonu üyelerini, Fransız sendika ve işverenlerine, karşılaşmış oldukları zorluklar ve bulmuş oldukları çözümler hakkında bilgi vermek üzere, Pontigny'ye davet etmiştir. Fransız işçi sendikaları, bu toplantıya sadece bir tek kişi, Robert Lacoste'u göndermişlerdi. O da kişi olarak katılıyor, sendikayı temsil etmiyordu. Fransızlar, İsveçlilerin izahatlarını merakla dinlemişler, konferanstan sonra, işçi ile patronların, meyhanede kolkola şarkı söyleyerek eğlendiklerini görünce, hayretten hayrete düşmüşlerdir.

Fransız gazeteleri taraf tutarak, hiç de nesnel olmayan ve renklerini ifade eden görüşlerini konferansı kâh göklere çıkararak, kâh onu yerdan yere vurarak yansıtıyorlardı.

Olayın, Fransa'daki yankılarına, Münih olayları ve ondan sonra da harp son verecekti.

İsveçliler, karşılaştıkları tepkilerden, beraberce yapmış oldukları bu seyahatten, ülkele-rinin geleceği yönünden büyük bir dava peşinde oldukları görüşüne varmışlardı.

İş piyasası komisyonunun elde etmiş olduğu sonuçların ün kazanmasıyla, başkan Roosevelt, Stockholm'a bir komisyon göndererek, bu sorunları tetkik ettirdi. Komisyonun kaleme almış olduğu uzun rapor, başkanın övgülü bir yorumuyla birlikte, Amerikan Devleti he-sabına yayınlanarak dağıtıldı.

Belçika hükümeti de, Stockholm'a bir heyet gönderdi. Bu da olumlu bir rapor yazdı, fakat benzer yöntemlerin Belçika'da uygulanmasının iki nedenle zor olacağı görüşünü savundu : Bir yandan, üç ayrı ve bağımsız sendika birliğinin varlığı, öte yandan, o tarihte henüz zengin olmayan sendikaların, sözleşmeye uymama sonucunda verilecek olan cezalar nedeniyle, iflâs edecekleri kanısı.

Harpten sonraki 20 yıl boyunca bu işbirliği sayesinde elde edilen sonuçların genliği ne-deniyse, artık bugün, etütler, 1938'deki gibi, ihtimallere değil, yaşanmış ve somut ör-neklere dayanarak çok sayıda yapılmakta ve tüm dünyada yayınlanmaktadır.

BÖLÜM 3.

TOPLUSÖZLEŞMELERİN İSVEÇ'TE ÖNEMİ

Oysa, iş piyasası komisyonunun büyük işi, ancak başlamış bulunuyordu. Toplusözleşmeler kanununun dikkatle uygulanması, her iki birlik güçlerinin artması sayesinde, birlikler, faaliyet sahalarını tüm iş sorunlarını kapsayacak şekilde genişlettiler.

Uzun süren tetkik ve araştırmalardan sonra, tam bir iş hukuku olduran, bir dizi toplusözleşme üzerinde anlaşmaya vardılar. Bu sözleşmeler kanun yerine geçer, kanun kadar zorlayıcıdır ve tarafların görüş ve kabullerinden oluşma avantajını arzederler. Sonradan maaşlılar ve memurlar birliği de bu çalışmalara katılmıştır.

1938 temel antlaşmasını tamlayıcı toplusözleşmeler, İsveç sosyal yaşantısında öylesine önemli bir rol oynarlar ki, bunları teker teker tetkik etme zorunda kalacağız.

Bunlar, aşağıdaki konuları ele alırlar:

- 1) İşte emniyet tedbirleri
- 2) Meslek eğitimi
- 3) Teşebbüs komitelerinin kurulması
- 4) Zaman etüdleri usulü
- 5) İşyerlerinde sıhhat tedbirleri
- 6) Kadın iş piyasasıyla ilgili bir otüd.

Temel toplusözleşmeden sonra yapılan bu sözleşmelerin özellikleri, her şeyden önce bir işbirliği havası içinde düşünülmüş ve kaleme alınmış olmalarıdır.

1. İşte Emniyet Örgütlenmesi :

1942'de, İşverenler Birliğiyle, İşçi Birliği, emniyet hizmetinin mahallî örgütlenmesine ilişkin bir antlaşma imzalamışlardı. 1951'de tadil edilen bu antlaşmanın girişi, şimdiki iş koşullarına işçiler yönünden ayak uydurmanın ne denli zor olduğunu ve bunların ne dereceye kadar değişken olduklarını yansıtır. Buna paralel olarak, iş şartlarında daha büyük bir güven aranmakta ve emniyetin örgütlenmesine ilişkin antlaşma da, bunu konu edinmektedir.

1951'deki tadilat sırasında, taraflar, dikkate alınması gereken şu düşünceleri belirtmişlerdir:

"Mahallî çabaları *kanun* yoluyla daha iyi bir örgütlenmeye sevk etmek ve daha iyi sonuçlar elde etmek olanakları."

"Bu çabaları ıslah edici tedbirler, kanundan çok, toplantı ve görüşme yoluyla, daha başka bir kolaylıkla uygulanabilecek niteliktedirler. Çözümlerin pratik uygulamaları yönünden, *is'eğe* dayanan antlaşma, daha avantajlı görülmelidir ve özellikle tarafların ilgisini, iş emniyeti yönünden daha fazla çeker. Bununla ,eylemlerin bağımsızlığı daha güçlü olur ve sorumluluklar daha büyük titizlikle ele alınır."

"Serbestçe çirşilen taahhütler özellikle burada sözkonusu olan görevlere ilgili olarak daha ykksk bir ahlâk zorlarlar. İşverenlerle işçiler arasında faal bir işbirliğine dayanmadığı takdirde, en iyi iş emniyeti kanunu dahi, istenen sonuca varamaz."

Kanundan çok, birlikler arasında antlaşmaya varmak ve bu denli antlaşmaları uygulamak, gayet tipik bir İsveç tutumu olduğu için ,yukarıdaki metne işaret etmeyi burada uygun gördük. Bu tutum, ülkelerin çoğunda hâkim olan hukuk ve hukuk uygulaması görüşlerinden bir: hayli uzaktır. Bunlarda her şey kanundan ve onun zorla kabullendirilmesinden beklenir, cezaî müeyyidelerle desteklenir. Oysa İsveç'te karşılıklı antlaşma ve kabullenmeden gelecek bir işbirliği ve iyi niyetin etkisine ümit bağlanır.

1951'de dile getirilmiş olan bu görüş şekli, bugün aynen geçerlidir. Dolayısıyla, büyük merkezler, sonradan, mahallî (yerel) olarak, serbest işbirliğini geliştirmenin daha uygun olacağı görüşüne varmışlardır.

Merkezi seviyede İşverenler Birliğiyle İşçiler Birliği arasındaki taklaşa çabalar için de, aynı şey geçerlidir. İki birlik, bir ortak kurul meydana getirmiş tirdir: "İşçilerin emniyet şurası." Bunun görevi, yerinde, emniyetle ilgili tedbirlerin artırılmasına katkıda bulunmak ve işyerlerinde işçi sıhhatinin korunmasıyla ilgili tedbirlerin alınmasına dikkat etmektir.

Birlikler, öte yandan farketmişlerdir ki, tek teşebbüslerle aralarında bir kademe olan meslek federasyonları, bu konuyla ilgili olarak, önemli bir rol oynayabilmeliydiler. Emniyet ve sıhhat sorunları, mesleğine göre çok değişik olduklarından, işveren meslek kuruluşları kadar işçi meslek kuruluşları da, geçici veya daimî komitelere aza tayin etmekten sorumlu oldular. Her halde, her kuruluş, bir daimî emniyet delegesi göndermekle mükellef oldu.

Özellikle büyük teşebbüslerde, sıhhat sorunları, öylesine ciddiye alınmışlardır ki, İşverenler Birliği sıhhat mühendisleri için tam müfredatlı bir kurs tertiplemiştir. Bu kursun programını aşağıda veriyoruz :

	<i>Kürsü ders süresi</i>	<i>Kişisel çalışma süresi</i>
— Anatomi, fizyoloji, ergonomi esasları	10	100
— Kazalara karşı korunma kanunu ve uygulaması	6	20
— İşte hijyen, teşebbüste uygulanmasının araştırılması	14	150
— İş psikolojisi	6	30
— İşiklendirme tekniğı	6	30
— Gürültüye karşı savaş	5	50
— Kaza halinde yardım tedbirleri	6	30
— Atelyelerin havalandırılmaları	8	80
— Akıl hijyeni	7	30

— Kazalar, zarar-zıyan	6	30
— Kazalar ve onları önleme olanaklarıyla ilgili istatistikler	5	30
— Zararlı şualara karşı korunma	8	80
— Orta yaşlıların eğitimiyle ilgili pedagoji	5	30
— Kazaları önlemenin teknik olanakları	19	100
— Meslek hastalıkları	13	30
— Seminerler, gösteriler, imtihana hazırlıklar, laboratuvar çalışmaları	80	200
— Meslek kazalarına karşı sigorta	9	30

Hijyen ve sıhhat komiyonu tarafından incelenen sorunlar arasında içki, önemli bir yer tutmuştur!

İsveçlilerin, büyük içki tüketicisi oldukları yaygın bir kanıdır. Kuvvetli içkiler hesabı tutulduğunda, yani, rakılar, votkalar, kanyaklar vs. hesaba katıldığında, İsveç A.B.D. ile birinci sırayı paylaşır. Yıllık adam başı alkol tüketimi, 2,7 litredir. Oysa, içkici ülke olarak tanınan Fransa'da, örneğin, bu rakam sadece 2,5 olup, Fransa dördüncüdür.

Buna karşılık, şarap ve bira da hesaba katıldığında, Fransa, adam başına yılda 28,5 litre arı alkol ile başta gelir, oysa İsveç, 5 litre ile 23'üncüdür.

Fransa'ya kıyasla, çok daha çıkarlı olan bu durum, herhalde, İsveç'in güçlü prodüktivitesi nedenlerinden biridir. Bu nisbi itidal durumuna rağmen, İşverenler Birliği kadar İşçiler Birliği de, hükümetin, 1944'te, alkollü içkiler satışında daha fazla serbesti tanınması üzerine endişelerini belirtmekten kendilerini alamamışlardır. Sorun çok önemli olduğundan İsveç sisteminin ana hatlarını burada çizmeyi gerekli buluyoruz : Şarap ve alkollü içkilerin dolaysız satışı, sadece büyük şehirlerde satış deposu olan bir devlet tekelince yapılır. Şarap ve alkollü içki satış ruhsatı olan lokantaların sayısı çok kısıtlıdır. Bunlar, alkollü içkiyi sadece yemekle birlikte satma hakkını haizdirler.

Dolayısıyla sağlığa zararlı olan barlar, bistrolar, Avrupa usulde kahveler, yok sayılır, bu gibi yerlerde toplanma olanağı yoktur.

Buna karşılık, cemaatler, sanayi, sendikalar, etüd gruplarının, siyasi grupların, jimnastik gruplarının veya dans etmek isteyen gençlerin toplanabilecekleri her türlü kültür lokallerini temin etmek için çaba sarfederler. Buralarda alkol aleyhtarı yayınlar dağıtılır.

Bu çabalardan sonuç alınmışa benzer. Çünkü tekelin, vesikalı satışı kaldırmasından sonra 1956'da artan içkicilik, o tarihten az sonra, gene 1954'teki seviyesine inmiştir. İsveç'in bu çabaları, başka ülkelerde, içkicilik yüzünden meydana gelen prodüktivite kayıpları gözönünde bulundurulduğunda, düşündürücü nitelik kazanır.

2. Meslek Eğitimi :

İki taraflı iş piyasası komisyonu, meslek eğitiminin, sırada ikinci gelen genel çıkar sorunu olduğu kanısına varmıştır. Amaç, gençliğin sıhhatli gelişimi sırasında meslek yeterliği kazanmasını sağlamaktır. Dolayısıyla, gereken iş gücü geliştirilmiş olacaktır.

Bu amaçla, İşveren Birliğiyle İşçi Birliği, 1947'den itibaren kendi bürolarını açmış olan bir Meslek Eğitimi Alt Komitesi kurmuşlardır. Söz konusu komite, devamlıdır.

Bu alt komite, 1956'da "Sanayide Meslek Eğitimi" konulu bir eser yayınlamıştır. Halen kullanılmakta olan bu eser, taraflar arasında bu konuyla ilgili işbirliğine temel teşkil etmiştir.

Komisyon, meslek kollarınca kabullenecek bir toplu sözleşme metni telif etmiş, her meslek kolu, kendi içinden, kendi meslek eğitimiyle uğraşacak özel bir komisyon kurmakla yükümlenmiştir. Bu komisyonlar, halen işveç sanayinin çeşitli kollarında işlerini sürdürmektedirler.

Meslek eğitimi gerektiren teşebbüslerde, işçiler, idareyle işbirliği yapmakla görevli bir veya birkaç sorumlu seçme hakkını haizdirler.

Böylece işçilerin eğitime ilgilerini çekmeğe teşebbüs edilmektedir.

Eğitim sorumluları, öğrencinin, eğitimini lüzumundan çok erken terketmemesine dikkat ederler. Teşebbüslerin çoğunda, eğitim sorumlusu vardır.

Eğitim olanakları sağlayamayan küçük teşebbüslerden, mahallî meslek okullarıyla temas etmeğe davet edilirler.

Toplular sözleşmeye göre, sınıl teşebbüsler, koluna özgü bilgi ve eğitim gereklerini, gitgide daha büyük oranda, meslek okullarına bildirmekle yükümlüdürler. Bu okulların sorumlularıyla, sözkonusu eğitime en uygun eğitim programlarını da tartışmakla sorumludurlar.

Meslek Eğitimi Alt Komitesi, İşveren Birliğiyle İşçi Birliğinin beşer temsilcisinden oluşur. Her iki kuruluşun uygulama sahasında eğitim gereklerini araştırmakla görevlidir. Meslek eğitiminin gitgide artan etkinlik kazanmasını temin etmelidir. Mahallî eğitim komisyonlarının yeterliklerine nezaret etmelidir.

Bu komite, resmî makamlar kadar, eğitimle ilgili tüm kademe ve mercilerle teması temin ve devam ettirmekle görevlidir.

Meslek eğitimi komisyonu, kendini, büyük çapta, bir araştırma ve bilgi edinme işine adar. İş analizine bağlı olarak eğitimin sistematik olarak hazırlanmasını temin edebilmek üzere, öncü bir çalışma yapılmıştır. Halen, meslek kollarının hemen hepsi, kendi uzmanlıklı komisyonlarına sahiptirler. Ancak merkez komisyon, daha az önemli branşlara dolaysız katkıda bulunarak, gerekli etüdleri yaptıramayacak kadar mallı gücü zayıf olanlar için, bu işi yapar. Komisyon, aynı zamanda, iş piyasası kadın komisyonuyla birlikte, genç kızları, geleneksel olarak kız işi olmayan sahalara yöneltmeğe dönük çalışmalar yapar.

Bu ortak çabaya rağmen, işveren ve işçi birlikleri, halen öngörülen çabaların, yakın gelecekteki sanayi gereklerine cevap vermeğe ve gençlik ihtiraslarına karşılık vermeğe yetersiz oldukları kanısındadırlar.

Sözkonusu taraflar, bu sahada yapılacak olan harcamalara, ülkenin refahına *gerekli* yatırımlar gözüyle bakmaktadırlar. Görülmektedir ki, sözkonusu sahada, taraflarla devlet arasında tam bir işbirliği hüküm sürmektedir ve buna, meslek eğitim finansmanını kısmen tedarik eden cemaatler de katılmaktadır.

3. Teşebbüs Komiteleri :

Temel toplular sözleşmeye eklenen üçüncü unsur, 50 kişiyi aşkın personel kullanan teşebbüslerin hepsinde *teşebbüs komitelerinin* kurulmasını öngören iki taraflı karar olmuştur. Halen teşebbüslerin çoğunda tatmin edici sonuçlar veren bu sözleşmenin imzalanmasından çok önce, bu konu, 1923'te parlamentoda tartışılmıştı. İşverenler Birliği o zaman sunulan kanun taslağına şiddetle karşı gelmişti. Tutumunu şöyle dile getiriyordu :

"Sanayi demokrasisine bizi yaklaştıracak olan her adımın şiddetle karşındayız. Gerçekten eminiz ki, bunun gerçekleştirilmesi, iş idaresinde birliği yıkacak, iş gücünü zayıflatacak, teşebbüs ruhunu geriletecek ve üretimi azaltacaktır."

O zamandan bu yana, havanın ne denli değişmiş olduğu böylece görülmektedir. Çünkü, 1945'teki teşebbüs komiteleri toplu sözleşmesi, sadece yarı yarıya işçilerin eseridir.

Taraflardan birinin bir teşebbüs komitesinin kurulmasını istemesi üzerine, komitenin tayini zorunlu olur. Bu, personelin % 50'sinin sendikalı olması kaydına bağlıdır ki, çoğu kez de, durum böyledir.

Teşebbüs komitesi işçi üyelerinin tayinlerini, *mahalli sendika* yapar.

Teşebbüs komitelerinin rol ve çalışmaları şöyledir :

Teşebbüs komitesi, teşebbüs idaresiyle personel arasında bilgi ve istişare organıdır. Gölrevi, prodüktivitenin ve işin tatmin etme olanağının artırılması yolunda çaba sarfetmektir. Bunu oldurabilmek için işveren ve personel ile, devamlı bir işbirliği tesis etmesi gereklidir. Personelle, teşebbüsün içinde yaşamakta olduğu ekonomik ve teknik koşullarla ilgili bilgi ulaştırmalı, teşebbüsün elde etmiş olduğu sonuçları ve başarıları bildirmelidir. İşçilerin iş emniyeti kadar, istihdam istikrarını da sağlamalıdır.

Komite aynı zamanda, teşebbüs içinde meslek eğitimi desteklemekle görevlidir.

Teşebbüs komiteleri anlaşması dolayısıyla, işveren ve ücretli birlikleri, şu bildiriye yayınlamışlardır :

"Teşebbüste işbirliğinin önemli bir şartı, teşebbüs komiteleri veya tesis komitelerine tayin edilenlerin eğitimidir. Üretim sorunları, ekonomik sorunlar ve personel sorunlarıyla ilgili tartışmaların etkin olarak sürdürülebilmesi, halen *bir hayli ileri bilgi* gerektirir ve yarın bu daha da gerekli olacaktır. İşbirliğinin teşebbüse uygun olması ve en fazla merkezden kaçmış olabilmesi buna bağlıdır."

"Dolayısıyla, eğitim olanaklarının, çabucak yaratılması gerekmektedir. Muhaberat kursları, eğitim grupları ve yatılı kurslar, bunlardandır."

Teşebbüslerin, bu eğitimin, meslek eğitimiyle birlikte sağlanması yollarını araştırarakları öngörülmüştür. Malzeme ve yer temin masrafları, özellikle kendi personeli söz konusu olduğunda, teşebbüs tarafından karşılanacaktır.

İki birliğin beraberce kaleme almış olup 1966'da yayınlatarak başlatmış oldukları iktisat eğitim kursundan takriben 46.000 teşebbüs komite üyesi geçmiştir.

Kurs, en modern odiovizüel olanaklardan faydalanmakta; ayrıca, eğitimde öğretmen için öğretim kitabı da kullanılmaktadır.

Teşebbüste etken rol oynayan kişilerin, ekonomik sorunları tartışırken, ortak bir dil kullanabilmeleri ve genellikle, teşebbüs zorluklarına akıl erdirebilmeleri zorunlu görülmektedir. Ayrıca herkesin, teşebbüsün çeşitli servislerinin ne şekilde birbirlerine bağlı ve karşılıklı olarak birbirlerine etkili olduklarını anlaması da, bir hayli önemlidir.

Bu nedenle, bu kursta, "karar alma prosesüsü" diğer ekonomi kurslarındakine kıyasla, önemli yer tutar.

Ağırlık, kursa katılanları, içinde çalıştıkları teşebbüsün sorunları hakkında düşünmeğe sevkedecek bir soru dizisinin kaleme alınmasına verilmiştir.

Bu denli bir çalışmanın yapılabilmiş olması için, zıt görüşlerin ne denli birbirlerine yaklaşmış oldukları kolayca anlaşılır.

Şunu da ekleyelim ki, ortak çalışmalar sırasında birlikler uzun uzun, teşebbüs bilançosu kadar, işletme hesabının ve kâr ve zarar hesabının takdiminin ne denli önemli olduğu ko-

TEŞEBBÜS KOMİTESİ

İş Hazırlama Bölümü

Saat ücretli personel için teklif komitesi	Aylıkçı perso- nel için teklif komitesi	Makine bakım komitesi	Spor sahaları ve boş zaman- ları değerlen- dirme idaresi	Ölenlerin aile- lerine yardım komitesi	İçki sorunları etüd komitesi	Komite üye- lerini eğitime komitesi	İşten çıkartma sorunları so- rumlusu

Bölüm komiteleri

Grup komiteleri

Bölüm komiteleri

Grup komiteleri

Bölüm komiteleri

Grup komiteleri

nusu üzerinde durmuşlardır. Bu takdim, genel kurul toplantısı sırasında yer alan basit bir formalite olmamalıdır. Hesapların yapıldığı anda, tamamlayıcı bilgilerle birlikte sunulmalıdır. Hesaplar, yılda birkaç kez çıktıklarına göre, her seferinde, teşebbüs komitesine sunulmalıdır. Teşebbüs, bütçesel öngörüler ve tedbirlerde bulunacaksa, teşebbüs komitesinin bundan haberi olmalıdır. Esasında öngörülerle gerçekleştirmeler arasında kıyaslama, en iyi eğitim yöntemlerinden biridir.

Teşebbüs komiteleri kurup da işler hale getirmek, kanımızca, her ülkenin gelişimi için gayet önemli olabileceğinden, biz burada, bunların, İsveç'teki çalışmalarıyla ilgili ayrıntılar vermeyi uygun görüyoruz.

Teşebbüs komiteleri dahilinde işbirliği ölçüsü olarak, yapılmış olan teklifler ve bunların kalitesi ele alındığı takdirde, İşçi Birliği tarafından tutulmuş olan aşağıdaki istatistik, ilginç olacaktır :

Yıl	Teklifler sayısı	Uygulanan teklifler
1950	15.145	3.140
1951	19.757	5.392
1952	19.074	5.697
1953	21.652	6.833
1959	17.567	8.246
1961	19.411	9.904
1964	19.410	10.129
1967	26.560	14.250

Bu istatistikten anlaşılan önemli husus şudur ki, uygulanan tekliflerin artışı hatırı sayılır ve devamlıdır. Baştaki % 20 oranından, % 50'yi bulur. Bu demektir ki, teşebbüs komitelerindeki işbirliği sonucu olarak, personelin anlayışı artmaktadır.

Bir büyük teşebbüs idaresinin buna verdiği önemi belirten bir örnek vermeyi de burada uygun görüyoruz :

VOLVO'daki durumdan sözedeceğiz. Bu şirketin başarısı, sınav ve ticari üstünlüğü, tüm dünyayı hayret içinde bırakmıştır. Çünkü, ilk bakışta, küçük bir ülkenin, otomobil sanayiindeki büyüklerle ve hatta devlerle başetmesi pek düşünülemez.

İşte, teşebbüs komitesinin örgütlenme şeması ve servislerine bağlı fonksiyonların kısa tanımlaması :

Her alt komiteye saptanmış hedeflerin ayrıntıları şunlardır :

Saat hesabıyla çalışan personelin teklif komitesinin hedefleri :

- Personele, teşebbüse katkıda bulunma ve ıslah teklifleri yapma olanaklarını sağlamak;
- İş emniyetini, personelden gelen teklifler sayesinde artırarak ıslah etmek;
- Uygulanmış olan personel tekliflerini ücretlendirmek.

Tekliflerin doğması için sarfedilmiş olan tüm bu çabalar çok iyi sonuç vermiştir. Görülmüştür ki, teklif sisteminin uygulanmasıyla, teşebbüsün gelişmesine katkıda bulunulmuştur. Rasyonalizasyon uzmanlık servislerince sağlanan hizmetlere karşılık, bu sistemle elde edilen sonuçların mali randımanı, teşebbüs için düşük olabilir. Fakat, teklif sistemi, rasyonalizasyon gereklerinin anlaşılmasında önemli faktör olmuş ve iş emniyetinde ilerlemeler sağlamıştır. Personel de, tutturmuş olduğu teklifler karşılığında ücret almıştır.

Aylıkçı personel teklif komitesi, makinelerin daha iyi bakılması gereğinin anlaşılması yolunda çaba harcar.

Komite, kısmen bilgi yayma, kısmen de grup komite üyelerinin eğitilmesiyle uğraşır. Aynı zamanda, makinelerin bakımını takdir etmek amacıyla, devresel teftişler tertipler.

Komite üyelerini eğitme komitesinin ana amacı, teşebbüsün eğitim faaliyetleriyle ilgili bilgileri yaymaktır. Aynı zamanda, muhaberat kurslarıyla ilgili istekleri karşılar ve bu ihtiyacı halletmek üzere çalışır.

İçki problemlerini etüd komitesi, propaganda yapar ve fazla alkol alımına karşı savaşmak üzere, bilgi yansıtır.

Teşebbüs komitesi, aynı zamanda, idareyle personelin geçici veya nihai olarak işten çıkarılması sorunlarını tartışmakla görevli olduğundan, bir üye, her iki tarafın ilgili görüşlerini saptamakla vazifelendirilir.

Büyük teşebbüs bölümleri için personel komiteleri de kurulmuştur. Bunlar, personelin tümüne, teşebbüs komitelerine iletilen bilgileri yansıtır ve bunlar sayesinde varılan sonuçları da bildirirler. Böylece, tüm personelin anlayışını elde etmek ve işbirliğini sağlamak mümkündür.

Tüm bu hususların tam olarak gerçekleştirildikleri iddia edilmezse de, elde edilen sonuçlar çok ümit vericidir.

4. İş Etüdləri :

Topluszözlüşmeler arasından en ilginç, kuşkusuz, zaman etüdləri ve görev yerleriyle ilgili olanıdır.

Her iki tarafın imzaladığı ön antlaşma, sanayi etkinliğini devamlı olarak artırmanın, işçi hayat standardını yükseltme faktörü olarak önemini belirtiyordu. Halk yığınlarının, yani tüm halkın refahı, bu esasa dayandırılıyordu.

Sözleşme, sonra der ki :

"Randıman etkinliğinin artırılması, her teşebbüste devamlı olmalıdır ki, teşebbüs, teknik gelişmeye ayak uydurabilsin. Genel çıkar, tüm personelin, teşebbüsün, rekabete karşı gelebilmesine katkıda bulunması yönündedir.

"Rasyonalizasyonun önemli faktörlerinden biri, malzeme ve işçilikteki lüzumsuz masrafların kısıtlanmasını temine dönük tedbirlerdir. Titizlikle yapılan iş ve zaman etüdləri, bu hedefe varmayı amaçlar."

Bu denli etüdləri yapmakla görevlendirilecek olan kişilerde, belirli fikir ve ahlâk nitelikleri aramalıdır. Bunlara, işçilerle işbirliği yapmaları gerektiği, etüdləri ne şekilde yapacakları, işi ne şekilde yürütmeleri gerektiği, açıkça anlatılmalıdır. Tüm bunlar, sözleşmede ayrıntılı olarak dile getirilmiştir.

Şunu da ekleyelim ki, İsveç'te, sanayi işçiliğinin % 60'ı, randımana göre ücretlendirilir. Bunun yapılabilmesi için, gayet ciddi zaman etüdlərinin gerçekleştirilmesi gerektir ve bu, gayet iyi bir iş örgütlenmesiyle olabilir ancak. İsveç prodüktivitesinin ve hayat standardının bu denli yüksek oluşu, herhalde, sözkonusu yöntemin uygulanmasıyla izah edilebilir. Zaman etüdlərine değin sözleşmenin metni, aşağıdaki görüşle sona ermektedir :

"İşveren ve İşçi Birlikleri temsilcileri, şu hususta görüş birliğine varmışlardır ki, bu etüdler randımanı artırmanın en iyi yöntemidirler. Fakat sadece uzmanlar tarafından kullanılmakla kalmamalıdır. Gerçekte sözkonusu olan, yapılagelmiş olanın, bir şeyi yapmanın en iyi şekli olduğuna inanmayı reddeden bir görüş tarzının reddedilmesidir.

"İş metodlarının ve mamul kalitelerinin devamlı olarak ıslah edilmeleri sözkonusudur. Bu görüşler, teşebbüsteki her fert tarafından kabullendikleri takdirde, iş etüdləri kıymet kazanır ve tam etki, ancak herkesin işbirliğiyle sağlanabilir. Bu işbirliğinin sorumluluğu, iş idaresi kadar personelindir de."

Bu gerçekler, pek tabii, iş etüdü problemlerini yakından veya uzaktan incelemiş olanlarca bilinmektedir. Taylor'dan bu yana, bunlarla uğraşmaktadır. İsveç'in bu hususta vermiş olduğu benzeri bulunmayan örnek, bu denli bir sözleşmenin İşçi Birliği tarafından önerilmiş olması ve işçiler tarafından büyük çapta desteklenmiş olmasıdır.

Zamandan tasarruf sağlayacağı için, badanacılara daha geniş fırça kullandırmak isteyenlere karşı gelen İngiliz "Trade Union" ları devrinden bu yana, gerçekten bir hayli yol alınmıştır.

5. Kadın İşçi Piyasası

İki birliğin beraberce yapmış oldukları bir diğer ilginç etüd, kadın iş gücü ile ilgili olmuştur. Bundan topluşözleşme şeklinde sonuç alınmamışsa da, ergeç olacaktır bu. Etüdü aşağıda özetliyoruz:

Bu özel durumda dikkati çeken şudur ki, iş piyasası komisyonu, sadece ücret ve iş organizasyonu sorunlarına ağırlık vermekle kalmamış, fakat aynı zamanda, aile, evcil işçilik vs. gibi sorunlara da değinmiştir. Bu gerçek, komisyonun görüş enginliğine tanıklık eder. Etüd, ülke ekonomisi ve sosyal hayatını yakın veya uzaktan etkileyebilecek tüm sorunlara değinmiştir.

Bu raporda sözü edilen "eşit işe eşit ücret" ilkesi, özellikle ün salmıştır. Ve dolayısıyla, 1960'tan sonra yeralan pazarlıklar sırasında, kadın ücretlerine geniş yer ayrılmıştır. Bu prensip, *teditcen*, bir geçiş devresinden sonra uygulanmalıdır.

İş piyasasında, kadınla erkeğe aynı hakları tanımının engellerini sıralayan işveren ve işçi birlikleri, bu problemle uğraşacak ve işbirliği sağlayacak bir kurulun yaratılmasını önermişlerdir. Bu kurulun görevi, kadın işçinin işlerini hafifletmek için gereken tedbirleri almak ve cinsiyet eşitliği ilkesini piyasaya yaymaktır. Ücret sorunları, birliklerin uğraşısıdır.

Bir yıl sonra, etüd grubunun teklifine uyan birlikler, ortak bir kurul meydana getirmişlerdir. Kurulun adı, "*İki Taraflı Kadın İşgücü Kurulu*"dur.

Kurul, ikisi İşveren Birliği, ikisi de İşçi Birliğini temsil eden dört kişiden oluşur. Şimdiye dek, genç kızların mesleğe yönelmeleri, kadınların meslek eğitimi, çocuk bakımı, evcil işlerin rasyonalizasyonu, mağazaların kapanış saatleri ve yarım günlük hizmet gibi sorunlarla uğraşmıştır.

Kurul, aynı zamanda, kadın işçilerin belirli bir yaş haddinden sonra karşılaştığı özel sorunlarla da ilgilenir ve ilgili tetkiklerde bulunur.

İki taraflı, kurul, resmî makamlarla sıkı temas halindedir. Bu sorunlarla uğraşan kuruluşlar, örgütler vs. ile yakından işbirliği yapar. Ve arada bir aldıkları kararları etkiler.

Mesleğe yönelme uğraşları, "Genç kızlar, işte, bu meslekler sizi bekliyor" başlığıyla yayınlanan bir broşür şeklinde somutlaşmıştır. Bundan, kadın iş piyasasının tedricen genişlemekte olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlar, gittikçe, sadece erkek sahası olmakla bilinen meslek sahalarına girmeğe başlamaktadır.

Evcil işlerin rasyonalize edilmesi ve tüketiciye bilgi iletimi, kurul nazarında, gayet önemli iki görevdir. Tüketim Malları Millî Haber Toplama Enstitüsüyle birlikte kurul, zaman zaman, ülkenin çeşitli yerlerinde, "Ev kadınlarının boş zamanları" adıyla sergiler tertipler. Evcil işleri rasyonalize etme, halen İsveç'te, gayet sıkı bir araştırma konusu olmaktadır. Ve bunun zayıf noktası, ev kadınlarının bilgi yetersizliğidir.

İş saatleri sırasında çocukların bakımını sağlamak, kadınların sınırlı üretime katılmaları istendiğinde, en önemli sorunlardan biridir. Kreşler ve çocuk yuvalarının sayısı, gittikçe artmaktadır. Ancak sorun, henüz doyurucu bir çözüme ulaşmamıştır.

Kurul, İş Piyasası Komitesinin onayıyla, 1957'de, yarım günlük işlerle ilgili bir etüd yaptırmıştır. Bu iş şeklini değerlendirmeye niyetlidir. Toplusözleşme yoluyla, işe alma şartlarının daha dakik bir düzenlemesini elde etmeğe çalışmaktadır.

İş piyasasındaki en ufak bozukluk, ilk başta, kadın işgücünü etkiler ve özellikle, kırkına varmış kadınlar, başta kurban olurlar. Öte yandan, uzun yıllar boyunca evlerinde kalmış kadınların iş bulması çoğu kez zor olur.

Yeni baştan çıraklık yaptırmak, bu soruna bir çözümdür. Üstelik kurul, burada, bilgi toplama ve hizmet kuruluşu olarak da görev ifa eder.

Kurul, bu denli sorunların, aile kadar tüm toplumu ilgilendirdikleri ve kadınlara iş piyasası sorunlarına karşı daha anlayışlı bir görüş şekliyle bakmanın kaçınılmaz zorunluk olduğunu savunur.

BÖLÜM 4.

SENDİKA VE KOOPERATİFLER

1. Üç Birliğin Önemi :

Toplusözleşmelerin, nasıl bir İş Kanunu yerine geçebilmiş olduğunu daha iyi anlamak için birliklerin örgütlenmesi ve olağanüstü güçlerini anlamak gerekir. Bununla ilgili olarak aşağıdaki bilgileri veriyoruz :

A) İŞVERENLER BİRLİĞİ (SAF) :

1968'de 24.060 üyesi vardı. 20.000'i, 50'den az personeli olan teşebbüslerdi. Dolayısıyla birlik, sadece güçlü işletmeleri değil, orta ve küçük boydaki işletmeleri de kapsamına almaktadır. Çoğunluğu, sanayi ve zanaatten gelmedir.

Sözüedilen tarihte, birlik üyelerinin kullandıkları personel sayısı toplamı 823.000 işçi ve 416.000 hizmet erbabıydı.

Birlik, 45 meslek birliğinden oluşur. Bunlar kısmen bağımsızdırlar. Fakat, geçerli toplu-sözleşmelerde yapılacak her değişiklik için, birliğin görüşünü almak zorundadırlar.

Tüzüğüne göre, İşveren Birliğinin amaçları şunlardır:

- sosyal barış yolunda çaba sarfetmek
- işverenlerin işi idare etme ve dağıtma, sendikalı olsunlar veya olmasınlar, işçileri işe alma ve işe son verme haklarını devam ettirmek (işten çıkartma veya işe son verme hakkı, toplusözleşmelerle kısıtlanmıştır.)
- amortismanlara, teşebbüsün gelişmesine ve yeterli bir kâra yer bırakacak şekilde, personel masraflarının kısılmasına dikkat etmek.
- ücretlerle diğer iş şartlarının, *devlet işe karışmaksızın*, toplusözleşmelerle saptanmasını oldurabilecek şekilde, ekonomik hayattaki serbestinin (hürriyetin) devamını sağlamak.
- devletin politikasına, ekonomik hayat çıkarlarını dahil etmesine dikkat etmek.

Bu amaçlara erişmek için kullanılan usuller, üyelerin eşi az görülür bir disiplin içinde hareket etmelerini gerektirir. Üyeler, aşağıdaki kurallara uymakla yükümlüdürler:

- Geçerli toplusözleşme kurallarına daima riayet etmek
- Sözleşme sonunda birliğin onayı olmaksızın, değişiklik kabullenmemek

— Her yıl birliğe verilen normal aidata ek olarak, bir önceki yıl içinde ödenmiş ücret ve aylıklar tutarının % 2'sine eşit bir meblâğı, birlik emrine hazır tutmak. Bu meblâğ, birlik tarafından, kriz halinde, haksız kabul edilen bir grevden gelen zararları bir teşebbüse tazminde kullanılabilir. Birliğin lokavt yaptırması halinde de, aynı durum vardır. Bu tazminat, prensip olarak, günde, aylık ve ücretler toplamının % 0.025'u kadar olup, bu meblâğ, verilen garantiye temel olmuştur. Ancak tazminat, sadece 7 günlük grevden sonrası için tanınır.

B) İŞÇİLER BİRLİĞİ (LO) :

İşverenler Birliğine karşılık veren İşçiler Birliği, ondan az güçlü değildir.

LO, 400.000'i kadın, takriben 1.625.000 üyeliidir. Bu rakam, İsveçli işçilerin % 95'idir ve devlet kadar cemaatler tarafından işe alınmış memur ve işçileri de kapsar.

Bu birlik, üyelerinin nüfusa oranı itibariyle, dünyanın en güçlü işçi birliğidir. Üyeliğinin artışı, kuruluş yılı olan 1899'dan bu yana devamlıdır. 1909 olaylarından sonra kaydedilen hafif gerileme, buna istisna teşkil eder. Birliğe rekabet eden, aşırı eğilimli bir sendika daha vardır. Fakat üyeliği ancak takriben 15.000 kişiliktir, ki bu sendikalı işçi toplamının sadece 1/1.000'ni teşkil eder.

C) HİZMET ERBABİ VE DEVLET MEMURLARI BİRLİĞİ (CTO) :

Son olarak, birkaç yıldır varolan bir memurlar ve hizmet erbabı birliği de bulunur. Üyeliği en azından 450.000 kişiliktir.

Sanayi ve ticaret hizmet erbabı federasyonu dolaysız olarak, SAF ile olduğu kadar, LO ile de görüşmeler yapar. Memurlar, seferî ordu subayları dahil, sendika üyesi olma hakkını haizdirler. Bu sendika, istediği takdirde, "Toplusözleşmeler Devlet Servisi" isimli özel bir kuruluşla pazarlığa girebilir.

Gerçekten, sözleşmelerin metni, parlamentoya sunulmalıdır. O da genellikle günümüzün konjonktürünü gözönünde bulundurarak metinleri kabul eder.

Yirmi yılda, bu üç birliğin kazanmış olduğu gücün bilincine varmış olan taraflar, eylem güçlerini ve böylece bir eylemin doğurabileceği zararları gözönünde bulundurarak, bir eylemi önlemek için, ellerinden geleni yaparlar.

Bu havaya uygun olarak, İşçi Birliği, genellikle isteklerini, ülke genel ekonomisine zarar vermeyecek sınırlar dahilinde tutar. Çeşitli sınıl kollarının çıkarlarını da, bu arada, gözönünde bulundurur. Çünkü, yüksek ekonomik kültür ve bilinci sayesinde, bunu gayet iyi takdir edebilir. Konuyla ilgili olarak kendisine bol belge sunulur ve kararlarını bunların ışığında verir. İşveren federasyonları, sendika isteklerine yaklaşmaya çalışırken, teşebbüsün gelecekteki gelişmesini olumsuz etkileyecek bir karar almamağa dikkat ederler. Öte yandan şunu da belirtelim ki, İsveç ekonomisinin sağlığı, cirosunun % 25 tutan kadarını ihraç edebilmesine bağlıdır. Dolayısıyla, karşıt bir prodüktivite artışıyla karşılanmayan zamların gerçekleştirilmesi halinde, tam istihdam, hemen etkilenir.

Kendisi eskiden bir kereste fabrikası işçiliği yapmış İşçi Birliği başkanıyla bu konuyu tartıştığımızda, ona, yayı, ne dereceye kadar kırmadan gerebileceğini nereden bildiğini sorduk. Bundan bir hayli önce, ekonomik bilginin, istatistiğin ve muhasebe bilgisinin şimdi-

kine kıyasla çok zayıf olduğu bir devrede yerliyordu görüşmemiz. Başkanın cevabı gayet basit oldu: "Çok kez farkına varma olanağını bulduk ki, işi fazla ileri sürdüğümüzde, kereste fabrikaları kapılarını kapar, müşterilerimiz de, bizi tercih edeceklerine, Finlandiya veya Rusya'dan mal alırlar."

Günümüzde idareciler, artık kararlarını basit bir his veya güdüye dayanarak almazlar. İstatistikleri, bilançoları, piyasa etüdlerini, İsveç'e rakip ülkelerin fiyatlarını, ülke içinde rakip firmaların fiyatlarını görmek ve kıyaslamak isterler. Ancak ondan sonra karara varırlar. Bu şekilde alınan kararlar üzerine işverenlerle başlayan çetin tartışmalar ve pazarlıklar, genellikle, görüş birliğine varılmasıyla sonuçlanır.

Sosyal çatışma sonucu olarak, çeşitli ülkelerde, 1964-65-67 yıllarında kaybolan iş günü istatistiklerini aşağıda veriyoruz.

ÇALIŞAN 1.000 KİŞİ BAŞINA, 1964-65-67 YILLARINDA KAYIP İŞ GÜNLERİ SAYISI

	1964		1965		1967	
	bin olarak	bin başına	bin olarak	bin başına	bin olarak	bin başına
A.B.D.	22.900	119,2	23.300	119,5	42.100	211,4
Fransa	2.497	51,6	980	20,0	4.204	84,3
Büyük Britanya	2.227	42,0	2.925	53,2	2.787	50,6
Arjantin	636	28,9	591	26,4	3	0,1
Belçika	444	47,3	70	7,8	182	19,0
İsveç	34	4,4	4	0,5	0,4	0,05
Batı Almanya	17	0,3	49	0,8	390	6,8
Danimarka	17	3,6	242	48,4	10	2,1
Hollanda	44	3,6	55	4,6	6	0,6
Norveç	1	0,3	9	2,3	5	13

2. SAF, LO ve TCO'nun Ortaklaşa Yaptırmış Oldukları Etüdler :

Sözünü etmiş bulunduğumuz toplu sözleşmelerin metinlerini hazırlamaktan başka, işveren, işçi ve hizmet erbabıyla memur birlikleri, ekonomik ve sosyal önemi çok büyük konularla ilgili gayet derin ve tamamıyla tarafsız araştırmalar gerçekleştirerek bunları yayınlamışlardır.

Aşağıda, bu etüdlerin içindekilerini kısaca özetliyoruz :

1) İsveç'te "sanayi demokrasisi" diye adlandırılabilir olayın basit bir *bibliyografyası*. Bunun başlıca amacı, özellikle, teşebbüs komitesinin işbirliği sahasında ve arada bir alınan kararlarda oynayabileceği rolü göstermektedir. *Tüm* kademelere sorumluluk tanıyan örgütlenme sistemleri de gösterilmiştir. Ve bunların, işe, ücret almaktan ileri giden bir ilginin belirmesinde etkileri vardır.

Bu bibliyografya, İsveç'te olup bitenlerden sözeden, en azından 300 kitap veya mecmua yazısı kadar, yabancı ülkelerde bulunarak uygulanmış sorun çözümlerinden sözeden, büyük sayıda İsveç yayını da kapsar.

Bu bibliyografyaya burada işaret etmemizin nedeni şudur ki, bizce, İsveç'te "sınal demokrasi" tartışmasının genliği ve gerektirmiş olduğu çabaların yoğunluğu hakkında fikir edinmek ilginç olmaktadır.

2) Ortaklaşa yayınlanmış olan *ikinci* eserin başlığı, *personel* sorunlarıdır. İşte, üç birliğin örnek olarak seçerek vermiş olduğu personel politikası :

İdarenin emeli, aşağıdakileri amaçlayan bir personel politikasıdır :

- I. Personele emniyet telkin eden ve teşebbüsün tutucu eğilimini olduran, bir itimat ve işbirliği havasının teşebbüs içinde yaratılması.
- II. Çağdaş iş idare yöntemleri sayesinde, prodüktiviteyi artırmak ve gerçekleştirilmiş olan işin tatmin edici olmasına katkıda bulunmak.
- III. Sendikalarla sıkı bir işbirliği sayesinde, personel sorunlarını çözümlemeye çalışmak.
- IV. Personelin akılcıca celbedilmesi sayesinde, teşebbüse kaliteli işbirlikçiler kazandırmak ve personel celbiyle alımını, çağdaş yöntemlere göre planlamak.
- V. Yeni alınan ücretlilere dikkat ederek, daha başında iyi yola sapmalarını temin etmek. Aynı dikkati, teşebbüs dahilindeki işyeri değişikliklerine vermek ve bununla ilgili tedbirler almak.
- VI. Teşebbüs komitesinin faaliyetini güdülemek, personelin sorunlara çözüm araştırmalarını desteklemek.
- VII. Personele, teşebbüs içinde olduğu kadar dışında da, bilgisini artırma olanaklarını sağlamak.
- VIII. Teşebbüs ve faaliyetleriyle ilgili tüm işe yarar bilgiyi yaymak.
- IX. Basiretli bir ücret politikası sayesinde, teşebbüsün olanakları içinde ve toplu sözleşmeler şartlarına uygunlukla, her kişinin, işteki fonksiyonuna, ustalığına ve randıman verim arzusunun göre, ücretini saptamak.
- X. Personelin iş ortamına alışmasında ona yardımcı olmak, bunun için de, sosyal sorunlar kadar, işte emniyet tedbirlerine ağırlık vermek.

Bu On Emir (Evamiri Aşar) hiç de orijinal değildir ve diğer herhangi bir ileri ülkede de uygulanabilir ve uygulanmaktadır da. Bu durumda ilginç olan taraf bu politikanın, her üç birlik tarafından örnek olarak verilmek üzere seçilmiş olmasıdır.

3) Üçüncü ve en önemli etüdün başlığı, şudur: "*Ücretler ve millî ekonomi*".

Bu, ücretlerin fiyatları etkilemesi hakkında, birlikte yapılmış ve son derece tarafsız bir analizdir. Prodüktiviteyi, ithal-ihrac olanaklarını ve parayı da, aynı açıdan inceler. Bu etüd, 1960-67 yıllarıyla ilgili olarak yapılmıştır. 250 sayfalık bu eseri, burada, birkaç sözle özetlemeye olanak yoktur. Çok ayrıntılı ve gayet bilinçlendirici istatistiklere dayanır. Biz burada sadece varılan sonuçları özetlemeye çalışacağız. İlk başta, anlaşılmış bulunmaktadır ki, ücretler ve fiyatlar, iki kategoriden mal veya hizmeti ilgilendirir. Milletlerarası rekabetin serbestçe etkisini hissettirdiği özel sektöre ait olanlar ve amme hizmetlerini, -taşıtları, elektriği, öğretimi, hastaneleri vs. kapsayan, destekli sektör, mal ve hizmetleri rekabet etkilemez.

Nitekim etüde göre, bu ikinci sektöre ziraat da dahildir, çünkü, ziraî ürünlerin fiyatları, sunl olarak aynı seviyede tutulurlar ve bunu temin için, güçlü bir gümrük vergisi uygulanır. Rekabet sektöründe prodüktivite, 1960 ile 67 arasında, yılda ortalama % 7,5'luk bir ilerleme kaydetmiştir.

Öte yandan, tüm dünyada, fiyatlar, ortalama olarak yılda % 1,5'luk bir artış göstermişlerdir.

Dolayısıyla geriye, ücretlerin nominal olarak artırılması ve teşebbüslere devamlı bir kârın sağlanması için, yaklaşık olarak % 9 oranında bir ara kalıyordu.

Oysa sendika gücü ve uzmanlıklı işçi unsurun yokluğu nedeniyle, ücretlerdeki artış, % 9 değil, % 9,5 olmuştur. Ve bu nedenle, teşebbüs kâr haddi, muntazam olarak azalma göstermiştir.

Öte yandan şunu dikkate almakta yarar vardır ki, amme sektöründe prodüktivite artışı, özel sektörüne kıyasla geride kalmakta ve sadece yaklaşık olarak % 3,5 civarında olmaktadır.

Ayrıca, siyaset olduğu kadar, ahlâk nedenleriyle, özel sektör kadar amme sektöründe de, zamlar, birbirlerine eşittirler. Amme sektörü, aynı işletme haddini devam ettirebilmek için, fiyatlarını artırma zorunda bulunmuş, bu nedenle, hayat pahalılığı artmıştır. Bu yüzden, ortalama gerçek satınalma gücünün ıslah oranı, % 6'yı aşmamıştır. Oysa, bu bile, hatırı sayılır bir başarıdır.

Satınalma gücünün bu ıslahına, aynı zaman süresi içinde, devlet tarafından ve cemaatler tarafından, temin edilen sosyal çıkarları da eklemek gerekmektedir.

Bu etüd sırasında, farkına varılmamıştır ki, *coeteris paribus*, (yani eşit prodüktivite, aynı satış fiyatları, aynı üretim ve satış rakamları için) ücretlerin % 1 oranında genel olarak artışı, sıralı gelirlerin % 20 oranında azalmasına yolaçar. Bu demektir ki, ücretlerin % 5 oranında artması, ücret artışı, prodüktivitenin bir artışı veya satış fiyatlarının bir zammıyla karşılanmış olduğu takdirde sanayi kârlarını tamamen ortadan kaldıрмаğa yeterli olur. Söz konusu etüdü en önemli sonuçlarını kapsayan kısmının tercümesini aşağıda vermeyi uygun buluyoruz.

"Etüdümüzün amacı, millî iktisadiyatta ücretlerin rolünü açıklığa kavuşturmak ve bu arada da, bir fiyat istikrarı politikasının da gözönünde bulundurulması olmuştur. Ekonominin ücretleri ve kârları artırarak milletlerarası rekabet gücünü devam ettirme olanaklarını sürdürebilme haddini hesaplarken, pazarlıkların hangi limitler dahilinde yapılması gerektiği hakkında daha açık bir fikre sahip olunmakta, daha tutarlı bir görüş kazanılmaktadır."

"İş Piyasası Komisyonunun ana fonksiyonu, işte, pazarlıklar sırasında bu haddin paylaşılmasını oldurmaktır. Sağlam bir temel sayesinde, çeşitli çözümlerin sonuçlarını öngörmeyi oldurabilen bir görüşle, sonuçlar, daha çıkarılı, görüşmeler daha etkin olabilmektedir. İlgili örgütler, tüm bağımsızlıklarını sürdürebilirler. Zaten etüdlerimiz, haddin ne şekilde paylaşılması gerektiğiyle ilgili bir görüş ifade etmemektedirler. Bu yargıyı, eyleme geçen taraflara bırakıyoruz. İşçi örgütlerinin başta gelen görevi, üretim sonuçlarından alabildiğine büyük bir pay koparmaktır. Ancak, halen İsveç'te, bu denli örgütlerin önemleri gözönünde bulundurularak denebilir ki, bunlar, temel fonksiyonlarını çok aşan, millî ekonomiyi etkileyici bir sorumlulukla yükümlüdürler."

"Bu örgütler, çoğu kez, pazarlıklar sırasında, aşırı isteklerde bulunmuş olmakla ve bu nedenle, harp sonrası fiyat artışlarını, yani pahalılığı oldurmuş olmakla suçlanmaktadırlar."

"Etüdlerimizden anlaşılmaktadır ki, bu suçlamalar yersizdirler. Fiyatlardaki artışlar, ülke dışındaki fiyat artışları nedeniyle oluşmaktadırlar. Piyasa mekanizmaları, ücretleri eşitleme veya dengeleme eğilimi de bunu oldurur. Bu eğilim, ahlâk yönünden, amme sektörü ücretlerinin, özel sektör ücretlerinden geri kalan bir artışını savunma olanağının verilmemiş olmasından gelmez."

"Bu arada, işçi sendikaları, teşebbüsün gelecekteki gelişmesini köstekleyecek ücret zamlarını isteyebilme olanaklarına sahip olduklarının farkına varabilmişlerdir. Ve görmüşlerdir ki, gelecekteki ücret zamlarını tehlikeye düşürmeksizin aşamayacak bir limit vardır."

"İşbu etüd sonucunda, bu limiti olduran faktörleri daha iyi yargılayabilmekteyiz. Oysa bu yargı, değişken şartlara bağlı kalmaktadır."

Bu etüd yapıldıktan sonra, yeni bir olay belirmiştir. Bu da, LO'nun, tüm ücretlerin orantılı artışı ilkesini rafa kaldırması olmuştur. Son zamanlarda, İşçi Birliğinin istekleri, en düşük ücretlerin zamları üzerinde durmaktadır. Ancak bu da, gayet ciddi fikir ayrılıklarına yol açmaktadır.

3. Teşebbüslerde İşbirliğinin Islahı İçin Çok Yönlü Kurul :

SAF, LO ve TCO birlikleri arasında işbirliği arzusunun gayet belirgin bir örneği, *Teşebbüslerde İşbirliğinin Islahı İçin Çok Yönlü Kurul* adı altında bir örgütün geçenlerde kurulmuş olmasıdır.

Bu kurul, İş Piyasası Komitesi gibi, güncel sorunlarla uğraşma zorunda değildir. *Teşebbüs dahilinde* oluşturulabilecek her türden işbirliğini etüd eder ve destekler.

Bu amaçla, bu sahada özel olarak başarılı olan teşebbüsleri tetkik eder ve tetkiklerinin sonuçlarını yayınlar.

Aynı zamanda, işbirliğinden sorumlu olanların eğitimiyle de görevlidir (özellikle, teşebbüs komitesi üyeleri). Teşebbüslerinde işbirliği ruhunu geliştirmek isteyen şirketler, bu kurula başvurabilirler ve kurul onlara bir işbirliği programı teklifinde bulunur.

Şimdiye kadar uygulanmış gerçekleştirmeler arasından, on *ders-tartışmaya* işaret edebiliriz. Bunlar daha önce sözü edilen teşebbüs komiteleri üyelerine dönüktür. Bir başka önemli karar, çeşitli teşebbüs tipleri dahilinde, *psiko-sosyolojik etüdlər* yaparak, sosyal ilişkileri ve prodüktiviteyi ıslah etmenin tüm olanaklarını araştırmak ve elde edilen sonuçları yayınlamaktır.

Başlığı *Hesımların İşbirliği* olan ve belli başlı bir program teşkil eden bir broşürün de sözü edilebilir. Bu broşür, belirgin toplu sözleşmelerin derin anlamını özetler ve açıklar. Ki bunlar, görmüş olduğumuz üzere, bir iş hukuku yerine kaimdirler.

4. İşletme Ekonomisi ve Ekonomi Politikası Öğretimi :

Görmüş bulunuyoruz ki, İsveç'te kendini hissettiren ve dıştaki dünyayı hayretlere düşüren işverenlerle ücretliler arasındaki işbirliği, işveren, işçi, hizmet erbabı ve memur sendikalarının, *devamlı başarı ve teşebbüsün gelişmesi* ilkelerinin hayat standardını ıslah etmenin temelinde yatuklarına değin görüşlerine dayanır. Oysa, her ülkede aynı olan insan bencilliği gözönünde bulundurularak, tarafların, ücretlendirme olanaklarını, her teşebbüs kolunda ve hemen hemen her görev yerinde, yeterli ve eşit ekonomik bilgilere dayanarak tartışabilmeleri zorunludur.

Yaklaşık olarak otuz yıldan beri İsveç'te sözkonusu olan, basit bir pazarlık değil, uygulanan hadlerle ilgili, rakamlara dayanan, her sanayi veya hizmet koluna göre ayrı ve değişik bir tartışmadır. Sayesinde, personel azamî tazminatı elde eder. Bu arada, teşebbüs de, finansmanı kadar gelişmesine gerekli gelirleri edinmeğe devam eder.

Şimdiki sosyal dengenin faktörlerinden biri olan temel ekonomi bilgi ve bilinçlenmesinin çok yaygın olabilmesi için kullanılmış olan imkânların neler olduğunu anlamağa çalıştık. Bu bilgilerin akılları durduracak nitelikteki yaygınlıklarını olduran birçok kaynak bulduk.

Sanırsanız, bunlardan *en eskisi, tüketim kooperatiflerinin* eylemidir. Kurucuları, görüşleri gayet güçlü, Albin Johansson isimli bir kişiydi. Ona göre, kooperatiflerin ahenk içinde ve rizikoya girmeden gelişebilmeleri için, mahallî komitelerin ve mümkünse, tüketici üyelerin; fiyat oluşması ve bünyesi, malzeme amortismanı, ücretlerle fiyatlar arasındaki bağlanırla ilgili sağlam bilgi sahibi olmaları gerekiyordu. Dolayısıyla kendini, mahallî komitelere katılanları eğitmekle görevli eğitimcilerle çevreledi.

O zamandan bu yana, bu hareket çok genişlemiş ve daha başından beri, üyelerin alınacak kararlara güçlü olarak katılmalarıyla belirlenmiştir. Dolayısıyla, katılanlara ekonomik bilgi sağlamak, son derece önemliydi. *Kooperatifler Dergisi "VI"* 570.000 tirajı olan bir yayındır. Bu eğitim eylemine katkısı çok büyük ve önemlidir.

Öte yandan, iç eğitim organları olan kooperatif tetkik grupları vardır. 4.550'yi aşkın grup ve tüm olarak 34.000 üye, 1962'de çalışmaktaydı. Önceden hazırlanmış programlar yardımıyla, ele alınan konular arasında, güncel ekonomik sorunlar, hatırı sayılır yer tutarlar. *Yazışmayla okul*, (Brevskolan) kooperatif eğitiminin ve üyelerini eğitmenin bir diğer yoludur. Ekonomi ve teşebbüslerde iş örgütlenmesi eğitimi önemlidir.

Bu eğitim çabasına bağlı olarak İşçi Birliği, LO, hatırı sayılır çabalar sarfetmektedir.

Burada birkaç rakam vereceğiz. Ekonomik ve sosyal sorunlar, kooperatiflerde olduğu gibi *küçük gruplar* halinde tetkik edilmektedirler. Çoğu kez eğitimciler, grup çalışmalarında yardımcı olurlar. Bu etüd eğitimcilerini eğitmek için LO, üç aylık kurslar tertiplemiştir. Ayrıca kursları üç yıl süreli bir *Halk Üniversitesi* idare eder.

Bu kurslara iştirak ettikleri müddetçe, LO, katılanlara normal ücretlerinin % 65'ini verir. Bu cins eğitim, devamlı artış halindedir. Bir diğer rakam verelim: Geçenlerde LO, *"İş Etüdləri"* adı altında kitap yayınlamış, bunun 30.000 nüshası ilk anda satılmıştır.

Ve nihayet, İşçi Birliği Başkanı August Lindberg'le yapmış olduğumuz bir görüşmeden söz edelim :

Kendisine, enflasyon tehlikesini anlayarak takdir eden birlik üyesi yüzdeliğinin kaç olduğunu sormuştuk. Sorunun adeta hakaret olduğunu söylemişti. Yüzdelik sözkonusu olduğunda, bunun % 90 ile 100 arasında olması gerektiğini, fakat asıl şaşılacak işin, on üyede birinin, en azından, deflasyonun tehlikeli yönleriyle ilgili bir açıklama yapabilecek kapasitede olduğunu belirtmişti.

O zaman, bizi sadece şaşırtmak istemiş olduğunu sanıyorduk. Bugün sadece bize gerçeği ifade etmiş olduğu görüşündeyiz.

Ekonomik bilgi yaygınlığının en şaşırtıcı belirtisi şudur: Son yıllarda ve ekonomik şartların zorlayıcı oldukları bir sırada, İşverenler Birliğiyle, İşçi Birliği arasında bir antlaşmaya varılmış ve toplu sözleşmelerin uzatılması yoluyla, her sanayi kolunda, ücretler kitlesinin kısıtlanmasına, bu yoldan da, ihracatı geriletebilecek bir fiyat artışının ve dolayısıyla işsizliğin önlenmesine girişilmiştir. Sendika idarecilerinin, üyeleri tarafından "hain"likle damgalanmadan bu denli bir sözleşmeyi öngörme cesaretini bulabilmeleri için, temeldeki eylemcilerin, idarecilerine büyük itimatları olması ve aynı zamanda, ekonomik tutumlarını olduran nedenlerle ilgili derin ve özel bilgi sahibi olmaları gerekiyordu.

Sendikalar tarafından dolaysız olarak sürdürülen ekonomik ve sosyal eğitimin yanısıra, LO, "İşçi Kültür Birliği" denen bir diğer kuruluşla sıkı işbirliği halindedir. Bu kuruluşun parasal gücü, hatırı sayılır boydadır ve bu olanaklarını, gayet büyük etkinlikle kullanır.

Sağladığı eğitim, hiç bir zaman, tarihsel veya kuramsal bir ders şeklini almaz. Katılanlarca bilinen somut gerçekleri ele alır ve meraklarını güdüleyerek, sosyeter.in büyük sorunlarını buna dayanarak işler.

Uzun zaman UNESCO halk kültür kolu sorumlusu olmuş bu kuruluşun müdürüne göre, İsveç, bugün bir hayli yaygın olan bu eylemci yöntemin öncülerinden olmuştur.

Bu çalışmalarda, öğretmen yoktur. *Grup güdüleyicileri* bulunur. Sözkonusu pedagoji usulünün yürüğe oturtulması yıllar sürmüştür. Bu dersler sırasında geleneksel kitaplar kullanılmaz. Sorunları, stajyerler tarafından bilinen durumlara bağlayan soru ve cevaplardan oluşan el kitapları, yönetici tarafından kullanılırlar. Gerçekte ,uygulanan usül, seminerle programlı öğretimin bir sentezinden oluşur.

Kültür Birliği, bu nitelikte öğretim uygulayan 15.000 öğreticiyi elinde bulundurur. Eğitim, akşam, iş saatleri dışında yer alır. Bunlar, onar günlük üç devrede, Kültür Birliğinin yatılı okulunda eğitilirler. İşveren, bu eğiticilere aynı süreli bir izin tanır ve Kültür Birliği, onlara, gelir noksanını karşılayacak bir burs verir.

Bu önemli işçi kültürünün finansmanı şu şekilde olur: Devlet birliğe, halk eğitimine ayrılan paranın üçte biri kadarını verir. Bu destek, masrafların yaklaşık olarak % 60'ını karşılar. Taşra vilâyetleri ve cemaatler de, bu meblağın üçte ikisi kadarını başışırlar. Arda kalanı, Kültür Birliğinin üye olan işçi sendikalarından gelir. Ve nihayet, psikolojik nedenlerle, kursa katılanlardan, az bir ücret alınır.

Bu kurslardan bazıları, ekonomik sorunlarla ilgili *bilgilerden yoksun* gruplar için düzenlenir. Temel kavramların kazanılmasına dönüktür bunlar. Teşebbüsün yaratılması, örgütlenmesi, finansmanı ve muhasebesini işlerler.

Eylemci metod durmadan kullanılır ve ekonomik refahın temelini sağlayan, işin iyi örgütlenmesi için kaçınılmaz olan ilkelere ağırlık verir.

Eğitici, talebelerine bir teşebbüs kurmalarını teklif eder. Sözkonusu olan, örneğin, % 20 yakıt tasarrufu sağlayan bir sobanın üretilmesini sağlayacak bir teşebbüsün kurulmasıdır. Gereken parayı elde etmek için, kurucular, tanıdıklarına veya resmi kuruluşlara başvuracaklar, bunlar ise, yatırımları oldukları paranın karşılığını elde etmek isteyecekler, tasarruflarının değerlendirilmesi üstünde duracaklardır. Bu iş, ne şekilde gerçekleşecek, hangi cranlar dahilinde yürütülecektir ?

Olabilecek çeşitli şirket tipleri tetkik edilir. Ancak, sözkonusu para babası dostlar, işe para yatırmadan, ne denli iyi bir iş olduğuyula ilgili ayrıntılı izah isteyeceklerdir. Dolayısıyla, nerede, kaç, kaç sobanın satılacağıyla ilgili bilgi edinmek gerekir. Böylece, kursa katılanlar, bir piyasa ctüdünün ne olduğunu anlarlar. Aynı zamanda, necnelerin kaç mal oldukları hakkında da bilgi edinmek gerekecektir. Sözkonusu maliyet fiyatına, işçilik, hammadde, mucitin ücretlendirilmesi, sermaye ücreti ve genel masraflar dahil olacaklardır. Bu maliyet fiyatının beher sobaya uygulanacak oranı, satılan soba sayısına orantılı olacaktır. Ve işte bu vesile ile, muhasebe ve rasyonel, olarak masraf yükleme hakkında fikir edinilir. Fakat özellikle, kursa katılanlar, sermaye ücretlendirilmesi ve işçilik ücreti sorunlarıyla karşı karşıya gelirler.

Bu arada, kurs ilerler. Araştırma olumlu sonuç vermiştir, fabrika kurmaya karar verilmiştir. Kim idare edecek bunu? Parayı vermiş olanlar mı? *Hayır*; çünkü bunlar kereste fabrikasında işçi ve ustabaşıdır, aralarında bir noter memuru, emekli bir subay, bir bankacı da vardır. Oysa gereken, metal işlem bilen işçiler, bir mühendis, bir muhasebeci, bir satıcıdır. Bu yerleri doldurmak için, en ehil kişileri seçmek gerekecektir. Ve hemen burada seçme sorunlarıyla karşılaşılır. Seçmede politikanın etkisi görülecek midir? *Hayır!* Politikanın

teknik kabiliyetle yakından veya uzaktan ilgisi yoktur. Bu insanların hareketlerini kim koordine edecektir, yani kim ayarlayacaktır? Bir başkan, bir şef gerek! Sermayedarlar, bu kişiyi nerede bulacaklardır? Bir gazeteye ilân verilir ve alınan cevaplar arasından, tahriri en güçlü olanı değil, referanslarına göre, teknik ve ahlâkî niteliklerine göre, uygun kişi seçilecektir. Bu arada, sözkonusu kişinin iş idare olanaklarını denetlemek gerek. Nasıl yapılacaktır bu? Sermayedarlar, bu denli bir işin teknik gereklerini bilmekten yoksundurlar. Dolayısıyla, başkan olarak seçilmiş olan bu kişinin, kendilerine, teşebbüsün bir gelişme planını, bir de finansman programını sunması gerekli olacaktır. İş daha kâra geçmeden, üç yıl boyunca, sermayenin tümünü harcamak icap edecektir. Cesur tasarruflar, bu rizikoyu göze almayı kubullenecek midirler? İş başına geçecek kişi, bunun sorumluluğunu yüklenilecek midir? Evetse eğer, üç yıllığına görev başına getirilir ve her ay ilgililer, bilanço kontrolü yaparlar, işletme hesabına bakarlar, iş planının gelişmesi hakkında bilgi edinirler.

İşte böylece, sadece sınav örgütlenmenin değil, aynı zamanda, demokrasinin en önemli sorunları ele alınmış olur ve kursa katılanlar bunlarla ilgili görüş sahibi olurlar. Kursa katılanların, bu sorunlara kolayca çözüm bulabildikleri görüşünde değiliz. Fakat, sorunları anlamaları, önemlerini takdir etmeleri, çapraşıklıklarını anlamaları, gayet iyi bir fikir jimnastiği niteliğindedir. Ve bunun sendika çapında veya siyaset dalında karar alma durumuna geçtikleri anda faydasını görürler; nesnel olarak karar alma olanağında bulurlar.

Buna benzer bir diğer kurs, özellikle ufak çaptaki teşebbüsleri idare edenler için başlatılmış ve son zamanlarda, "*Vatandaş Okulu*" adıyla ün salan bir kuruluşun işbirliği sayesinde bir hayli yayılmıştır. Buna devlet radyosu da katkıda bulunur.

Bu amaçla, bir el kitabı, ufak bir zanaat sanayiinin doğuşunu ve gelişmesini tanımlar. Kitap, gerekli tüm teknik, mali ve muhasebe bilgilerini verir. Fakat aynı zamanda, her bölüm, radyofonik yayına uygun olarak dramatize edilmiştir. Teşebbüs başkanı ve başlıca meslek arkadaşları arasında bir tartışma şeklinde dinlenir. Tartışmadan sonra karar alınır. Bu kitabın 25.000 adedi satılmış, bir kısmını etüd grupları almıştır. Radyo yayını 18 ile 18.30 arasında yer alıyor, devletin soruna atfettiği önem de, ondan beliriyordu.

Nihayet, İsveç'te, Halk Üniversitesi denen kuruluştan söz edelim. Bunlar, altı aylığına, yatılı olarak, 16 ve 30 yaşları arasında olanları eğiten okullardır. İlkokul mezunudur okula alınanlar ve genel bilgilerini, genel kültürlerini ilerletmek istemektedirler. Bu okullar, cinsleri çok değişik özel teşebbüslerin çabaları sayesinde kurulmuşlardır. Mesleki sendikalar, ziraat sendikaları, tüketici kooperatifleri, içkiye karşı olan cemiyetler ve nihayet, kendi geleceklerinin, genel kültür seviyesine bağlı olduğunu anlamış bulunan çeşitli gruplar, *toplu çalışma ve işbirliğinin* yayılarak alışılması ve öğrenilmesi uğruna, bu okulların kuruluşuna el atmışlardır.

Devletin mali yardımını sağlamak üzere, bu okullar, iyi vatandaş eğitimi ve siyasetin içine girmediği nesnel bir öğretimi sağlamak *zorundadırlar*.

Öte yandan, aksine bunlar, eğitim programlarını ve öğretmenlerini seçmekte, aşırı derecede serbesttirler. Bazılarını üniversite eğitimi görmüş kişiler; bazılarını mühendis veya agronomlar; bazılarını rahipler bile yönetir. Fakat öğretim, bir eğitim kurulunun kararlarına uygun olarak yapılmalıdır. Kurul, *resmî öğretim kadrolarına dahil olmayan, faal vatandaşlardan oluşur*. Ve sanırım, bu okulların en orijinal tarafları da budur. Bu okullarda sınav örgütlenme öğretimi yer almaz. Aksine, tam bir *temel politik ekonomi* öğretim programını kapsarlar. İsveç müesseselerinin gelişim tarihi okunur. Özellikle, *cemaat idaresi öğretimi* yer alır.

Bunu gerçekleştirebilmek için öğrenciler, kendilerini, uydurma bir cemaat idare meclisi üyeleri durumuna sokarlar. Biri muhtar; öteki, evlendirme dairesi ve muhtarlık kâtibi, bir diğeri ihtiyaç heyeti üyesi olur. Ve aralarında, açıkça formüle bağlanması ve uygulanabilir olması gereken bir çözümü, verilmiş olan somut bir sorunla ilgili olarak, tartışarak bulurlar. Seçilen öğretmen, işi siyasete dökmek üzere ve nesnelliğini korumak için, sonuçları bulunmuş ve uygulanmış sorunlar seçer. Faydaları görülmüş, vatandaşların çoğunu hoşnut etmiş çözümlerdir bunlar.

Örneğin, geçerli kanunlar çerçevesi dahilinde, bir bebek yuvası yaratmak sözkonusu olacaktır. Ve o zaman, işin, malî yönünü, personel tarafını, sorumluluğu paylaşma formülü, yer meselesi, hazırlayıcı çalışma süresi, bebek yuvasının öngörülen açılış tarihi tartışılacak, çözümlenecek ve kâğıt üzerinde halledilecektir.

Bu okulların hepsinde, önemli bir idare örgütlenmesi dersi vardır. Genç kız ve genç erkeklerden oluşan talebe sayısı 6.000 kişiliktir. Bu, halkın % 0,75'ini oldurur.

İşverenler yönünden, ekonomi eğitimi için sarf edilen çabalar bir haylidir. İlk kez, başlarında, önemli bir araştırma örgütü bulunmaktadır. İşveren Birliği ve İsveç Sanayicileri Birliği birleşerek, bir "Sınal Araştırma Enstitüsü"nü finanse edip kurmuşlardır. Bu, ekonomik bilimler dalında etüdler yapar. Enstitü, son derece bağımsızdır. Çok nesnel olduklarından, bu etüdlere elde edilen sonuçlar, çoğu kez, hükümet tarafından, kendi kararlarına temel teşkil edecek şekilde kullanılır. *Enstitünün istatistik bölümü*, idare hesabına olduğu kadar, sendika ve ücretli grupları hesabına çalışmalar yapmakla görevlendirilir. Bu da tarafsızlığının nişanesidir. Zirvedeki bu etüdler dışında, işverenler, kendi kadroları için ve her kademeye uygun, çeşitli kurslar tertiplemişlerdir.

İki kategori *kurs* vardır. Biri idarecilere dönüktür. 1958'de kurulmuştur. Halen 1,100'ü aşkın öğrencisi vardır. Ustabaşlarına, kendilerini ıslah etmeğe arzulu yazıhane ücretlilerine dönük kurslar da vardır. Bunlara, iş etüdü, idare örgütlenmesi, enformatik (bilgisayarlık) vs. ile ilgili dersler verilir. Bu kurslara 1968'de 8.000 kişi kaydolmuştur. Bu rakamların nüfusa oranı, başka ülke nüfuslarına uygulandığında, İsveç'te, bu gibi eğitime, ne kadar önem verildiği anlaşılır.

Son yıllarda, Millî Eğitim Bakanlığı, *gençlerin amme ve ekonomik eğitimiyle* ilgili öncü bir kararname çıkartmıştır.

Bu eğitimin, toplumu tümüyle etkilemediği görüşündeyiz, çünkü daha yenidir. Öte yandan bu eğitimin, yakın gelecekte, İsveç'te, değişiklik ve ilerlemenin büyük bir faktörü olabilmesi olağandır. Ve halen, bu ekonomik ve sosyal eğitimi gören gençlerin, pratik hayata geçmeleriyle, bu denli değişiklikler yeracaktır herhalde. Ekonomik düzende, hangi şeylerin olağan, hangilerinin ise olanaksız olduğunu, babalarından daha iyi anlayarak takdir edebilmeleri beklenebilir.

Şunu da sözüme ekleyelim: İsveç devlet okullarında, sosyo-ekonomik sorunları uzmanlık edinmiş, yeter sayıda profesör bulunmamaktadır. Bu durum karşısında, tarih profesörlerinin ekonomik ve sosyal bir eğitim görmüş olmaları zorunlu hale gelecektir.

5. Teşebbüs Başkanlarının Sosyal Menşei :

İsveçli teşebbüs başkanlarının sosyal menşei etüd ettik. Bulmuş olduğumuz istatistikler, en büyük 245 İsveç teşebbüsünün başkanlarını ele almış bulunuyordu. Bunlardan çoğu, sinal teşebbüslerdi. Dolayısıyla, bunlardan alınacak sonuçların genelleştirilmesi, pek sözkonusu değildir.

Oysa, analizli yapılan örnekte görülmektedir ki, başkanların ve genel müdürlerin babaları, sadece % 10 oranında köylü ve sadece % 3,5 oranında işçiydi. Buna karşılık, büyükbabalar, % 29,5 oranında köylü, % 9 oranında işçiydi.

Dolayısıyla, bir teşebbüs başkanı olabilmek şansına sahip olmak için, en azından iki nesil çalışarak beklemek icap ediyordu.

Oysa, sosyal barış yönünden gerekli olan bu eğilimin, son zamanlarda değişmiş olması mümkündür. Gerçekten yüksek tahsil, üst kademelere erişebilmek için, yaygın bir ihtiyaç niteliğini kazanmıştır. 1918 ile 1927 arasında teşebbüs başkanlığına getirilenlerden sadece % 19'i yüksek tahsil diploması sahibiydi.

1928 ile 1937 arasında, bu oran % 42,5'a çıkmıştır. 1938 ile 1947 arasında, oran % 67'dir. 1948 ile 1957 arasında % 79,5.

Oysa, 1960'da başlatılan genel eğitim reformundan beri, lise ve üniversite tahsilinin yapılması için öylesine büyük kolaylıklar sağlanmıştır ki, diplomalıların oranı büyük bir artış kaydedecek, bunlar işçi veya köylü menşeli olacak ve herhalde, on - onbeş yıl sonra, diplomalıların idare edecek yaşlara varmalarıyla, etkisini gösterecektir.

Bu varsayımın gerçekleşmesiyle, sosyal gerilimin gerilemesi icap eder ve idareyi ele alma güdüsü ve arzusu ortadan kalkar. İdare, parlamento usulünün uygulanmasıyla gerçekleştirilen bir nesne olarak idame ettirilir.

Burada, teşebbüs başkanlığına seçilmiş olanlarla ilgili önemli bir kıstasa da işaret edelim. 1914-1918 harbi sırasında ve bundan hemen sonra, birçok teşebbüs şefinin başı, yüksek fiyatla yabancı ülkelere satmanın verdiği sarhoşluğa kendilerini kaptırmışlardı.

Banka kredileri sayesinde, fazla önemli yatırımlar gerçekleştirmişler, 1931-32 dünya ekonomik krizi patlak verdiğinde, kendilerini, bu borçları ödeyememe durumunda bulmuşlardı. Devlet onlara yardımı reddetti.

O zaman bankalar, kredilerini kullanmış olan firmaları, kendileri yönetme kararını aldılar ve teşebbüs başkanlığına, finansman kültürleri daha yüksek, malî tecrübeleri dolgun kişileri getirdiler. Eski teşebbüs sahipleriyle olmuş karinelerini, bankalar, genellikle katıyen hesaba katmadılar. Bu şekilde elde edilen iyi sonuçlar, kârlı kalmış olan teşebbüslerin, buna benzer nitelikleri olan başkanları işbaşına getirmeğe yüz tutmalarıyla sonuçlandı. İsveç'te, teşebbüs başkanı, gazete ilanı yoluyla aranır, bulunur ve seçilir. Avrupa'nın diğer ülkelerinde nisbeten yeni olan bu usulün, İsveç'te 25 yıllık bir geçmişi vardır. Bu nedenle, İsveç'te karine icabı ya da "idare" icabı teşebbüs başına geçmek diye bir şey düşünülemez ve dolayısıyla sanayi, bu gibilerinin teşebbüslere verebilecekleri zararlardan korunmuş olur. Bugün, Avrupa'nın diğer ülkeleri de, bu gibi usullere son vermektedirler. Oysa İsveç'te bu değişiklik, 20-25 yıl önce yer almıştı.

6. Kooperatiflerin Ekonomik Roller :

Ekonomi eğitimi nedeniyle, kooperatiflerden söz etmiştik. Ancak, sanırım, bunların genel ekonomik rolleri üzerinde daha ayrıntılı olarak durmak yerinde olur.

Sosyal-demokrat partinin üzerinde çok durmuş ve desteklemiş olduğu kooperatif sistemi, ekonomik eğilimleri nedeniyle sosyalizme yaklaşmaktadır. Gerçekten, üretim araçları devlet malları değillerse de, aksine, sayısı o denli kabarmış bir üyeliğe aittirler ki, sermaye, gayet incelmış durumda bulunur ve artık bunun bunun gözüne batması söz konusu olamaz. Kooperatif hareketinin İsveç'teki önemini, aşağıdaki rakamlar anlatmağa yeterli olur sanırım :

Çeşitli kollarda kooperatifleşme oranları şunlardır :

- perakende ticaret tümünün % 20'si
- gıda maddeleri perakende ticaretinin % 30'u,
- yeni konut üretiminin % 25'i,
- petrol ürünleri toplam satışının % 15'i,
- hayat sigortası nominal satış kıymetinin % 10'u,
- ziraat ve balıkçılık ürünleri satışının % 90'ı,
- kereste sanayii için devrilen ağaçlar toplamının % 30'u,

Oysa, kooperatifleşmiş üretim, ülke sınaî üretimi toplamının sadece % 2'sini oldurur. Bu düşük yüzdeliğe rağmen, kooperatifler, sanayi dalında da, özel sektör sanayileri fiyatlarının fazla yükselmesi anında, kendilerini hissettirirler. Margarin ve elektrik ampulüyle ilgili olarak durum böyle olmuştur. Üretim kooperatifleri, bu branşlara yerleşmiş olan kartelleri parçalamayı, onların yerine, rekabetçi nitelikte fabrikalar kurmayı ve böylece fiyatların ucuzlamasını başarmışlardır.

İsveç'te tüketim kooperatifçiliğinin 100 yılı aşkın bir geçmişi vardır. Merkez örgütü olan Kooperatif Birliği, 1899'da kurulmuştur. KF olarak tanınır. KF üyeleri, her sosyal sınıftan gelmedirler. Her üye genellikle bir aileyi temsil ettiğinden, denebilir ki, ülke nüfusunun yarısı, evcil gereklerini, kooperatif mağazalarında temin eder.

Kabul edilen mallı prensip, kooperatiflerin, kendilerini olduran örgütlenmiş tüketicilerden başka çıkar çevrelerini temsil etmemeleri gerektiğidir. Bu nedenle, kooperatif finansmanı çok büyük oranda, üyelerinden gelmedir.

Her üye, asgari bir ücret ödemekle mükelleftir. Ancak ücret, taksitle de ödenebilir. Üyeye ödenecek faiz azamî % 5 oranındadır. Fakat yıl sonunda üyeye, yapmış olduğu cironun % 2,5'u oranında, bir rısturn ödenir. Sözkonusu rısturn gelir vergisinden muaftır. Burada dikkati çekmesi icap eden bir gerçek şudur ki, genel kurul toplantıları sırasında, her üye, sermayeye ne güçte katılmış olursa olsun, bir tek oya sahiptir. Öte yandan, kooperatif kârları devletçe, özel teşebbüslerin % 40 vergi oranına karşılık, sadece % 30 oranında vergilendirilirler.

Ziraî sahada, İsveç çok gelişmiştir. Bu ülkede ziraatin çok gelişmiş olması, randımanın da çok yüksek olması, sadece aşağıdaki nedenler sayesinde gerçekleştirilmektedir:

Hububat, yumurta, süt, domuz yağı hasat ve üretimi, hayvan kesimi, et satışı, % 80 oranında ziraat kooperatifleri kanalıyla olmaktadır. Böylece köylüler, bazı dağıtım problemlerini çözümlenmekte, önemli bir zaman tasarrufu gerçekleştirmektedirler.

Ziraat kooperatiflerinin *satışları* hakkında fikir edinmek kolaysa da, ziraî *üretime* katkılarını takdir etmek çok daha çetindir.

Gerçekten, üretimde işbirliği, büyük çapta dostane hava içinde, bir yardımlaşma ve imcece ruhuyla yapıldığında, makinelerin ortaklaşa kullanılmaları da aynı hava içinde gerçekleştiğinden, bununla ilgili resmi istatistik yoktur. Bilinen şudur ki, halen, 2 hektardan geniş araziye sahip 170.000 ziraatçı bulunmakta ve bunlar, yılda 10.000 temposuyla kaybolup gitmektedirler.

Öte yandan ziraat işlerine devam etmek isteyen ender sayıda gençlere verilen eğitimi, dikkati çekici niteliktedir. Çoğu, tam zamanla altı aylık kurslardan geçer. Eunlarda, çağdaş ziraat teknikleri öğretilmekle yetinilmez, çeşitli ürünlerin randıman hecapları öğretildiği gibi, ziraî işbirliği veya ziraat kooperatifçiliği hakkında dersler de verilir.

Nihayet, gerçekten ziraatçılığı meslek edinmeğe kararlı olanlar, genellikle, hayvan üretimi, domuz yağı üretimi, yağlı maddeler üretimi vs. gibi özel konularla ilgili dersler görürler.

Sosyal önemi olan *sigortacılık* branşında, kooperatifler büyük faaliyet göstermişlerdir.

Kooperatifçilik ilkelerinin sigortacılığa uygulanması İsveç'te, poliçe sahiplerinin, İsveç sendikalarının kooperatif sigorta şirketi olan "Folksam" müessesesinin idaresinde etkili olmalarıyla sonuçlanmıştır. Folksam üyeliğinin salt çoğunluğu, ya tüketici kooperatiflerine üyedir veya sendika üyesidir.

Folksam, demokratik ilkelerle yönetilir. Genel kurul toplantısı son karar verme merciidir. Genel Kurul üyeliğinin 45 kişisi içinden 30'u, kooperatifler mahallî birliklerince seçilir, 15'i LO'nun temsilcileridir (İşçi Birliği). Poliçe sahipleri, aynı zamanda, Folksam tarafından yaratılan çeşitli komite ve kurullarda da söz sahibidirler.

Folksam, tatbiki olarak, İsveç'te varolan sigorta kollarının hemen hepsinde etkindir. Ülkenin ikinci en büyük sigorta şirketi durumundadır. İki milyonu aşkın kişisel poliçeyi idare eder. 12.000'i aşkın toplu poliçesi vardır. Bunlar, 5,5 milyon sigortalıyı kapsar. Folksam aynı zamanda, en önemli araç sigorta şirketi olup, kendisince sigortalanmış araçların sayısı 583.000'dir. Her iki İsveçliden birinin, kişisel olsun, toplu olan, Folksam tarafından sigortalı olduğu tahmin edilmektedir.

Burada gene, özel kapitalizm ile devlet kapitalizminin ortasında bulunan bir sistemin varlığından haberdar oluyoruz.

Karşılıklı yardımlaşmanın *konut sektörüne* uydurulması fikri, Birinci Dünya savaşı sırasında varolmuş, ilk *kiracılar kooperatifi*, o tarihlerde kurulmuştu.

Stockholm'da 1923'te, kooperatif bir emlakçilik şirketi kurulmuş, buna benzer kooperatifler, başka şehirlerde birbirini izlemiştir. 1924'te bu şirketler birleşerek, HSB'yi, yani Millî Tutum ve Yapı Kiracılar Birliğini meydana getirmişlerdir. HSB'nin amaçları arasında, konut standartlarının yükseltilmesi de yeralmaktadır. Programı, bu şekilde özetlenebilir: "Sihhi konutlar, orta halli kiralara ve yerinde temin edilen bakım."

Bu birliği, mahallî yapı kooperatifleri oldurur. Söz konusu kooperatifler, cemaatler tarafından gerçekleştirilen konutsal blokların bir kısmını, konutlama programları dahilinde yönetirler. HSB merkezi ve mahallî şirketler, arsa alımında, planların yapılmasında, konut yapıtlarının inşasında, yapılmış olan binaların idaresinde işbirliği yaparlar. Örgütün, marangozluk parçalarını, mutfak teçhizatlarını, bireysel pavyonları inşaaya gerekli blokları ve sayıye evlerini yapmağa yararlı unsurları istihsal etmeğe yarayan kendi fabrikaları bulunmaktadır.

İkinci bir örgüt, "İsveç sendikaları yapım kooperatif örgütü" adını taşır (Svenska Riksborgen). LO tarafından 1941'de kurulmuştur. Amacı, *Kiracı Emlâk Kooperatif Şirketlerinin* yaratılmasıdır. Bu şirketlere giriş, LO mensuplarına (İşçi Birliği) ve aynı zamanda, ona bağlı sendikalar mensuplarına ağıttır.

Bina yapımı, sendikalara ait, *inşaat şirketlerince* gerçekleştirilir. Svenska Riksborgen, emlak şirketlerinin güncel idaresini üzerine alır. Her konut şirketinin kişisel üyeleri, içinde oturdukları binayı toplu olarak idare ederler ve ona toplu olarak sahiptirler. Yerinde bakım, 1930'dan kalma bir kanuna uygunlukla yeralır. Kiracı kooperatiflerinin kanunî niteliği, bu kanunla saptanmıştır.

1936'da cemaatler, aynı zamanda, özel konut (lüks konut) inşa ettirmek, sahip olmak ve idare etmek hakkını kazanmışlardır. Konut ve inşaat kooperatif şirketleri, halen, faal olarak, cemaatler dahilinde, gayri menkul inşaa programlarını gerçekleştirmekte katkıda bulunmuşlardır.

İsveç'teki konutları karakterize eden *konfor*'un büyük bir kısmı, HSB ve Svenska Riksbysygen eylemlerinin sonucudur. Banyo, buzdolabı, iyi teçhiz edilmiş bir mutfak, bugün, İsveç'te, apartmanların standart teçhizatına dahildirler. Bu iki şirket, aynı zamanda, konutların dışındaki hoşnutlama unsurlarının geliştirilmesine katkıda bulunmuşlardır. Yeşil sahalara, oyun sahaları, çocuk bahçeleri, ortak çamaşırhaneler bunlardandır. Konutların hijyen ve konfor yönünden bu şekilde ilerleme kaydetmeleri sayesinde, İsveç, sosyal farkların azaltılması peşindedir.

HSB son yıllarda büyük bir gelişme kaydetmiştir. 1965'de 17.000 konut inşa etmiştir. Aynı yılda İsveç'te yerel inşaatın % 17'sidir bu.

Kooperatif olsun, özel olsun, yapıya adanan çabalar, *bankalardan* olduğu kadar *devletten* de, güçlü olarak desteklenmektedir. Bankalar genellikle, ipotek kıymetinin % 70'ine tekabül eden meblağa kadar kredi vermeyi kabul etmektedirler. Devlet, öte yandan, aynı kıymetin % 15'ine karşılık veren bir meblağı da borç vermeyi kabullenir.

Sahiplik ortaklıkları, belirli bir kontrole tabidirler. Bunlara devletin verebileceği borç, % 25'i bulabilir. Ve nihayet, cemaatlerin teşebbüsleri veya amme inşaatları, ipotek kıymetinin % 30'unu bulan krediler alabilirler. Bu borçları ödeme vadesi 30 yıllık olup, uygulanan faiz oranı, uzun vadeli devlet tahvillerinin oranına eşittir ve bu orana sadece % 0,25'lik bir zam uygulanır. Öte yandan, gelecekteki bina sahiplerinin de, ipotek kıymetinin % 10'u oranında bir yatırım yapmaları gereklidir.

Yeni yapıtları destekleyici bu çabalara ek olarak, *eski konutların* teçhizi için de, kredi almak mümkündür. Su tesisatı, lağım tertibatı, elektrik tesisatının onarılması gibi maksatlarla alınan bu denli kredilere zaten ender olarak gerek duyulur. Bu denli krediler masrafların % 90 kadarına dek verilebilir. Bu arada, emekli olanlara daha fazla kredi alma hakkı tanınır.

Güçlü olan devlet ve toplum çabalarının, tüm sorunları çözümlemeye yeterli oldukları intibasını vermemeleri gerekir. Kentleşme hareketi, öylesine büyümüş, kırsal sahalardan akın, öylesine güç kazanmıştır ki, bekleme listelerine kaydolmak, bir zorunluk halini almıştır.

BÖLÜM 5.

İSVEÇ SOSYALİZMİ

Şimdiye kadar, İsveç'in zenginliğini ve ekonomik istikrarını olduran sosyal ilişkilerin niteliklerini tanımlamaya çabaladık. Buna karşılık, İsveç sosyalizminin neden ibaret olduğunu görmüş değiliz. Bize göre, amaçları itibariyle ,çok klasik bir durum arzeder bu, fakat kullanılan yöntemleri itibariyle, kendine "sosyalist" diyen her ülkeninkinden değişik nitelik arzeder.

Erişilmeğe çalışılmış genel amaç, sosyal demokrat hükümet tarafından 1955'te aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

"Sosyal demokrasi, sosyal imtiyazdan ve yer tutmaktan gelme gelir farklarına karşı olup-gelirleri, güç ve çaba farkı, istidat, sorumluluk ve girişi farkundan gelme oldukları takdirde kabul eder."

Bu şekilde formüle bağlanmış bulunan genel amaç, orta vadeli olarak erişilmek üzere, daima perişanlığı beraberinde getiren ihtilâl önlenerek, aşağıdaki yöntemler sayesinde gerçekleştirilmiştir:

- 1) Büyük gelirler için *katı* olan bir *mali rejimin* yerleştirilmesi. Bununla birlikte, sermayenin de, tedrici bir usül ile vergilendirilmesi. Aynı çarenin, sermaye, miras ve aktif fazla değer satışlarından gelme gelirlere de uygulanması.
- 2) *Eşit bir temel eğitimin*, herkese sağlanması ve malî yardımla, lise öğretimi kadar, yüksek eğitime geçişin kolaylaştırılması. Bu tahsile devam edebilecek arzu ve kapasitede olan tüm kişilere, bu imkânların sağlanması.
- 3) *Tam istihdam* durumunun devam ettirilmesini sağlamak.
- 4) Az önce görmüş olduğumuz şekilde, *orta güçte kirası olan konut yapımını* kolaylaştırmak. Konut yapımını çıkarsız yapan bir kira kısıtlanması yüzünden, bu eylem yıllarca geciktirilmiştir.
- 5) Yeni şehirlerin hepsi için, bir *şehir nazım planının* yapılmış olmasını şart koşmak.
- 6) Özellikle *tarım sektöründe* yani ziraatte, *kooperatifçilik çabalarını* desteklemek ve bunun için, vergi indirimlerini, tekniklerle işbirliği şekilleri eğitimini öngörmek ve uygulamak. Ziraatin gelişmesine dolaysız katkıda bulunmak.
- 7) Zenginliklerin önemli bir payını, *yaşlılara, hastalara ve sakatlara* yeni baştan dağıtmak.

1. İsveç Mali Sistemi :

Tabii, İsveç'te maliyenin esas amacı, devlete, harcamalarının karşılığını temin etmektir. Ayrıca, her türlü mali yardım şeklinde, gelirlerin yeni baştan dağıtılmasını sağlamayı da amaçlar. Görmüş olduğumuz üzere, bir diğer hedefi, belirli oranlar dahilinde, net gelirleri eşitlemeğe çabalamak ve özellikle miras yoluyla servetin oluşumunu veya devam ettirmesini önlemektir.

İsveçliler, dünyada en fazla vergi veren kişiler arasında yer alırlar. 1963 yılı Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre, amme gelirleri itibarıyla, brüt millî hasılaya kıyasla, dünya birincisiydi! Gerçekten, sını ve ticarî anonim şirketler, millî zenginliğin büyük oldurucuları olarak görüldüklerinden, nisbeten korunmuş durumdadırlar. Çünkü devlet, ülke tümünün daha büyük refah içinde olabilmesini teminen, bunların oluşmasını ve gelişmelerini desteklemenin çıkarlı olduğu görüşünü savunmaktadır. Aksine, şirket sermayedarları olduğu kadar, şirket personeli de, çok tedricî, çeşitli vergilere tabidirler. Bunlardan aşağıda ayrıntılı olarak sözedeceğiz.

Başta kurumlar vergisine bakalım: Dolaysız iki vergi vardır. *Devlete ödenen vergi ve cemaate ödenen vergi.* Cemaat vergisi, bir cemaatten ötekine büyük oranlarla değişir ve % 10 ile 22 arasında seyredir. Ortalaması %18'dir. Devlete vergi, bakiyenin % 40'ına kadar varabilir. Bu, toplamın yaklaşık olarak % 50,9'unu oldurur.

Aksine İsveç sanayii, amortisman olanakları ve dolayısıyla yatırım olanaklarında güçlü olarak desteklenir. Stokunu satınalma kıymetinin % 40'ıyla değerlendirebilir. İsveçli teşebbüs, her yıl, bir yatırım fonuna, kârlarının % 40'ı kadarını yatırabilir. Ve bu meblağ, yani % 40 oranındaki bu net kârdan, vergi alınmaz. Ancak, faizsiz olarak, bir devlet bankasına yatırılması gerekmektedir. Bakiye, şirketin ciro sermayesinin bir kısmı olarak görülür. İşsizlik tehlikesinin belirmesiyle, Millî İş İdaresi, şirkete, *yatırım yapmak üzere*, bu fonu geri alma izni verebilir. Ve bu fon üzerinden, kâr gibi vergi alınmaz.

Burada özetlemeğe çalışmış olduğumuz kanun, gerçekte çok daha çapraşıktır. Fakat; konjonktürün zayıf olduğu devletlerde yatırımların baştan canlandırılması yolundaki etkinliği, sabittir.

Teşebbüsler tarafından ödenen *sosyal karşılıklar*, diğer ülkelerdekine kıyasla cesimdirler. Saat başına ücret alanlar için gelirin % 20,5'ünü oldururlar. Bu orana, ücretli tatili karşılayacak % 9 dahildir. Aylıkçı personel için ödeme % 29,5 oranındadır. Buna izin ücreti, % 9,4 oranıyla dahildir.

Dolaylı vergiler, ciro üzerinden alınan, % 11 oranındaki bir rüsum şeklindedirler. Bu vergi, sanayiîin teçhizat mallarından alınmaz. İçki, tütün ve birkaç diğer madde üzerinden de özel vergi alınır. Yükselmeğe yüz tutan bu vergilerin tümü, yaklaşık olarak, devlet gelirlerinin % 40'ı tutarındadırlar.

Sözünü etmiş olduğumuz üzere, sını ve ticarî teşebbüs, geleceğin gerçek altın yumurta yumurtlayan tavuğudur. Gelişmeğe devam edebilmesi için teşvik edilir ve korunur. Şimdi göreceğimiz üzere, *kişilere* dönük davranış, çok daha serttir.

Aşağıda, gelir vergisi meblağını veriyoruz. (Buna, millî gelir vergisi, cemaat vergisi, ihtiyarlık ve emekli primleri dahildir.)

Durumu açıklamak ve fikir edinmeyi kolaylaştırmak üzere, *hepsi ücretli*, bekâr, çocuksuz evli ve iki çocuklu evli durumları ele alınmıştır.

ÜCRETLİLERİN GELİR VERGİLERİ

<i>Bekâr</i>			<i>Çocuksuz Evli</i>		<i>2 Çocuklu Evli</i>
Brüt Gelir	Vergi	%	Vergi	%	Vergi
6.000	930	16	200	3	çocuksuz evliden farksız.
10.000	2.140	21	1.320	13	
15.000	4.130	28	2.790	19	
20.000	6.340	32	4.340	22	
50.000	21.970	44	18.290	37	
100.000	52.180	53	48.040	48	
200.000	118.510	59	114.150	57	

İsveç'te bakımından sorumlu olunan çocuklar için, vergi indirimi yoktur. Ancak, her 16 yaşından küçük çocuk başına, anne babaya, yılda 900 krunluk bir prim verilir.

Ücretlerden ve yan gelirlerden gelen vergiye ek olarak, spekülasyon yoluyla zenginliği önlemeğe dönük, siyasî anlamı olan bir vergi daha vardır. Bu, her *türlü aktif kazanç fazlasından gelen kârlar üzerinden alınan vergidir*. Bunlar, kıymetin elde bulundurulduğu müddete göre gerileyen bir vergilendirme skalasına göre, vergiye tabidirler.

Hisse senedi, tahvil veya başka kıymetler sözkonusu olduğunda, (gayri menkuller hariç) aşağıdaki skala uygulanır:

<i>Elde tutma süresi</i>	<i>Vergilendirilir gelire dahil edilecek kazanç fazlası oranı</i>
iki yıldan az	% 100
iki yıl ve üç yıldan az	% 75
üç yıl ve dört yıldan az	% 50
dört yıl ve beş yıldan az	% 25

Beş yılı aşkın bir süreyle elde tutulan hisselerle ilgili olarak, veraset yoluyla intikal etmiş olsalar dahi, maliye, bunlar üzerinden % 10 oranında bir kıymetin, vergilendirilebilir olacağı görüşünü savunur. Hisse sahibi, % 5'ten düşük bir kâr sağlamış olduğunu ispatlarsa, o zaman, hissesi vergiden muaf tutulur.

Maliye bakanlığının bu görüşü, son 30 yıldan beri, hisse sahipliğinden oluşan kârların devamlı olarak artmış olmasıdır. Para değerinin düşmesine rağmen, bu kârların, her türlü, diğer yatırım kârlarından fazla gelir getirdiğidir Maliye bakanının kanısı!

Gerçekten, burada sözkonusu olan, servetleri eşitlemenin yeni bir yolunu bulmaktır. Tedbir, sanayi ve ticaret çevrelerinde tepki ile karşılanmış, kıymetler borsasına zararlı olacağı, bu nedenle yatırımların ağırlaşacağı söylenmiştir.

Bakanın bu eleştiriye cevabı, yatırımları desteklemenin başka yolu olduğu kabîlinden, olmuştur. Ve, yeni hisse alımında, alınmış olan kâr payını, kâr payının yatırım üzerinden

% 5'i geçmemesi şartıyla, vergilendirilecek gelirden düşmeyi olduran bir kanun çıkmıştır. Bu kanun halen, 10 yıllık bir süre için geçerlidir.

Öte yandan, İsveç'in vergilendirme şerhi ,gelir üzerinden, hisse satışı üzerinden ve sermaye üzerinden vergilendirme toplamının, % 80'i aşması üzerine gevşer. Bu yüzdelik, plafon teşkil eder. *Sermaye üzerinden yıllık vergilendirme*, bu şekilde uygulanır :

İlk	100.000 kuron	üzerinden	% 0
sonraki	50.000 kuron	üzerinden	% 0,8
sonraki	50.000 kuron	üzerinden	% 1,0
sonraki	200.000 kuron	üzerinden	% 1,3
sonraki	600.000 kuron	üzerinden	% 1,6
	1.000.000 kuron	den fazlası	üzerinden % 1,8.

Kazanılmış servetlerin eşitlenmesi havasına uygun olarak, miras vergisi, gayet yüksektir. Varisin eline geçen meblağın ve karineliğin uzaklaşmasının fonksiyonu olarak artar.

Biz burada sadece *birinci sınıf* (karı veya koca ve dolaysız fûrûu) ve *ikinci sınıf* (akraba, kardeş ve fûrûu kadar, en azından on yıl müddetle murise hizmet etmiş hizmetçi) varislerinin durumuna bakacağız. İlgili bazı rakamları aşağıda veriyoruz :

İSVEÇ'TE MİRAS VERGİSİ

<i>Murisin eline geçen miras meblağı</i>	<i>1'inci Sınıf</i>		<i>2'nci Sınıf</i>	
	<i>kıymet</i>	<i>%</i>	<i>kıymet</i>	<i>%</i>
5.000	0	0	240	4,5
10.000	210	3,1	690	7
50.000	2.390	4,7	9.540	18
100.000	8.590	8,6	28.290	28
1.000.000	362.590	36,6	540.790	54
5.000.000	2.402.590	48	3.140.790	60

Görülmektedir ki, 1'nci sınıfta bile, güçlü bir miras % 30, çok güçlü olduğu zaman % 50 vergiye tabi tutulmaktadır. Bu ağır vergilendirmenin sermaye ihracına yol açtığını gösterecek bir hareket de yoktur. Ancak maliyeciler, şimdiden, bazı huzursuzlukları dile getirmeye başlamaktadırlar. Çünkü, ödeme dengesi, açık vermeğe başlamıştır.

Bu mali tedbirleri ayrıntılı olarak ele alıyorsak, İsveç sosyalizmine taban tabana uygun belirtiler olmalarındandır: Kişilerin gelirlerini mümkün mertebe eşitlemek, fakat bu arada zenginliklerin yaratıcı gücüne halel getirmemek.

2. Devlet Bütçesi ve Cemaatler

Aşağıda, büyük hatlarıyla, devlet harcamalarının ve cemaat harcamalarının durumlarını bütçedeki halleriyle veriyoruz. Yatırımlar bu meblağlara dahildir:

Ele almış olduğumuz devre içinde, "Muhtelif" başlığı altındaki meblâğ, takriben 4.000 milyon tutarında cemaatlara yapılan yatırım tutarını da kapsamaktadır. Bununla bütçe tutarı, yaklaşık olarak 50.000 milyonu bulmakta; cemaat ve devlet bütçeleri, bu yoldan, hissedilir derecede eşitlenmiş olmaktadırlar. 1969-1970 yıllarında, sözkonusu tutar, 60.000 milyonu aşmıştır:

1967 - 1968 BÜTÇESİ

<i>DEVLET HARCAMALARI</i>	<i>CEMAAT HARCAMALARI, YATIRIMLAR DAHİL</i>	<i>TUTAR</i>
(milyon kuron)		
Millî Savunma 4.910	—	4.910
Sosyal İşler 9.760	1.852	11.612
Murassalât 2.440	1.362	3.802
(Ulaştırma)		
Millî Eğitim 4.820	7.597	12.417
Dahiliye ve Sağlık İşleri 2.180	4.595	7.777
İnşaat —	2.945	2.945
Muhtelif 6.240	2.736	8.976
Cemaat transferleri —	3.220	3.220
30.350	23.308	54.659

Nüfusuna oranla gayet geniş olan İsveç bütçesinin, ne kadar zaman daha canlılığını muhafaza edebileceği, yani refah dalgasının ne süreyle devam ettirilebileceği, pek açık değildir; ilgili tahminler de yürütülemez! Gelecek, soruyu cevaplandıracaktır elbette!

Burada, İsveç bütçesinin bir hususiyetine de değinelim: Cemaatler tarafından gerçekleştirilerek kararlaştırılan harcamalar çok önemli bir pay oldurmaktadırlar. Bunlar, kendi bütçelerini kendileri yapar, harcamaları hakkında bağımsız olarak karar verirler. Teşebbüslerden olduğu kadar, yüzeylerine yerleşmiş kişilerden; alacakları gelir vergisi oranını da, aynı şekilde bağımsız olarak hesaplayarak saptarlar.

Dikkati çeken bu merkezden kaçma durumu, komünizmin merkeziyet esaslarına tam ters düşmektedir. Burada sözkonusu olan, alınan kararların tam anlamıyla *demokratik kararlara* dayatılmasıdır. Sanırsanız ki, aynı zamanda, bu sahada da gayet yaygın ekonomik ve yurttaşlık bilgileri olmamış olaydı, bu idare şeklinin gerçekleştirilmesi düşünülemezdi.

Şuna da işaret edelim ki, devlet, yön vermek üzere müdahale hakkını haizse de, bunu kötüye kullanmamaktadır. Devlet, aynı zamanda, cemaatlara yaptığı istikrazlarla ilgili kontrolleri sürdürür.

Aşağıda, ilginç bulmuş olduğumuz, O.C.D.E.'nin istatistiklerinden alınmış, çeşitli ülkelerin, gayri safi millî hasıla yüzde oranı olarak ifade edilen; çeşitli vergi ve sosyal sigorta yüklemelerinin 1966 yılındaki durumunu veriyoruz.

DOLAYSIZ VERGİLENDİRME

Kurumlar ve gerçek kişilerden			Toplam	Sosyal sigorta payı	Dolaylı vergileendirme	Toplam
AVUSTURYA	2,0	10,6	12,6	7,8	15,6	35,9
BELÇİKA	1,9	7,2	9,1	8,9	13,2	31,1
KANADA	3,8	6,7	10,5	3,2	14,6	28,2
DANİMARKA	1,1	13,6	14,7	1,9	15,0	31,5
FRANSA	1,9	4,6	6,5	14,4	17,7	38,6
BATI ALMANYA	2,3	8,3	10,5	10,2	14,2	34,8
İTALYA	—	—	6,6	9,9	12,6	29,1
HOLLANDA	2,7	10,7	13,3	12,1	10,4	35,7
NORVEÇ	1,6	11,8	13,4	7,2	15,2	35,8
İSVEÇ	2,1	18,4	20,4	6,5	14,1	41,1
İSVİÇRE	2,3	7,6	9,9	4,7	7,1	21,7
BÜYÜK BRİTANYA	2,4	8,3	10,7	4,4	13,5	28,6 (1)
A.B.D.	4,6	9,7	14,3	5,0	8,9	28,2

3. Millî Eğitimde Reform :

İsveç sosyalizminin gayet önemli bir gerçekleştirmesi olan sözkonusu reform, uzun yıllar boyunca tartışma konusu olmuştur. Fakat, ancak 1960 yılında şekillenmeğe başlamıştır. Fikrin nihai olarak kabullenmesi ve gerçekleştirilmesi, 1970-71'i bulmuştur. Genel fikir ayrıllıklı toplulukların yaratılmasına nihayet verilmesine dayanır. Ki bu ayrıllıklı (yani mümtaz) zümreler, genellikle, varlıklılar çevrelerinden gelmedirler ve bunun yerine, gerçekten demokratik, herkese açık bir eğitim sisteminin yerleştirilmesi sözkonusudur.

Reformdan önceki haliyle İsveç'te, üç tip eğitim müessesesi vardı: Altı yılı zorunlu olan cemaat okulları (yani ilkokullar); öte yandan, bakalorya ile neticelenen liseler ve nihayet, yüksek tahsil diplomasına karşılık veren bir paye ile sonuçlanan kolejler.

Reformdan bu yana, herkes için zorunlu olan 9 yıllık tek tipten bir okulda *temel eğitim* görülür.

Ondan sonra, isteyen, 3 yıllık bir eğitim devresine girer. Bu, bir lise karşılığıdır. Bunda çeşitli dallarda uzmanlık seçme olanağı vardır ve istendiği takdirde, bu okuldan üniversiteye geçilebilir. Veya yüksek teknik okullarına girilir. Bu lise tahsili zorunlu olmamakla birlikte bedavadır. Birçok halde, öğrenciye mallı yardımda da bulunulur. Bunun yerine iki yıllık bir süre boyunca meslek eğitimi görülebilir.

1970-71 yıllarında, temel eğitimden sonra lise ve yüksek tahsile geçen öğrenci oranının % 85 olduğu tahmin edilmiştir. Bu demektir ki, halen İsveçlilerin çoğu, 11 veya 12 yıl süren bir eğitimden geçmektedirler.

Bu eğitim reformundan amaç, sosyal sınıfları kaynaştırmak, kabiliyetleri olan herkese' daha yüksek işlere geçme ve özel ekonomi olduğu kadar, amme sektöründe de, daha ileri durum ve sorumlulukta görev alma olanağını sağlamaktır.

Millî Eğitim programının ayrıntılı tanımlanmasından önceki metnin başlangıcını, burada, harfiyeh tercüme ederek veriyoruz:

(1) 1964

"Cemaat yardımıyla çocuklara ve gençlere sağlanan eğitimin amacı, bunları bilgilendirmek ve bilgilerini kullanmağa sevketmektir. Eğitim sistemi, aynı zamanda, aile ile işbirliği de yaparak, bu çocuklardan, *dengeli, toplum üyesi, kendi sorumluluklarını karşılayabilecek ve bunu müdrik vatandaşlar yapmayı da amaçlar.*"

Temel eğitim okulu ve liseyi ilgilendiren bölümde, eğitimin, sadece öğrencinin kişiliğindeki gelişmelere ayak uyduracak şekilde değil, aynı zamanda da, *toplumun iyi işlemesini sağlayabilmeyi olduracak nitelikleri öğrencilere kazandıracak şekilde uygulanması gerektiğine* düşünülmektedir. Buna göre eğitim, ailenin, okulun ve sosyetenin çabalarını toplamalı, dengelemeli ve aralarında eğitici bir işbirliği gerçekleştirmelidir. Ayrıca aşağıdaki ilkeler de vazedilmiştir:

- 1) Okul çağındaki İsveçliler, eşit bir eğitim olanağı hakkını haizdirler.
- 2) Okul, demokratik sistemin güçlenmesine dönük çabalar sarfetmelidir. Bu güçlü bir ortam eğitiminin sağlayacağı sağlam temel sayesinde, her fırsat üzerine yapılacak tartışma ve çalışmalar yardımıyla gerçekleştirilir. Okul aynı zamanda, İsveç'te ve diğer ülkelerde, sosyal sistemin çalışmasını anlatmalıdır. Ve arada, eleştirici gücü de geliştirmelidir. Çaba, daha çocuk yaşta, sosyal bir görüş ve demokratik bir anlayış geliştirmeye dönüktür. Temel eğitim okulu, *üçer yıllık, üç devreden* oluşur. Birinci devrede, çocuklara, coğrafya ve içinde yaşamakta oldukları toplumun tarihiyle ilgili bilgiler verilir. İkinci devre, yurttaşlık bilgisi öğretimine ayrılmıştır. Üçüncü devrenin başından itibaren, çeşitli seçmeler yapma olanağı sağlanmıştır. Talebeye, aklına ve mizacına en uygun öğretimi seçme olanağı sağlanır. Seçilen eğitim cins ve kolu ne olursa olsun, haftada en azından bir veya iki saat, yurttaşlık bilgisi, özel ve amme ekonomisi dersleri okutulur. Sekizinci yılda öğrenciler, üç hafta boyunca, nazarı *meslek eğitimi* kurslarına devam ederler. Bundan sonra, ya bir sanayide veya ticarî işletmede üç haftalık bir staj devresinden geçerler. Bu sayede, teşebbüste sosyal hayatın ne denli olduğu hakkında fikir sahibi olurlar. Şunu da ekleyelim ki, yurttaşlık bilgisi, işveren ve ücretli birlikleri, toplu sözleşmeler mekanizması gibi öğretileri de kapsar. Çünkü bunlar, İsveç'in sosyal hayatında başrolü oynarlar.

Lise eğitimi, temel eğitim okulundan sonra gelir ve üç yıl sürelidir. Beş kısım kapsar: Klasik, sosyo-politik, ticarî, ilmi ve teknik. Kısımların hepsinde, temel eğitim okulunda edinilmiş yurttaşlık bilgisi derslerine devam edilir. Örnek olsun diye, ikinci yılda kullanılan politik ekonomi el kitabından sözedeceğiz. (Öğrenci yaşı yaklaşık olarak 18'dir.) :

- 1) Ekonomi ve aile harcamaları; tüketim, talep ve elastikiyeti arasında ilişkiler.
- 2) Teşebbüs ekonomisi, amme sektörü ekonomisi.
- 3) Dış ticaret toplumu etkilemesi.
- 4) Konjonktür ve ekonominin gelişmesi.
- 5) Toplum tüketiminin çeşitli ülkelerdeki gelişmesi (durumu). Lise tahsili, üniversite veya yüksek eğitime götürür. Veyahut da öğrenci, dolaysız olarak meslek hayatına atılabilir. Seçmiş olduğu eğitim kolu, sonucu etkiler. Öğrenciler, lise yerine meslek eğitim okullarına gitmeyi tercih edebilirler. Bunlar, ikişer yıl sürelidirler. Üç bölümdürler: Ticarî, sosyal ve teknik.

Son yıllarda, meslek okullarına gidenlerin sayısı % 250 gibi görkemli bir artış göstermiştir. Öylesine ki, halen, teknikerden geçilmemektedir. Oysa, yüksek seviyede, mühendis yokluğu hissedilmektedir.

9 yıllık temel eğitimden sonra tahsile devam etmek isteyen talebeye yapılabilen mal, yardıma bakalım: Bundan maksat, eğitimi ve gençliğin eğitilmesini kısıtlayan coğrafi sosyal ve ekonomik engelleri aşmaktır. Bununla ilgili yeni bir sistem 1964'te kabul edilmiş ve uygulanmasına aynı yılda başlanmıştır.

21 yaşından genç olanlara, bu yeni sistem dahilinde sağlanan eğitim yardımı şöyledir:

- a) Yılın 9 ayı boyunca, ayda 75 CS (kuron) luk okuma tahsisi.
- b) Yatılı okul masraflarını karşılamak üzere, ayda ek 100 CS'lik tazminat.
- c) Altı kilometreyi aşması üzerine, yer değiştirme tazminatı.
(Bu üç yardım şekli, anne-babanın malî durumu gözönünde bulundurulmaksızın yer alır.)
- d) Aile geliriyle ilgili araştırma sonucu olarak, ek eğitim tazminatı.
- e) Bazı aile şartları halinde, ayda ek bir 75 CS'lik tazminat. (Aile başkanının ölümü, boşanmış anne baba durumları gibi.)
- f) Olağanüstü durumlarda borç olarak ödenen tahsil kredileri. 21 yaşını aşmış ve lise tahsiline başlamış olanlara :
  - 1) Tahsil tazminatı olarak ayda 175 CS.
  - 2) Azami 7.500 CS'e kadar gidebilen tahsil kredisi.

Garantisiz verilen bu kredilerin ödeme vadeleri 20 yıllıktır.

Buna dolaylı yardımlar eklenir :

- bedava sağlık muayeneleri,
- öğrenci yurtları,
- kantinler,
- demiryollarında uygulanan öğrenci indirimleri.

Yüksek eğitim talebelerine yapılan yardım :

- Başta yılda 7.400 CS'lik bir tazminat .Bunda aile durumu gözetilmez.
- Bu tazminat, sonradan, kontrole tabi tutulur ve kişinin eğilim ve yeteneğine göre, geri ödenmesi sözkonusu olabilir.
- Geri ödenmeyen, yılda, 1.750 CS'lik bir tazminat. Bu lise tahsilindeki aylık 175 CS'e tekabül eder.

Görülmektedir ki, bu tedbirlerin tümü, dünyada eşine az rastlanır, eğitimin demokratlaşmasına dönük bir çaba oldururlar. Bu genelleştirmenin gelecekteki sonuçları ve geleceği etkilemesi, çok büyük ve uzun tartışmalar konusudur. İş piyasasının gelecekte ne manzaraya bürüneceği şimdiden belli değildir.

Gerçekten, bazıları; ayırım ve seçim yapılmadan, yirmi veya yirmi bir yaşına kadar süren bir tahsil süresinin büyük oranda yerleşmesiyle, el işlerine, yani zanaate olan yatkınlığın gençlerde gerileceği endişesine kapılmaktadırlar. Öte yandan, bu oranda, temeli fikrîsel olan bir eğitim görmüş gençlere uygun işyerlerinin de bulunamayacağı, aynı endişe konusudur.

Bazıları için, korku konusu, gençlerin, daha şimdiden yapmakta oldukları seçmelerdir. Hakikaten, 1958-1959 ve 1969-1970 yıllarındaki öğrenci sayısı kıyaslandığında, görülmektedir ki, güzel sanatlar, edebiyat ve hukuk dallarına ayrılmayı öngörenlerin sayısı 5 misli, bilimlere ayrılanlarınkı 3,5 misli, tıp okuyacak olanlarınkı ise en azından 2 misline çıkmıştır.

Birinci kategoriye gösterilen eğilimin nedenleri sorulduğunda, kötü niyetliler, bunun büyük çapta, tembellikten ileri geldiğini söylerler. Karşı görüşte olanlar, dilbilgisi, psikosoyoloji ve hukuk tahsiline gittikçe artan bir ihtiyaç hissedildiğini savunurlar ve bunun sadece ticaretle değil, aynı zamanda, genel iş idaresinde de yararlı olacağını iddia ederler. Mesleki eğilimin niteliği ne olursa olsun, gençlerin toplu olarak, esas fikre dayanan bir eğitimden geçtikten sonra iş piyasasında belirmeleri, bazı iktisatçılara göre, sıral gelişme yoluyla dengelenebilecektir ve otomasyondaki ilerlemeler kadar, teşebbüsler arasındaki birleşmeler, bu hareketin ilk belirtileridirler.

Bazı iktisatçılar, zaten gittikçe oranı artmakta olan yabancı işçi cebine gerek hissedileceğini iddia etmekte ve yaratılacak yeni durumun, bu eğilimi güçlendireceği görüşünü savunmaktadırlar. Tartışmanın sonuca bağlanması için, birkaç yılın geçmesini beklemek icap edecektir.

4. Tam İstihdamın Devamını Sağlamak :

Tüm diğer sıral ülkelerde olduğu kadar İsveç'te de esas sorun, "Tam istihdam" durumunun devamını sağlamağa çalışmaktır. Bu arada, enflasyon gibi tehlikeli durumların önlenmesi için de çaba sarfedilmelidir. Çünkü, bunun sonucu olan fiyat artışlarının etkisiyle ihracatın durması, işsizlikle sonuçlanabilir.

Burada, "tam istihdam" sözlerini kerre içine alarak kullandık. Çünkü, 1945 ile 1960'da, gayet çetin bir enflasyon tehlikesini başarı ile atlatmış bulunan İsveç'in amme güçleriyle sendikaları, komünist ülkelerdeki uygulamada olduğu üzere, işyerlerinin, zorla çalıştırılmak durumu dışında, gerekli olan işyerlerinin gerektirdikleri bilgiyi haiz, sözkonusu işyerlerine uyacak nitelikte kişiler için hazırlanmasını dakiklikle öldürmanın olanaksız olduğu kanaatine varmışlardır.

Bu konuyla ilgili yapılmış olan sosyo-ekonomik etüdlerden anlaşılmaktadır ki, aşırı gerginlik ve enflasyonun önlenmesi için, "tam istihdam"ın % 97'yi aşmaması gerekir. Çalışma bakanlığının özel bir bölümü, bu kuramı uygulamakla görevlidir.

İşsizlere sadece rastlantısal iş bulma olanaklarını bırakmış olmamak için, bakanlık, haftada bir, açık işlerle bilinen niteliklerinin listesini çıkartır. Bu listeyi devlet radyosu haftada birkaç kez okur. Öte yandan bakanlık el işini yapacak kişilerin kıt olduğu branşlarda çalıştırılmak üzere, orta yaşlıların yeni baştan eğitilmesi işini de üzerine alır. Ayrıca, işsizlere, malî yardımda da bulunur.

İşsiz, ilk başta, iş bulmasını kolaylaştırmak üzere 1.000 krun verilir. İcap ederse göç parası ve bir süre için, evli çiftin masrafını karşılayacak bir tazminat ödenir. Nihayet, yeni işyeri civarlarında konut bulma kolaylıkları da sağlanır. Aksine, bir yerde fazla el işi yapacak kişi bulunduğunda, devlet mahallî olarak büyük amme işlerine girer. Bu denli bir durum 1968-69 arasında İsveç'in kuzeyinde belirmiştir. Açıkta bulunan işçiler yer değiştiremeyecek derecede yaşlıydılar.

Devlet bu nedenle, bu bölgede, yolların ıslahını öldürcek 110.000 işyeri yaratmış, orman işletmelerini genişletmiş, kerestecilikle demir madenciliğine ek ağırlık vermiştir.

Orta yaşlıların yeni mesleklere göre eğitilmesine gelince, devlet, 1968-69 arasında, uzmanlıklı el işçileri kullanabilecek sanayilere uygun 35.000 stajyerin yetiştirilmesini başarmıştır.

Çalışma Bakanlığına, bu ağır yükün altından kalkabilmesi için tanınmış olan bütçe, 1956'da 123 milyon tutarındayken, 1969'da 2,1 milyara iblağ edilmiştir. Dolayısıyla bu, devletin hatırı sayılır bir masraf kalemidir. Bu denli tedbirlerin, zorlanmış dolaysız mall tedbirler yoluyla *gerçek anlamda* bir tam istihdam oldurmak ve dolayısıyla, tehlikeli bir enflasyon başlatmaktan daha iyi sonuç verdikleri görüşü, genellikle savunulmaktadır.

Bu tam istihdam sorunu ve işsizlerin yüklerinin taşınması şeklindeki çözümü, özellikle, İşçi Birliği tarafından tetkik edilmiştir. Ve hatta, halen uygulanmakta olan tedbirlerin hükümet tarafından alınmasına, onun iktisat müşaviri M. Rhen, önayak olmuştur.

5. İsveç'te Şehircilik :

1946'dan itibaren uygulanan şehircilik kanunu, toplumların, yeni şehirleri planlamalarını kolaylaştırmıştır. Bu durum, özellikle Stockholm varoşlarında kurulan yeni konut toplulukları için böyledir.

Şunu dikkate almaya gerek vardır ki, birçok yıldan beri, büyük şehir toplumu, etraflarındaki boş arsalardan çoğunu satın almağa teşvik edilmişlerdir. Dolayısıyla, son otuz yıl içinde yeralan kentleşme hareketi karşısında, toplumlar, kurulacak yeni şehirlerin planlarını saptayabilme durumunda olmuşlardır. Gerçekten, inşaat şirketlerine, arsa satışı sırasında, saptamış oldukları planları kabul ettirmişlerdir.

1947'de çıkan bir kanun sayesinde, toplumlar ayrıca, resen istimlâkte bulunma ve nâzım planlarını engelleyecek veya bozacak olan inşaatları yasaklama hakkını da kazanmışlardır. İstimlâkle ilgili uyumsuzluklar, temyiz yolu açık olan bir özel mahkeme tarafından halledilirler.

Tabiatıyla, halen şehir planları, mahallî şartların fonksiyonu olarak yapılmaktadırlar. Ancak, genel olarak, şehir merkezinde, bir satınalma merkezi, okullar, hastaneler, bir kültür merkezi ve genellikle bir de yeşil saha bulunmasına dikkat edilmektedir.

Daha modern gerçekleştirmeler halinde, yollar, büyük bir yeraltı park yerine doğru giderler ve bu sayede arabalar, park yapacak yer buldukları gibi; kamyonlar da, mallarını buralarda indirirler. Şehrin ticarî merkezinde indirilen malların mağazalara dağıtılması, böylece kolaylaşmış olur, trafik de tıkanmaz.

Bazı şehir merkezlerinde trafik yasağı uygulanmaktadır. Bazı durumlarda, iskân bölgesinde şehir merkezine giden yaya geçitleri de bulunur. Böylece vatandaş, otomobil geçen yoldan karşıya geçme rizikosundan kurtulmuş olur. Bu gibi durumlarda geçit, ya yeraltından ya da köprü olarak yapılmaktadır. Böylece, özellikle çocuklar, trafik kazasına kurban gitme ihtimalini göze almaksızın ve tek başına yaya olarak, okula gönderilebilirler. Öte yandan, varoşlardaki şehirlerin yaratılması, genel yol ve nakliye araçları durumuna da bağlı olduğundan, toplumlar, şehir planlarını saptamadan, devletin görüşünü almak zorundadırlar.

Birkaç zamandan beri, tüm İsveç'i kapsayacak bir şehircilik "süperplanı"nın sözü edilmektedir. Bu gene, İsveç sosyalizminin bir belirtisidir. Ancak, şu kadarı da belirtilmelidir ki, eninde sonunda, kararların tümü, toplumun da görüşlerine uygun olarak alınmakta ve dolayısıyla, demokratik olduğu kadar, mahallî halkın görüş ve arzularına da uygun çözüm şekillerine varma olanağı sağlanmış olmaktadır.

6. Ziraat Sorunları :

Ziraatçilerin durumlarındaki olumlu gelişme, salt, önceden görmüş olduğumuz işbirliği veya imece usullerinin uygulanmasından gelme değildir. Son 25 yıl içinde, devletin en büyük dikkatine hedef olmuştur.

Gerçekten, savaştan önce, ziraatçiler, nüfusun yaklaşık olarak % 29'unu oluşturmaktaydılar. Bu yüzdelik savaş sırasında gerilememiştir. Milletlerarası ilişkilerin yeniden kurulması yüzünden, savaştan sonraki ziraat mahsul fiyatlarının düşmesi sonucu olarak, milletvekilleri, ziraatçiler namına, bunların, sınıf işçi kazancı seviyesinde bir gelir sağlamalarını öldürmeğe dönük birtakım tedbirlerin alınmasını istemişlerdir.

1959'da, devletle ziraatçiler arasında, biraz üstünkörü bir antlaşmaya varılmıştır. Devlet, 10 ile 20 hektar arasında arazisi olan bir ziraatçinin, bir sanayi işçisinin yıllık gelirine eşit olan gelir kaynaklarını sağlamasını olduracak tedbirleri araştırmayı taahhüt ediyordu.

Daha fazla bahçe olan 2 hektardan ufak sahalar dışında, ziraat toprak sahiplerinin elinde bulundurdukları sahaların ortalama yüzeyi 16-17 hektar arasındadır. Özel ormanlar yüzeyi ortalaması yaklaşık olarak 30 hektardır. Bu toprak sahiplerinin hatırı sayılır bir kısmı, aynı zamanda sanayide de çalışmaktadır. Salt ziraat veya ormancılıkla uğraşanlar ele alınırsa, adam başına işletilen ortalama yüzey, yaklaşık olarak 21 hektarlık ekim sahası, 56 hektarlık da orman sahasıdır.

Bu antlaşma, başta, 6 yıllık bir süre için geçerli olmak üzere saptanmıştır. 1965'te vadesi sonunda, farkına varmak zorunda kalındı ki, çabalar, istenen sonuçları vermemiş bulunuyordu. Ziraatçilerin durumu belirgin olarak iyileşmişti. Ancak, sanayi ücretleri, ziraat gelirlerine kıyasla çok büyük artış göstermişlerdi.

Ondan sonra yeralan tartışmalar sırasında, toprak sahibi ziraatçinin, ücret dışında kalan bazı avantajlardan faydalandığı, bunların gözden kaçmaması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla, kıyaslamaya yarayacak, tipik sahanın yüzeyi, 20/30 hektara oturtulmuştur. Mahallî üretim kooperatifleriyle birlikte ziraate yapılacak olan yardımın, ölçülebilmesi ve kontrol edilebilmesi için, devlet, belirli coğrafi bir sahadan sorumlu, özel ziraat komisyonlarının kurulmasını kararlaştırmıştır.

Her biri dokuzar üyeden oluşan bu komisyonlara, başkan, devlet tarafından atanır. 4 üye mahallî kurul tarafından, diğer dördü de, ziraat işlerinde uzman kişiler arasından seçilir. Bu komisyonlar, ziraat kooperatifleriyle ortaklık halinde çalışmalı, ziraatin tedricen değişmesinde, önemli bir rol oynamalıdır.

Toprakların yeni baştan gruplaşmasına dönük genel plan, ziraatçilerle görüş birliği halinde, bu komisyonlar tarafından saptanmalıdır. Aralarından, herhangi bir şekilde devletten yardım isteyenler, özel bir kayıt defterine kaydolmak, bu defterde, durumlarının ayrıntılarını, istekleriyle birlikte belirtmek zorundadırlar. Bu komisyonların fonksiyonlarından biri; ziraatçilere, mahsullerinin % 15'ten yüksek oranda hava muhalefeti (tabii afet) yüzünden kayıp vermesi halinde, bir tazminat ödenmesini sağlamaktır. Bu tazminat, hububat, yağlı bitkiler, patatesler ve pancarlar için ödenir. Bu sigorta sisteminin işlemlerini temin etmek için, İsveç, 430 ziraat sektörüne ayrılmıştır. Bunlarda hasat ölçümü, rastgele seçilen işletmelerde yapılan sayımlar sayesinde gerçekleştirilir ve bu sayımlara dayanarak, her sektörün randıman ihtimalleri hesaplanır. Bu tazminat masraflarını karşılamak üzere, 30 milyon kuronluk özel bir fon yaratılmıştır. Bunun yarısını devlet, yarısını ise ziraatçiler öder. Dağıtımıyla ilgili kararları da, ziraat komisyonları verir.

Burada gene İsveç sosyalizminin ilkelerinden biri belirlemektedir: Herkesin şanslarını eleştirmeye çalışmak; fakat, ilgililerin iştirakiyle alınan demokratik kararlar sayesinde.

Komisyonlar, toprak alımını sağlamak için borç para verebilirler. Makine ve hatta hayvan alımına da iştirak ederler. Ancak, bu denli yatırımların, sahipli toprağın rantabilitesini yükseltecek nitelikte olması şarttır.

Eninde sonunda, ziraat işletmenin yaşama olanakları tükenmişse benziyorsa, ziraatçi, yeni baştan eğitime veya dönüştürme tazminatı alabilir. Bununla yeni meslek öğrenir ve sınıf bir bölgeye yerleşebilir.

Üstelik, uzun vadeli plan ,rantabilitesi olanaksız tüm işletmelerin ortadan kalkmalarından sonra, tüm ülke üretiminin, ülkenin tüketim ihtiyaçlarının % 80'ini ancak karşılayacak seviyeye inebileceğini de öngörmektedir. Ve bu sayede öngörülmektedir ki, fiyatlar, şimdiki gibi, çeşitli gümrük destekleme tedbirlerine başvurmağa gerek kalmaksızın artacak ve ziraatçi toprak sahiplerinin gelirleri de, aynı oranda artacaktır.

Gerçekte, ziraat sorunu, çözümlenmiş olmaktan bir hayli uzaktır. Fakat, ziraat nüfusun azalmasıyla, siyasal niteliğini kaybetmiştir. Ziraatle uğraşan nüfus oranı, otuz yıl içinde % 29'dan % 5'e inmiştir.

Öte yandan, genç ziraatçilerin kentlere akını, iş bulma, konut bulma hizmetleri sayesinde, kolaylaştırılmıştır; bu hizmetler memnuniyet verici olmasalar dahi !

Bu genç iş gücünün katkısı, dinamik ve enerjik niteliği sayesinde, sanayi gelişmesini büyük çapta etkilemiştir.

BÖLÜM 6.

ZENGİNLİKLERİN YENİ BAŞTAN DAĞITILMASI

"İsveç'te Sosyal Siyaset" isimli bir kitabında, yüksek kademeli bir İsveç memuru, burada gerçekleştirmelerini dile getirmeye çalışmış olduğumuz sosyal hedefleri tanımlamağa çabalamış ve ek olarak da, şu tefsirde bulunmuştur:

"Ülke demokratlaşması ilk safhasında, sosyal siyaset, öncelikle, gelirlerin belirli bir eşitlemesini olduracak çare olarak ele alınmıştır. Sosyal masrafların, özellikle zengin çevrelerin ağır vergiler vermesiyle finanse edilmesi yoluyla; zenginlerin ellerinde bulundurdıkları kaynaklar fakirlere doğru kaydırılıyordu. Uzun süreyle, İsveçliler, İsveç sosyal siyasetinin ana amacının bundan ibaret olduğu kanısında olmuşlardı. Oysa, bu aktarma yolunda, mümkün olabildiği kadar ileri gidilmiş olduğundan ve artık, sosyal masrafları, çok daha geniş halk kitlelerini vergilendirmek yoluyla finanse etmek sözkonusu olduğundan, artık, anlaşılmaya başlanmıştır ki, şimdiki halde, sözkonusu olan, sadece, zenginlerden alıp fakirlere ulaştırmak değil; fakat, hastalarla sağlamlar, sakatlarla yetenekliler, ihtiyaçlarla gençler, faal kişilerle işsiz kişiler, çocuklu ve çocuksuz aileler arasındaki gelir farklarının asgariye indirilmesi, yani eşitlemelerini oldurmağa gidilmesidir. Tüm İsveç politikası, şimdi, bu nedenle, sigorta prensiplerine dayanmaktadır. Sözkonusu olan, tüm vatandaşların işbirliğini ve elele vermelerini gerektiren tedbirlerle, bazı rizikoların veya belirli durumların olduracakları ekonomik sonuçları önlemeyi, ızale etmeyi başarmaktır."

Çizilmiş bulunan bu tablo, İsveç'in günümüzdeki durumunu yansıtır. İsveç amme makamlarını harekete getiren sosyalizm anlayışını gayet iyi dile getirmektedir. Aşağıda, devlet tarafından yapılan, yeni baştan dağıtım yoluyla sağlanan, başlıca sosyal çıkarların nice olduklarını anlatmağa çalışacağız.

1. Çocukluk, Evlilik ve Annelik :

Doğduğu günden, en yaşlı gününe dek İsveçli, çeşitli olduğu kadar, hatırı sayılır sosyal çıkarlardan faydalanır.

Daha doğmasıyla, anne-babası gelirlerini bir hayli artırır. Her doğum, 1.080 krun borç almaya hak kazandırır. 300'ü anneye, doğumdan üç ay önce ödenir. Doğum tamamen masrafsızdır. Doğum sonucu olarak gereken tıbbi hizmetler ve bakım da, aynı şekilde, meccanidirler. Doğumevinde, bebek, tamamen müessese tarafından ele alınır. Anne-baba istediklerinde, bedava da vaftiz ettirilir.

16 yaşına kadar her çocuk, yılda 900 kuron genel tazminat hakkını doğurur. Anne-babadan birinin yokluğu halinde, bu tazminat 1,375'e, çocuk annesiz, babasız ise, 1.925'e çıkar.

Okul çağına kadar, tüm İsveçli çocuklara bedava bakılır. Çocuklarını eğitmekte zorluk çeken anne-babalar, özel aile müşavere bürolarından destek ve nasihat isteyebilirler. Zorlukların, aile muhitindeki havadan gelme oldukları anlaşıldığında, çocuğu, özel uzmanlıklı bir eğitim merkezine kaydetme olanağı vardır.

Ev dışında çalışan annelere, ya evlerinde yardım edilebilmekte; ya, çocukları kreşlere verme olanakları sağlanmakta, ya da ev içinde çalışan anneler, yanlarına, komşularının çocuklarını da almaktadırlar.

Buna karşılık, çocuk bahçeleri sayısı, halen yetersiz olduğundan, 6 yaşından küçük çocuklar, buralara alınmazlar.

Yedi yaşına varan çocuk, okula başlar. Eğitim sistemini bir önceki bölümde ayrıntılarıyla anlatmıştık. Programları, yapılan malî yardımları, dile getirmiştik. Şunu da ekleyelim ki, okul kitapları ve okul malzemesi devlet ve cemaatler tarafından deruhte edilir. Okul öğrencilerine tıp ve diş bakımı bedavadır. (Okulların çoğunda da günde bir öğün yemek verilir).

On beş yaşından küçük çocuklar, anne-babalarının gelirlerine göre, indirimli tarifelerle hatta bedava olarak, tatil köylerine gitme hakkını haizdirler.

Askerlik hizmeti 304 günlüktür; masrafları tamamen devlete aittir. Yüksek eğitimi sırasında gencin, devletten bekleyebildiği desteği daha önce anlatmıştık.

Evleneceği kızı seçmiş olan genç İsveçli, o zaman, yeni yuvasını barındıracağı konutu aramaya koyulur. Ve ilk kez, bu konuda devlet yardımı yetersiz kalır, çünkü konut gerekleri, zaten hızlı olan yapım temposunun çok üzerindedir. Gençler, mecburen, uzun bekleme listelerine kaydolacaklar ve kademelerini birer birer çıkacaklardır. Arada evlenmişlerse eğer, çocukları da olmuşa, bu listede öncelikle ilerlerler. Genç bir çift, yeni konutuna yerleşebilmek için, sekiz yıl içinde ödeyebileceği, 5.000 kuronluk bir borca girebilir. Gençlerin hepsi, İsveç'te bu imkândan faydalanırlar ve paraları gerçekten, gayet makul yatırımlara harcarlar.

2. Hastalık Sigortası :

Sihhati yerinde İsveçlinin avantajlarını (çıkarlarını) gördük. Hastalanırsa, İsveçlinin hastane masrafları, tamamıyla sosyal sigorta tarafından karşılanır. Hasta nakil giderleri geri ödenir. Eve gelmiş olan doktor masrafı, % 75 oranında geri ödenir.

Ensülin gibi kaçınılmaz ilaç masrafları, tamamen geri ödenir. Diğer ilaçlar için, 15 kuronu aşanların tüm farkları ödenir.

İş kazasının gerektireceği bakım tamamen temin edilmiştir. İş kazasından oluşan işgücü kaybı % 50 ve daha yüksek oranda ise, işçiye, yıllık iş geliri mukabili olan ve günde 2 ile 28 kuron arasında değişebilen bir gündelik ödenir.

Genel olarak, şekil sorunları dışında, toplumun, ihtiyacı olanlara getirdiği yardımlar, diğer ülkelerdekilere benzer.

Ancak, hastaneler, teçhizatlarının ve konforlarının üstünlüğüyle belirlenirler. Bir odada azami hasta sayısı dördür. Hastanelerde güzel istirahat salonları, kütüphaneler, oyun ve rekreasyon salonları da bulunmaktadır. Aletli bakıma yararlı oyunlar ve teçhizatlar da bulunur.

Daha tam, sağlık hizmetlerinin millileştirilmesine ilişkin bir proje, bazı doktorları endişelendirmektedir. Bu proje gerçekleştirildiğinde, geçici bir süre için, hastalar, doktorlarını seçme olanağından yoksun kalacaklar, doktorlar, hastalığın niteliğine ve hastanın bulunduğu yere göre seçileceklerdir. Bu proje dahi, eşitlemeyi sağlamak amacını gütmektedir. İstenen, sadece imtiyazlıların tıp bilginlerinden faydalanması durumunu ortadan kaldırmaktadır.

Gelirlerin yeni baştan dağılımı için sarfedilen çaba, buna mukabil, İsveç'te, diğer ülkelere kıyasla çok daha belirgindir. Ve bunun başta gelen belirtisi, İsveç Devletinin, ihtiyar, emekli olmuş vatandaşlarına karşı göstermiş olduğu yakınlık ve ihtimamdır.

3. Millî İhtiyarlık Sigortası, Emeklilere Yardım :

Bu sigorta, tüm ihtiyarlara, istisnasız verilir. 67 yaşından itibaren, emeklilere, bekâr oldukları takdirde yılda 5.220, evli oldukları takdirde 8.120 kuron ödenir. Ayrıca, cemaatler, bu tekaütlere, özel dikkat ve şefkatle bakarlar.

Stockholm cemaati başta olmak üzere, genellikle cemaatler, bilirler ki, artık çalışamayacak durumda olanlara verilen para, çoğu kez, yetersiz olmaktadır. Öte yandan, bu kişilere yapılması gereken yardım ve destekleme, salt parasal olmamalıdır.

Gerçekten, iş yokluğu, yani işsizlik, belli başlı bir bunalım kaynağıdır. Dış dünya, kendilerine yardım etmezse, emekliler, buna zor karşı koyabilirler. Daha başkalarını da saf dışı bırakmayan, bu denli cemaatlerden gelme insancıl yardım şekillerinden bazılarını, örnek olarak verelim :

Kendi konutlarında oturan, fakat, hareket etmeleri zor olan kişilere, ev işleri için yardımcı gönderilir. Bunlar ihtiyarların, satınalmalarını, mutfak işlerini, basit ev bakımlarını, giysi onarımlarını ve vücut bakımları için gereken yardımı, kendilerine görev edinirler.

Devamlı yardım ve bakım gerektiren hastalıklar halinde, bir gece hemşiresi verilebilir.

Bu yardım, prensip itibarıyla, ayda 600 kuronu aşkın gelirleri olmayan kişiler ve aylık 930 kuronluk gelirleri olmayan aileler için, bedavadır. Şunu belirtelim ki, Stockholm şehri, kiralari ucuz, emekli olanlara mahsus, yaklaşık 6.000 konut inşa etmiştir.

Maddi olan bu yardımlar dışında, cemaat, ihtiyarların, hayatı idame ettirmek dışında da ilgileri olmasına dikkat etmektedir.

Kendilerine, bedava olarak, edebiyat, dil, sosyoloji vs. kurslarına devam etme olanağı sağlanmıştır. Şehrin her mahallesinde veya mahalle yakınlarında, emeklilere mahsus lokaller organize edilmiştir. Bunlar burada, bazı el işleri, bazı oyunlar ve bazı sporlarla meşgul olabilirler.

Sinemalardan bazıları, emeklileri sadece hüviyet gösterme karşılığında, bedava içeri alırlar. Stockholm'un iki büyük ve mükemmel Belediye tiyatrosu, normal fiyat olan 25 kuron yerine, sadece 5 kuron karşılığında, emeklilere, haftada birer bilet satabilmektedir.

Nihayet, on beş günlüküne, gayet ucuz, her şeyi dahil, emekli seyahatleri organize edilmektedir. Kanarya adalarına, İtalya'ya, Mayorka'ya, 600 - 700 kuron arasında bir paraya gitme olanakları sağlanmıştır.

Hiç bir ülkede, ihtiyarlara bu kadar manevî destek verilmediği görüşündeyiz. Başta, işsizlik yüzünden, güçlerini ve maneviyatlarını yitirenler, sonradan kendilerini toparlamakta ve bu denli destek nedeniyle, yeni baştan zevkle yaşamağa koyulmaktadırlar.

4. Çalışanların Hepsini İçin, Tamlayıcı Emekli Maaşı :

Yeni baştan dağıtım çabasının önemli bir kısmını burada anlatacağız, ki bu, sadece ihtiyarlarla gençler arasındaki gelir dengesini eşitlemeye etkili olmayıp, aşağıda göreceğimiz şekilde, önemli bir sermayenin de devlet eline verilmesinden ibarettir.

Tüm işveçilere verilen emekli maaşı dışında, geçenlerde, bir **TAMLAYICI EMEKLİ MAAŞI (ATP)** ödemelere eklenmiştir. Bunun dakik hesapları gayet çapraşık ve girifttir. Bu emekli maaşı, çalışma sonucunda edinilmiş gelire orantılıdır (Ücret veya serbest meslek kazancı). Prensip itibarıyla, 67 yaşında, 30 yıllık meslek hayatını doldurmuş olan kişiler için, bu emekli maaşı, *en verimli 15 meslek yılı dahilinde* edinmiş oldukları ücretlerin veya aylıklar ortalamasının % 60'ı karşılığıdır. Bunun için koşulan şart, bunların, 1914'ten sonra doğmuş olmalıdır. Bundan önce doğanlar için emeklilik yılda % 5 kadarıyla indirilir ve bu nedenle, 1893'te doğmuş olanlar için sıfıra iner.

Ancak, halen, emekli maaşlarının ve primlerin temelini olduran azamî meblâğ, yılda 42.500 kuron tutarındadır. Öte yandan, gelecekte, emekli maaşı kadar, azamî gelir, fiyat endeksine bağlı olacaktır.

Nihayet, bu durumda, şunu belirtelim ki, ücret üzerinden, maaş üzerinden olsun, işveren, 1969'da azamî gelirin % 9,5'a kadar çıkan sigorta primleri ödemektedir. Serbest olarak çalışanların kendileri, buna karşılık verecek bir prim ödemelidirler.

Halen emekli edilmiş kişiler toplamına ödenen yıllık meblâğ, ödenen primlerin çok altında kalması nedeniyle ve bu fark, uzun yıllar boyunca devam edeceğinden, (harcamalarla gelirlerin aynı seviyeye gelmesinin, ancak 2000 yılına doğru gerçekleşmesi beklenmektedir), devlet, bu sayede, gayet önemli meblâğları bulan bir sermaye toplamaktadır.

Bu sermayeler, *Devlet Yatırım Enstitüsü* tarafından idare edilmektedirler. Orta vadeli kredilerin küçük sanayicilere verilmesi veya tahvilât istikraz edilmesine yarayacaktır bu fonlar.

Şimdiki haliyle devlet, bu kapitalini, yeni teşebbüsleri satınalmakta kullanmamaktadır. Gelecekte durumun nasıl gelişeceği, şimdiden anlaşılamaz.

SONUÇ :

Sosyal sınıflar arasındaki gelir işletmesinin, kısmen maliye tedbirleriyle, kısmen de İşçi Birliğinin ağırlığını koyması sonucu olarak gerçekleştirilmiş olması; yaşantılarda belirli benzerlikler de oldurmuştur. Bu benzerlik veya yaklaşma, özellikle giyimde; banyolu konutların yayılmasıyla, vücut bakımında, belirir.

İsveç'te denebilir ki, gecekondu mahallesi artık tarihe karışmıştır. Tek sınıflı tramvay veya metroda, bir yolcunun hangi sosyal sınıftan olduğunu anlamağa imkân kalmamıştır.

İsveç dünyanın en motorize ülkelerinden biridir. Herkese göre erişilir bir diğer imtiyaz, deniz kenarında veya dağda, vatandaşın temiz hava alabileceği, küçük tahta konuttur. Öte yandan, yüksek kadro mensupları (örneğin, yıllık geliri 120.000 krun olan güçlü bir teşebbüsün teknik veya ticari müdürü), vergilerin nedeniyle, masraflarını kısıtlamak, para sarfı sırasında, kuruşunu hesaplamak zorundadırlar. Genellikle uşakları yoktur, alle çocukları ev işlerini paylaşırlar.

Yaşantı şekillerindeki yaklaşma ve benzerlik, sosyal sınıfların ahlâk yönünden yaklaşmasını oldurmuş mudur? Bundan şüphe etmeğe mahal vardır. Ancak, şimdiden öngörülebildiği kadarıyla, genç nesiller, bu yaklaşmayı gerçekleştireceklerdir. Nesillerin, 18 veya 20 yaşına kadar, hiç farksız, ortak eğitim gördükleri şimdiki zaman, bunu zorlayıcı büyük etken olacaktır.

Burjuva ailelerinin çocukları sorguya çekildiğinde, onda yedisinin, işçi aileleri çocuklarıyla karşılıklı görüşüklerini ve her iki tarafın da, ailece, öte tarafa eşit muamele ettiği anlaşılmaktadır.

İşçi öğrencilerin çoğunluk oldurdukları okullarda, burjuva ailelerinin çocukları, kendi hayat standartlarındaki farklardan rahatsız olmağa başlamaktadırlar.

Gençlerin, zenginlik eşitsizliklerine karşı açıkça ifade etmekte oldukları bu rahatsızlık, herhalde okullardaki sosyal eğitimin sonucudur. Öte yandan, işçi ve işveren birlikleri arasındaki çekişmeler, dünyadaki fiyat artışlarının İsveç ekonomisine etkileri ve bundan oluşan siyasal eğilimler, İsveç'i etkileyecek niteliktedirler. Yakın veya orta vadeli bir gelecekteki olayları öngörmemiz olağan dışıdır. Ülkenin gayet güçlü iktisat bilgi seviyesi nedeniyle, halen ve 25 yıldan beri sürdürülmekte olan sistemden ayırmanın yer alması beklenilemez. Oysa, kaçınılmaz görülen fiyat artışları, işsizlik doğuracaksa, şimdiki sosyal

demokratik eğilimin aşırılığından vazgeçilmesi ve İşçi Birliği LO'nun; yeniden ağırlığını koyabilmeyi başarması beklenebilir. Metal işlem sanayii kadar kazanç marjları geniş olmayan sanayiler ,ihracatlarını belki de azaltma veya durdurma zorunda kalacaklardır. Ve belki bununla, İsveç'te değişik bir siyasal durum belirecektir.

İsveçliler, belki de, bugünkü eşitleme eğilimlerinden vazgeçecek ve 1955'teki tutumlarına dönerek, gene, "güç, istidat, sorumluluk ve girişi farkından gelen" gelir farklarından yana olmağa koyulacaklardır.

Bu görüş, zaten tüm komünist ülkelerde dahi, kabul edilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki :

İsveç, tüm diğer sanayileşmiş ülkelere kıyasla, çok yüksek bir hayat standardına sahiptir ve sınıfları arasındaki farklar da, çok daha az belirgindir.

İsveçli, genellikle iyi beslenmiş, iyi giyinmiş, iyi ısınmış bir kişidir. Kişisel kapasiteleri itibariyle mesleğini seçme ve meslek yolundaki kademelerini aşmak olanaklarına sahiptir. Öte yandan toplumsal hayata, eşi görülmez şekil ve oranda katkıda bulunarak, benzerlerinin geleceklerini ıslaha katkıda bulunabilir. İsveçliler, tüm kuzeyliler gibi gayet gerçekçi kişilerdir. Ve güneydekiler kadar, kendilerini düşlere kaptırma olanaklarını bulamazlar. Öte yandan refah fazlasının oldurduğu sosyal hastalıklardan bazıları, onlarda belirir: Sıkıntı, hayal kıtlığı, sadece maddi tatminlerle yetinmek gibi.

Bu gerçekler nedeniyle, İsveç'te, son otuz yıldır uygulanan sistemin bir çıkmaz olduğunu iddia etmek yerinde olur mu? Yerindeyse eğer, bu, hayat standardını yükseltmeğe dönük tüm sistemler için de geçerli olması gereken bir gerçektir. Ancak, bu konuları tartışmak bu etüdün çapından çıkmak demektir.

Ne istediğimizi saptamamız gerekir: Güncel sıkıntıyı önlemek için, birbirimizi yemeğe mi yönelmeliyiz? Zerdüş't diyordu ki: "Size çalışma öğütlemem, savaş öğütlerim! Size barış değil, zafer öğütlerim". Bu yolu mu tutmamız gerekiyor?

Güçlülerin zaferini mi, güçsüzlerin imhasını mı tercih edeceğiz? Güçsüzlerin, hayatlarının son gününe kadar, insana yaraşır haysiyet içinde yaşamalarını temin etmeyecek miyiz? Hastalara sakatlara, zavallılara, daha zengin benzerlerine tanınmış olanakları, tanımayacak mıyız?

Güçlü bir elçilik gerektiren bu cins toplumsal yaşantıya ağırlık vermek istiyorsak eğer, İsveç'te son otuz yıl içinde toplumsal hayatı değiştiren yöntemlerden, çoğu kez, esinlenmemiz gerekecektir. Bu yöntemlerin başında, birbirleriyle çalışmayı kabul eden ve başaran işveren ve işçi birliklerinin tutmuş oldukları yol gelmektedir.

Toplumsalleşmelerin, daha çocuklukta başlayan bir yurttaşlık bilgisini sağlam temele yerleştirmenin ve özellikle, *dünyada eşine rastlanmamış*, geniş çapta ,ekonomik bilgi yaygınlığının, bu tutumla ilgili olarak önemlerinin belirtilmesi gerekir.

Benzer bir eğitimin gerçekleştirilmesi, diğer ülkelerde, hele orta yaşlılar için, pek zor da olsa, tümüyle olanaksız değildir.

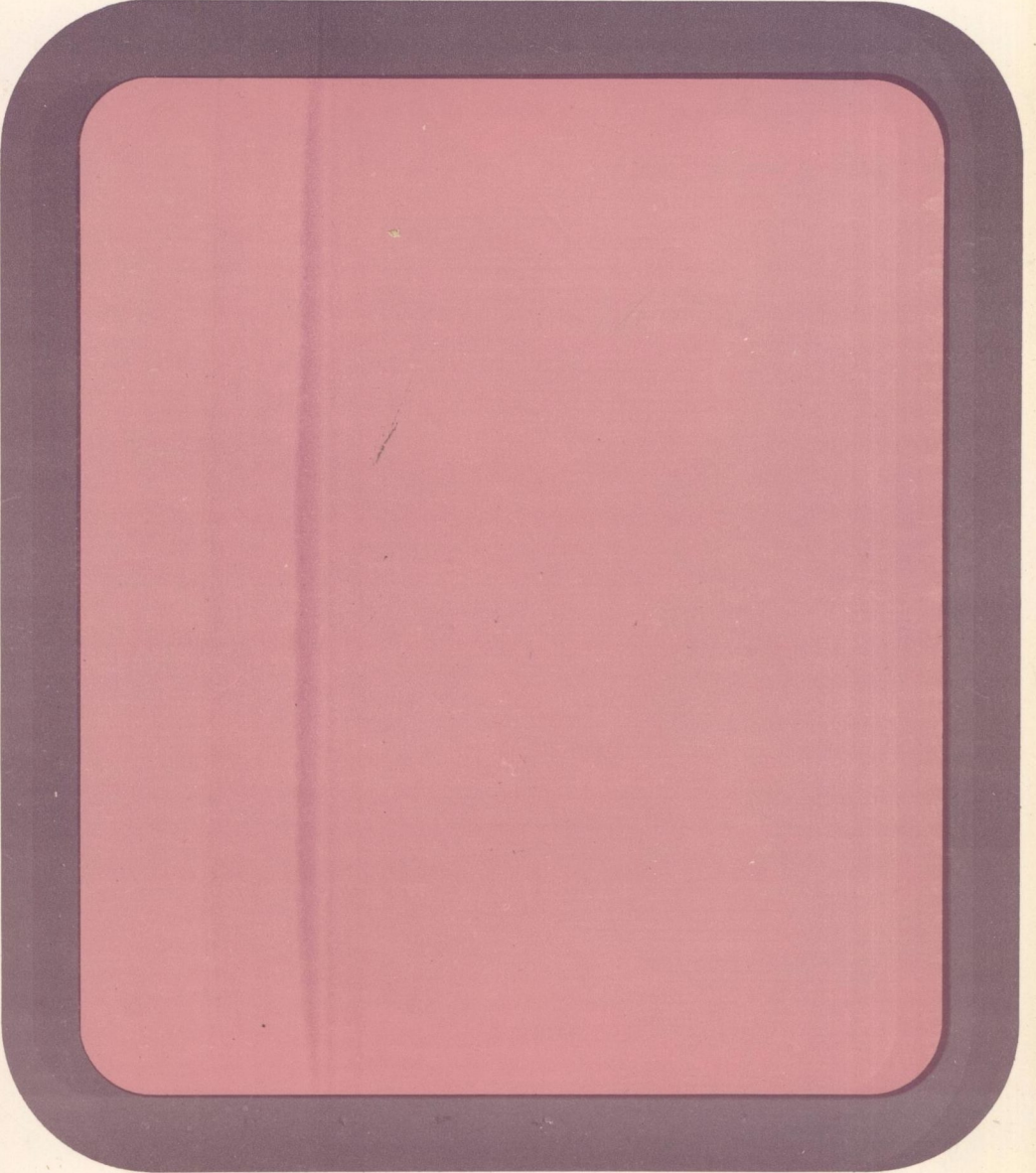
Görüşlerimizdeki yanlışları ayıklamamız ve böylece edinmiş olacağımız bilgileri uygulamaya çalışmamız, ekonomik yaşantımızı etkilebilecek nitelikte bir eylem oldurur.

**İŞ İDARESİ, REKLÂMCILIK, PAZARLAMA KONULARINDA
BUGÜNE KADAR YAYINLANAN ESERLER :**

No. Eserin Adı	Yazarı	Çeviren	Yayın Tarihi
1 Çalışmanın İlimi Organizasyonu ve İŞ İDARESİ	Roland Caude	Süheyl Gürbaşıkan	Mart 1971
2 "S.Y.R." Satış Yerinde Reklâm	Maurice Cohen	Süheyl Gürbaşıkan	Nisan 1971
3 Satıştan Sonra Servis	J. Ziller	Taner Çelensü	Mayıs 1971
4 Piyasa İncelemeleri	Y. Fournis	Taner Çelensü	Haziran 1971
5 Endüstri ve Marketing	Nihat Güvenal	—	Temmuz 1971
6 Yöneticileri Yetiştirme Metodları	G. Berger	Süheyl Gürbaşıkan	Ağustos 1971
7 Reklâm ve Rekabet	Jules Backman	Gürsan F. Şeyhun	Eylül 1971
8 Pazarlama Psikolojisi	Robert Toubeau	Süheyl Gürbaşıkan	Ekim 1971
9 Yeni Mamûl Tanıtımı	R. Leduc	Taner Çelensü	Kasım 1971
10 İşyerinde Yönetimin Denetlenmesi	M. R. Williams	Gürsan F. Şeyhun	Aralık 1971
11 Üretim Plânlaması	P.H. Lowe	Ayşenur Ökten	Ocak 1972
12 Kâr İçin Pazarlama	L. Hardy	Süheyl Gürbaşıkan	Şubat 1972
13 Otomatikleşme Çağı	Leon Bagrit	Ayseli Usluata	Mart 1972
14 İşletme ve Yönetim	Philippe de Wott	Süheyl Gürbaşıkan	Nisan 1972
15 Uzun Vâdeli Öngörü ve Strateji	Christophe Dupont	Süheyl Gürbaşıkan	Mayıs 1972
16 Organizasyonların Gelişmesi	Pierre Morin	Süheyl Gürbaşıkan	Haziran 1972
17 Satış Promosyonu Politikası	Maurice Cohen	Süheyl Gürbaşıkan	Temmuz 1972

18	Elektronik Bilgi - İşlem	Peter C. Sanderson	Ayseli Usluata	Ağustos 1972
19	Satınalma ve İkmal Stratejisi	J. Danty - Lafrance	Süheyl Gürbaşıkan	Eylöl 1972
20	Halkla Münasebetler	C. Lougovoy	Süheyl Gürbaşıkan	Ekim 1972
21	İşletmelerde Organizasyon	G. Pédraglio	Süheyl Gürbaşıkan	Kasım 1972
22	Plânlı Pazarlama	Ralph Glasser	Ayseli Usluata	Aralık 1972
23	Yaratıcılık Nedir	P. Bessis - H. Jaqui	Süheyl Gürbaşıkan	Ocak 1973
24	İş İdaresi Denetimi	Jean Meyer	Süheyl Gürbaşıkan	Şubat 1973
25	Satış Görüşmeleri	Paul Lavaud	Süheyl Gürbaşıkan	Mart 1973
26	Geleceğin Reklamcılığı	D. S. Cowan - R. W. Jones	Taner Çelensü	Nisan 1973
27	Malî Bünye Analizi	Yılmaz Karakoyunlu	—	Mayıs 1973
28	Televizyonun Etkileri	Halloran - Masson	Ayseli Usluata	Haziran 1973
29	Ücretlerin Saplanması ve Dengelenmesi	E. Krebs - P. Fadeuilhe	Süheyl Gürbaşıkan	Temmuz 1973
30	Pazarlamada Yenilik Araştırmaları	Théodore Levitt	Süheyl Gürbaşıkan	Ağustos 1973
31	Teşebbüslerde Gelişme Sorunları	Robert de Ravel	Süheyl Gürbaşıkan	Eylöl 1973
32	Televizyonun Gerçek Gücü	Norman Swallow	Ayseli Usluata	Ekim 1973
33	Türkiye'de Bankacılık	Teoman Yazgan	—	Kasım 1973
34	İşletmelerde Prodüktivite-Rantabilite İlişkileri	Münir Kutluata	—	Aralık 1973
35	Tüketim Psikolojisi	Michel Fustier	Süheyl Gürbaşıkan	Ocak 1974

(Sosyalist İsveç ve Hür Teşebbüs) adlı bu eseri,
Fransız Akademisi üyelerinden Louis Armand yazmış;
Av.Dr.Süheyl Gürbaşkan dilimize çevirmiştir.

Kitabın kapak ve formalar baskısı şubat 1974'te
İSTANBUL REKLÂM ofset tesislerinde yapılmıştır.

Fiatı 20 TL.